

Kaznenopravna zaštita djece

Bulić, Bartul

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:385036>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-10**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Katedra za kazneno pravo

Diplomski rad
KAZNENOPRAVNA ZAŠTITA DJECE
Bartul Bulić

Mentor: doc. dr. sc. Reana Bezić

Zagreb, listopad 2023.

Izjava o izvornosti diplomskog rada

Ja, Bartul Bulić, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor ovog diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristio drugim izvorima od onih navedenih u radu.

Bartul Bulić

v.r.

Zahvale

Zahvaljujem svojoj mentorici, doc. dr. sc. Reani Bezić na mentorstvu, potpori, ažurnosti i konstruktivnim kritikama i savjetima tijekom izrade ovog rada.

Zahvaljujem ocu Andreju, majci Katici i sestri Marti na svojoj potpori, ljubavi i strpljenju pruženoj tijekom mog studiranja.

Zahvaljujem svojim prijateljima: Vedranu, Marouanu, Petru, Tomislavu i Noi na potpori i podršci koju su mi pružali tijekom studiranja.

Zahvaljujem svom društvu iz knjižnice: Jakovu, Klari i Đivu koji su mi pružali svakodnevnu podršku i dobro društvo tijekom izrade ovog rada.

Zahvaljujem članovima Kaznene grupe Pravne klinike na prijateljstvima stečenima za čitav život, nezaboravnim provodima.

SAŽETAK

Ovaj rad proučava sustav kaznenopravne zaštite djece s materijalnog i postupovnog stajališta. U radu je analizirana implementacija ključnih međunarodnih pravnih standarda u hrvatsko zakonodavstvo. Zakonski opisi kaznenih djela proučavani su kroz prizmu međunarodnih dokumenata koji ih uređuju. Prava djece kao žrtava analizirana su u svjetlu Direktive o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela . Položaj djeteta kao okrivljenika u hrvatskom pravu također je analiziran. Obradena je uloga policije i Zavoda za socijalni rad u slučajevima u kojima je dijete žrtva. U svrhu proučavanja fenomenologije počinitelja i žrtava najčešćih kaznenih djela na štetu djece analizirani su podaci Državnog zavoda za statistiku i Ministarstva unutarnjih poslova. Na kraju rada analizirane su presude počiniteljima kaznenih djela na štetu djece.

Ključne riječi: djeca, kaznena djela, prava žrtava, nasilje u obitelji, fenomenologija

SUMMARY

This paper studies the protection of child rights in criminal justice system from both material and procedural angles. This paper analyzes the implementation of key international legal standards into the croatian legislature. Legal descriptions of criminal offences are studied from the perspective of international documents which govern said offences. The rights of child victims are analyzed in the context of Directive of establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime. The status of child offenders in croatian law is also analyzed. The roles of the police and the Department of social services in the cases that include child victims are also studied. For the purpose of studying the fenomenology of offenders and victims of the most frequent crimes against children, the data collected from Croatian bureau of statistics and Government Administration is analyzed. At the end of the paper the sentences against perpetrators of crimes against children are analyzed.

Key words: children, criminal offences, victim rights, domestic violence, fenomenology

Sadržaj

1. UVOD	1
2. POVIJESNI PREGLED	1
2.1. Razvoj kaznenopravne zaštite djece u Republici Hrvatskoj.....	2
2.2. Međunarodni standardi postupanja za kaznena djela na štetu djece.....	3
3. OPSEG KAZNENOPRAVNE ZAŠTITE DJECE	5
3.1. Kaznena djela spolne zlouporabe djece	6
3.1.1. Kaznena djela protiv spolne slobode.....	7
3.1.2. Kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta	7
3.2. Kaznena djela protiv braka, obitelji i djece	11
3.3. Kaznena djela protiv života i tijela i „ostala“ kaznena djela	14
4. POLOŽAJ DJETETA U KAZNENOPRAVNOM SUSTAVU REPUBLIKE HRVATSKE.....	14
4.1. Dijete kao žrtva.....	15
4.1.1. Opća prava žrtve.....	15
4.1.2. Posebna prava žrtve.....	22
4.1.3. Nasilje na štetu djeteta – prekršajnopravna ili kaznenopravna odgovornost?....	23
4.2. Dijete kao okrivljenik	28
4.3. Najbolji interes djeteta u kaznenom pravu	33
5. ULOGA POLICIJE I ZAVODA ZA SOCIJALNI RAD U KAZNENOPRAVNOJ ZAŠTITI DJECE.....	34
5.1. Policija	34
5.2. Zavod za socijalni rad.....	37
6. FENOMENOLOGIJA	39
6.1. Nasilje u obitelji.....	41
6.1.1. Podatci DZS-a	41
6.1.2. Podatci MUP-a	47
6.1.3. Zaključak	48
6.2. Povreda djetetovih prava	49
6.2.1. Podatci DZS-a	49
6.2.2. Podatci MUP-a	52
6.2.3. Zaključak	53
6.3. Spolna zlouporaba djeteta mlađeg od 15 godina	54
6.3.1. Podatci DZS-a	54
6.3.2. Podatci MUP-a	59
6.3.3. Zaključak	60

7. STUDIJA SLUČAJA.....	60
7.1. Presuda 1. - Spolna zlorporaba djeteta mlađeg od 15 godina	61
7.2. Presuda 2. - Nasilje u obitelji; Povreda djetetovih prava; Prijetnja.....	62
7.3. Presuda 3. – Bludne radnje; Povreda djetetovih prava	63
8. ZAKLJUČAK	64
9. LITERATURA	66

1. UVOD

Kao najosjetljivija skupina građana maloljetnici bi u kaznenopravnom sustavu trebali uživati najviši stupanj brige i nadzora koji im sustav može pružiti. Počinitelji kaznenih djela na štetu maloljetnika redovito su članovi obitelji maloljetnika, najčešće roditelji. Zadaća je kaznenopravnog sustava i sustava socijalne skrbi da učine sve što je u njihovoj moći da spriječe ovakve situacije i ostvare bolje uvjete za život i budućnost onima kojima je to najpotrebnije.

U ovom će se radu analizirati međunarodni i domaći pravni standardi kaznenopravne zaštite djece. Opseg same zaštite bit će predstavljen na materijalnoj i postupovnoj razini. Što se materijalnog prava tiče, proučit će zakonski opisi kaznenih djela da bi se utvrdilo jesu li zadovoljeni međunarodni pravni standardi pri reguliranju kaznenih djela, ali će se također proučiti i bića tih kaznenih djela te posljedice koje mogu ostaviti na žrtvu. Postupovna prava djeteta kao žrtve i kao okrivljenika bit će obrađena u posebnom poglavlju, a naglasak će biti stavljen na analiziranje načina na koji je Republika Hrvatska implementirala međunarodne pravne standarde. Uloga policije i Zavoda za socijalni rad kao pomoćnih tijela u postupku u kojem je dijete žrtva ili okrivljenik također će biti obrađena. Glavni cilj rada jest proučiti trenutno stanje sustava kaznenopravne zaštite djece nakon što je u pravo Republike Hrvatske implementiran niz međunarodnih dokumenata kojima je cilj zaštita djece.

U posebnom će se poglavlju analizirati statistički podatci Državnog zavoda za statistiku (DZS) i Ministarstva unutarnjih poslova (MUP) s ciljem predstavljanja rasprostranjenosti nasilja nad maloljetnicima te fenomenologije počinitelja i žrtava kaznenih djela na štetu maloljetnika. Također, analizirat će se i sudske presude počiniteljima kaznenih djela kojima je dijete žrtva.

2. POVIJESNI PREGLED

Tijekom 19. stoljeća mnoge zemlje su počele u svojim zakonodavstvima regulirati kaznena djela na štetu maloljetnika donošenjem zakonskih odredbi i formiranjem bića kaznenih djela sa svrhom da se djeci pruži zaštita od oblika ponašanja odraslih koja ugrožavaju njihov život, tjelesni integritet, zdravlje, spolnost, obrazovanje i odgoj.¹

¹ Cvjetko, Božica; Singer, Mladen, Kaznenopravna zaštita djece, Zagreb, 2013., str. 19.

2.1. Razvoj kaznenopravne zaštite djece u Republici Hrvatskoj

Na prostoru Republike Hrvatske kaznenopravna zaštita djece prvi se put spominje u glavi V. Naredbe bana o kažnjavanju i zaštićivanju mladeži iz prosinca 1918. godine pod naslovom: Kaznena naređenja za zaštićivanje mladeži.²

Veliki korak naprijed postignut je u srpnju 1977. godine donošenjem Krivičnog zakona Hrvatske u kojem je posebno istaknut pojam „mladeži“ kao osobe do osamnaeste godine života koje se smatraju objektom kaznenopravne zaštite u glavama IX. I XVI. zakona. Ta je zaštita obuhvaćala kaznena djela koja čine odrasle osobe na štetu maloljetnika.³

Zakon o sudovima za mladež iz 1997. godine je, u skladu s međunarodnim standardima i po uzoru na europske zemlje, prenio suđenje odraslima za kaznena djela počinjena na štetu djece u djelokrug sudova za mladež. U ovom su zakonu također predviđene prateće aktivnosti tijela socijalne skrbi te postavljen zahtjev obazrivog izvođenja postupovnih radnji.⁴

Godine 2002. donesena je mala reforma zakona te je uvedena obveza suda koji je izrekao kaznu zatvora ili maloljetničkog zatvora manju od jedne godine na obavještanje suda koji je izrekao odgojnu mjeru budući da je u nadležnosti potonjeg suda odlučiti hoće li se ili neće po izdržanoj kazni odgojna mjera izvršiti. Također je uvedena obveza da, uz sudove za mladež, državni odvjetnici izvještavaju centar za socijalnu skrb o potrebi poduzimanja mjera radi zaštite prava i dobrobiti maloljetnih počinitelja kaznenih djela. Značajna izmjena koja je pridonijela zaštiti najboljeg interesa djeteta jest odredba o ispitivanju prijedloga za izricanje sankcije svaki mjesec do pravomoćnosti odluke.⁵ Najbitnije, ovim je zakonom proširena lista kaznenih djela počinjenih na štetu djece i maloljetnika povodom kojih sude sudovi za mladež. Kao mjerilo postupanja sudova za mladež u postupcima povodom određenih kaznenih djela uzeta je u obzir težina viktimizacije djeteta te je uvedeno pravilo da se maloljetne žrtve uvijek moraju ispitati uz pomoć pedagoga, psihologa ili druge stručne osobe (u prijašnjim verzijama zakona psihološko i pedagoško ispitivanje određivano je po ocjeni potrebitosti suda). Radi osjetljivosti djece zbog svoje dobi i zadiranja u privatni život povodom ispitivanja uvedeno je

² *Ibid.*, str. 19.

³ *Ibid.*

⁴ *Ibid.* str. 19-20.

⁵ D. Rittossa, M. Božićević Grbić: Zakon o sudovima za mladež – reformski zahvati i praktične dileme Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 19, broj 2/2012, str. 656.

ograničenje da se ova kategorija oštećenika radi rizika od sekundarne viktimizacije može ispitati najviše dva puta tijekom postupka.⁶

Novelama iz 2008. i 2011. godine dodatno su normirana prava djece žrtava i oštećenika s naglaskom na način ispitivanja i pružanje podrške i pomoći djetetu od podnošenja kaznene prijave do okončanja kaznenog postupka.⁷ Novela iz 2011. godine proširuje katalog posebnih obveza s ciljem da se što više osigura odabir najprimjerenije sankcije maloljetnom počinitelju te da se nastavi trend alternativnog sankcioniranja maloljetnika. Uvedena je i odredba da sudovi mogu sami po svojoj slobodnoj ocjeni izreći posebnu obvezu izvan obveza koje su navedene u zakonu, pod uvjetom da je takva obveza primjerena kaznenom djelu i osobnim i obiteljskim prilikama maloljetnika. Također je proširena granica kažnjavanja maloljetnika odredbom koja propisuje da se starijem maloljetniku može izreći maloljetnički zatvor zbog počinjenja kaznenog djela za koje je propisana kazna zatvora u trajanju tri godine ili teža kazna.⁸ Što se izmjene postupovnih odredbi tiče najbitnija je ona koja propisuje da za provođenje pripremnog postupka više nije nadležan sudac za mladež nego državni odvjetnik za mladež koji provodi dokazne radnje uz odgovarajuću kontrolu i odlučivanje suda.⁹

2.2. Međunarodni standardi postupanja za kaznena djela na štetu djece

Konvencija Ujedinjenih naroda o pravima djeteta iz 1989. pravni je akt koji obvezuje Republiku Hrvatsku na temelju notifikacije o sukcesiji bivše države. Republika Hrvatska smatra se strankom Konvencije od 8. listopada 1991. godine te je na temelju svog prihvaćanja obveza iz Konvencije bila obvezna ugraditi načelne odredbe koje se odnose na djela kaznenopravne zaštite djece i maloljetnika u svoje zakonodavstvo.¹⁰ Daleko najvažnija odredba vezana uz kaznenopravnu zaštitu djece nalazi se u članku 19. koji propisuje obvezu država članica da poduzimaju sve odgovarajuće zakonodavne, administrativne, socijalne i obrazovne mjere radi zaštite djeteta od svih oblika fizičkoga ili mentalnog nasilja, povreda ili zloupotrebe, zanemarivanja ili nemarnog odnosa, maltretiranja ili eksploatacije, uključujući i seksualnu zloupotrebu, dok je na brizi kod roditelja, zakonitih skrbnika ili neke druge osobe kojoj je povjerena briga o djetetu. Navedene mjere zaštite bi, prema potrebi, morale obuhvatiti uspješne postupke za ustanovljenje socijalnih programa za osiguranje podrške nužne djetetu i onima kojima je povjerena briga o djetetu te ostale oblike sprečavanja, utvrđivanja, prijavljivanja,

⁶ *Ibid.* str. 657. -659.

⁷ Cvjetko, Singer, *op cit.* (bilj.1.), str 20.

⁸ Rittossa, Grbić, *op. cit.* (bilj. 5),str. 661.

⁹ *Ibid.*, str 662.

¹⁰ Cvjetko, Singer, *op cit.*, (bilj.1.), str 23.

prosljeđivanja, istrage, postupanja i praćenja slučajeva navedenog zlostavljanja djeteta i, po potrebi, obraćanja sudu. Ostale bitne odredbe uključuju članak 27. koji propisuje obvezu država ugovornica da poduzmu potrebne mjere kako bi osigurale da dijete dobije sredstva za uzdržavanje od roditelja i drugih osoba novčano odgovornih za dijete, članak 32. kojim je uređena zaštita od gospodarskog izrabljivanja djece, članak 33. kojim je uređena obveza država da poduzmu mjere zaštite od zloupotrebe opojnih droga i psihotropnih tvari, članak 34. kojim je propisana obveza zaštite od spolnog izrabljivanja i zlostavljanja, članak 35. kojima je propisana obveza zaštite od otmice i trgovine djecom te članak 39. koji nalaže obvezu državama ugovornicama da poduzmu sve odgovarajuće mjere radi pomoći žrtvama.

Uz Konvenciju doneseno je nekoliko bitnih protokola: Fakultativni protokol glede uključivanja djece u oružane sukobe iz 2000., Fakultativni protokol o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji iz 2000. i Fakultativni protokol o postupku povodom pritužbi iz 2017. godine.

Konvencija Vijeća Europe o zaštiti djece od spolnog iskorištavanja i spolnog zlostavljanja iz 2007. godine opisuje bića kaznenih djela koja svaka država članica mora sankcionirati te mjere koje treba poduzeti u svrhu ostvarenja tog cilja. Značajna djela iz ove konvencije su: spolno zlostavljanje (članak 18.), kaznena djela vezana uz dječju prostituciju (članak 19.), kaznena djela vezana uz dječju pornografiju (članak 20.) i kaznena djela vezana uz sudjelovanje djeteta u pornografskim nastupima (članak 21.). Za opisana je ponašanja predviđen velik registar sankcija i mjera.¹¹ Za navedene mjere propisano je da moraju biti učinkovite, razmjerne i odvraćajuće s obzirom na težinu počinjenog kaznenog djela.¹² Pri procjeni mjera države trebaju uzeti u obzir otežavajuće okolnosti navedene u Konvenciji: ozbiljno narušavanje fizičkog ili mentalnog zdravlja žrtve; mučenje ili ozbiljno nasilje koje prati ili prethodi kaznenom djelu; kazneno djelo počinjeno protiv osobito ranjive žrtve; kazneno djelo koje je počinio član obitelji, osoba koja živi s djetetom ili osoba koja je zloupotrijebila svoj autoritet; supočiniteljstvo; kazneno djelo počinjeno u okviru zločinačke organizacije i prethodna osuđivanost počinitelja¹³. Što se tiče postupovnih pitanja u Konvenciji je istaknuto da istraga i kazneni postupak trebaju biti provedeni u najboljem djetetovom interesu i bez dodatne djetetove viktimizacije.¹⁴

¹¹ *Ibid.*, str. 33.

¹² Članak 27. stavak 1. Konvencije Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja, Odbor ministara Vijeća Europe, 2007.

¹³ *Ibid.* Članak 28.

¹⁴ Cvjetko, Singer, *op cit.*, (bilj.1.), str 34.

Godine 2012. Europski parlament i Vijeće donijeli su Direktivu o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela. Direktivom se nastoji osigurati da postupanje prema žrtvama s dostojanstvom i poštovanjem, uz prikladno prepoznavanje potreba ranjivih skupina žrtava poput djece i žrtava seksualnog nasilja. U tu svrhu utvrđuju se minimalna pravila koja države članice mogu proširiti prava određena radi pružanja više razine zaštite. Direktiva se primjenjuje na kaznena djela počinjena na području Europske unije i na postupke koji se vode u Uniji.¹⁵ Posebno je značajan članak 24. Direktive o pravu na zaštitu djece kao žrtava tijekom kaznenog postupka koji propisuje sljedeće mjere koje država mora, uz mjere predviđene u članku 23., osigurati ako je dijete žrtva: audiovizualno snimanje razgovora s djetetom i mogućnost korištenja snimki kao dokaza u kaznenom postupku, imenovanje posebnog zastupnika za djecu kao žrtve, pravni savjet i zastupanje u vlastito ime u postupku u kojem postoji ili bi mogao postojati sukob interesa između djeteta kao žrtve i nositelja roditeljske skrbi.

3. OPSEG KAZNENOPRAVNE ZAŠTITE DJECE

Donošenjem Zakona o sudovima za mladež 1997. godine usvojena je koncentracija teritorijalne nadležnosti svih općinskih sudova za mladež s područja istog županijskog suda na općinski sud za mladež u sjedištu tog županijskog suda te je proširena nadležnost sudova za mladež. Uz odlučivanje o kaznenim predmetima maloljetnih počinitelja, sud sad odlučuje i o predmetima mlađih punoljetnih počinitelja (u dobi od 18 do 21 godine) kao i o predmetima odraslih počinitelja kaznenih djela na štetu djece i maloljetnika.¹⁶ U četvrtom dijelu Zakona o sudovima za mladež propisano je da sudovi za mladež sude za određena kaznena djela propisana Kaznenim zakonom¹⁷: kaznena djela protiv života i tijela (Glava X.), kaznena djela protiv spolne slobode (Glava XVI.), kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta (Glava XVII.), kaznena djela protiv braka, obitelji i djece (Glava XVIII.), mučenje i drugo okrutno, neljudsko ili ponižavajuće postupanje ili kažnjavanje (članak 104.), ropstvo (članak 105.), trgovanje ljudima (članak 106.), protupravno oduzimanje slobode (članak 136.), otmica

¹⁵ R. Bezić, P. Šprem: Zaštita žrtava u kaznenom postupku - praktična implementacija direktive 2012/29/EU, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 27, broj 2/2020, str. 610

¹⁶ A. Carić, I. Kustura: Sudovi za mladež: ustrojstvo, sastav i nadležnost prema Zakonu o sudovima... Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 16, broj 2/2009, str. 880.

¹⁷ Članak 113. stavak 2. Zakona o sudovima za mladež, Narodne novine 84/11, 143/12, 148/13, 56/15, 126/19; u daljnjem tekstu: ZSM

(članak 137.), širenje i prenošenje zarazne bolesti (članak 180.). U jedinstvenom postupku za neko od navedenih kaznenih djela i za neko drugo kazneno djelo nadležan je sud za mladež.¹⁸

3.1. Kaznena djela spolne zlouporabe djece

Kazneni zakon iz 2011. godine preuredio je prijašnju glavu kaznenih djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa te je djela koja su pripadala toj glavi razvrstao u dvije glave pod nazivima: Kaznena djela protiv spolne slobode (glava XVI.) i Kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djece (glava XVII.). Na promjene u sistematizaciji i izmjenu pojedinih inkriminacija utjecali su brojni međunarodni pravni izvori poput: Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima djeteta iz 1989. godine i njenog fakultativnog protokola o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji iz 2002. godine, Konvencije Vijeća Europe o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i obiteljskom nasilju iz 2011. i Konvencije Vijeća Europe o zaštiti djece od spolnog iskorištavanja i spolnog zlostavljanja iz 2007. godine.¹⁹ Definiranjem djeteta kao osobe koja nije navršila osamnaest godina života²⁰ postignuto je usklađivanje definicije s onom u članku 1. Konvencije UN o pravima djeteta.²¹

Pri analiziranju spolnih delikata (skupni naziv za kaznena djela protiv spolne slobode i kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djece)²² potrebno je naglasiti da je stav zakonodavca različit prema dobnim skupinama djece do navršene petnaeste i od navršene petnaeste godine. Naime, svaki spolni kontakt s djetetom mlađim od petnaest godina je kazneno djelo, čak i kad dijete na to pristane, kad to želi ili na to čak potiče. Ako je spolni kontakt učinjen u okolnostima u kojima je i kontakt s punoljetnom osobom kažnjiv (sila, prijetnja, korištenje stanja osobe, zloupotreba položaja), tada je to teže kazneno djelo²³ i navedene se okolnosti smatraju kvalifikatornima. Spolni kontakt s djetetom starijim od petnaest godina načelno nije kažnjiv, ali će biti ako se dogodi u istim okolnostima u kojima je takav kontakt kažnjiv i s punoljetnom osobom i tada će to biti teže kazneno djelo od onoga koje je na isti način počinjeno nad punoljetnom osobom.²⁴

¹⁸ *Ibid.*, članak 113. stavak 3. U zakonu su nabrojana djela iz KZ/11 i KZ-a koji je trenutno na snazi. U svrhu preglednosti kaznena djela koja se ponavljaju nabrojana su jednom.

¹⁹ Cvjetko, Singer, *op cit.*, (bilj.1.), str. 70.-71.

²⁰ Članak 87. stavak.7. Kaznenog zakona, Narodne novine 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18. 126/19, 84/21, 114/22; u daljnjem tekstu: KZ

²¹ Cvjetko, Singer, *op cit.*, (bilj.1.), str. 71.

²² *Ibid.*

²³ *Ibid.*

²⁴ *Ibid.*, str. 72.

3.1.1. Kaznena djela protiv spolne slobode

U Kaznenom zakonu biće kaznenog djela silovanja obuhvaća izvršenje spolnog odnošaja bez pristanka žrtve ili s njim izjednačene spolne radnje (ovaj dio odredbe je ranije bio zasebno kazneno djelo pod nazivom „spolni odnošaj bez pristanka“) ili navođenje druge osobe da bez svog pristanka s trećom osobom izvrši spolni odnošaj ili s njim izjednačenu spolnu radnju ili da bez svog pristanka nad samom sobom izvrši sa spolnim odnošajem izjednačenu spolnu radnju. Za ovo kazneno djelo propisana je kazna zatvora od jedne do pet godina.²⁵

S ciljem zaštite djece zakonodavac je odredio kvalifikatorni oblik ovog kaznenog djela propisavši da će se kaznom od tri do deset godina kazniti svatko tko kazneno djelo silovanja počini prema žrtvi posebno ranjivoj zbog njezine dobi.²⁶ Tijekom kaznenog postupka bi trebalo utvrditi da je riječ upravo o posebno ranjivoj žrtvi i da je posebna ranjivost sredstvo pomoću kojega je počinitelj ostvario svoj cilj, odnosno da je posebna ranjivost djeteta starijeg od petnaest godina omogućila počinitelju da povrijedi njegov spolni integritet.²⁷

Ako je kazneno djelo bludnje radnje, koje zakonodavac opisuje kao počinjenje bludne radnje kad nije počinjen ni pokušaj kaznenog djela silovanja²⁸, počinjeno na štetu osobe ranjive zbog svoje dobi počinitelj će se kazniti kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina²⁹. Bludne radnje su opisane kao taktilni kontakti na tijelu ili dodirrom tijela druge osobe radi zadovoljenja ili pobuđivanja vlastite ili tuđe pohote.³⁰

3.1.2. Kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta

Zakonodavac je, usvajanjem odredbi Konvencije Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja, regulirao kaznena djela iz ove glave Kaznenog zakona. Konvencija propisuje da će svaka stranka „usvojiti zakonske ili druge mjere potrebne kako bi se kaznenopravno sankcionirao namjerni čin sudjelovanja u seksualnim aktivnostima s djetetom koje je, sukladno relevantnim odredbama nacionalnog prava, mlađe od zakonske dobi za seksualne aktivnosti; sudjelovanja u seksualnim aktivnostima s djetetom, u kojima: se koristi prisila, sila ili prijetnje; ili se zloupotrebljava priznati položaj povjerenja, autoriteta ili utjecaja nad djetetom, uključujući unutar obitelji; ili se zloupotrebljava posebno ranjiva situacija djeteta, posebice uslijed mentalne ili fizičke invalidnosti ili situacije ovisnosti.“

²⁵ Članak 153. stavak 1. KZ, *op. cit.*, (bilj. 20.)

²⁶ *Ibid.*, članak 154. stavak 1. točka 2.

²⁷ Cvjetko, Singer, *op. cit.*, (bilj.1.), str. 103.

²⁸ Članak 155. stavak 1. KZ, *op. cit.*, (bilj. 20.)

²⁹ *Ibid.*, članak 155. stavak 3.

³⁰ Cvjetko, Singer, *op. cit.*, (bilj.1.), str. 107.

Kao razlog za uvođenje kaznenog djela spolne zlouporabe djeteta mlađeg od petnaest godina (članak 158. KZ-a) zakonodavac je u Obrazloženju Zakona naveo da se ovim kaznenim djelom „sankcionira prava pedofilija... bez obzira na to postoji li djetetova privola ili ne, jer ono u toj dobi nije sposobno dati pristanak na spolni odnos“.³¹ Ovom odredbom se kažnjava onaj tko izvrši spolni odnošaj ili s njim izjednačenu spolnu radnju s djetetom mlađim od petnaest godina, ili ga navede da izvrši spolni odnošaj ili s njime izjednačenu spolnu radnju s trećom osobom ili da nad samim sobom izvrši sa spolnim odnošajem izjednačenu spolnu radnju kaznom zatvora od tri do dvanaest godina.³² Zakonodavac je, detaljno opisavši biće ovog kaznenog djela, uklonio svaku zabludu glede toga što sve ovo kazneno djelo uključuje.

Kada je u pitanju spolni odnošaj starije osobe s osobom mlađom od petnaest godina bez ikakvog je učinka na postojanje kaznenog djela pristanak ili inicijativa djeteta. Navedeno je zaključio i Vrhovni sud Republike Hrvatske u presudi I Kž-662/03: „Inicijativa ili pristanak djeteta na spolni odnošaj nema utjecaja na postojanje djela. Naime, upravo je zato, što djeca zbog svoje nepotpune fizičke i psihičke razvijenosti ne mogu pružiti odgovarajući otpor, niti shvatiti značenje spolne slobode i neželjenog spolnog odnošaja, zakonodavac i pružio posebnu zaštitu kaznenopravnom represijom toj populaciji, koja je česta meta seksualnog nasilja.“ Počinitelji i žrtve ovog djela mogu biti muške i ženske osobe. Zakonodavac je pravilno zaključio da nema opravdanog razloga praviti razlike u stupnju ugrožavanja ovim deliktom napadnutog spolnog razvoja djece bilo kojeg spola. Ovo kazneno djelo može biti počinjeno samo s namjerom, bilo izravnom, bilo neizravnom. U vrijeme počinjenja kaznenog djela počinitelj mora biti svjestan da osoba s kojom ima spolni odnošaj ili s njim izjednačenu spolnu radnju nije navršila 15 godina života. U protivnom će biti riječ o zabludi o biću kaznenog djela iz članka 30. KZ-a.³³

Kazneno djelo spolne zlouporabe djeteta, nažalost, često je počinjeno primjenom sile i ostalih sredstava usmjerenih na štetu žrtve koja nije izrazila pristanak na spolni čin te je zato zakonodavac propisao strožu kaznu za teži oblik ovog kaznenog djela. Naime, propisano je da će se kazniti onaj tko počini ovo kazneno djelo uz primjenu sile ili prijetnje, obmane, prijevare ili zlouporabom ovlasti ili teškog položaja ili odnosa zavisnosti djeteta o njemu, kaznom zatvora od tri do petnaest godina.³⁴ Pri ocjeni je li sila bila dovoljna da slomi otpor žrtve ne smiju se primjenjivati isti kriteriji kao za odraslu osobu. Pri procjeni potrebno je uzeti u obzir djetetovu

³¹ *Ibid.*, str. 112.

³² Članak 158. stavak 1. KZ, *op. cit.*, (bilj. 20.)

³³ Cvjetko, Singer, *op. cit.*, (bilj.1.), str. 115.

³⁴ Članak 158. stavak 5. KZ, *op. cit.*, (bilj. 20.)

dob i razliku u snazi između počinitelja i djeteta. Pojam sile bi, uz primjenu fizičke sile, također trebao uključivati dovođenje žrtve u besvjesno stanje alkoholiziranjem ili korištenjem drugih opojnih sredstava. Valja također uzeti u obzir da dijete redovito nema jasne predodžbe o bludnim i seksualnim radnjama te da je njegov otpor (kojeg čak ponekad nema, što ne znači da postoji pristanak) često rezultat straha od strane osobe, od radnji kojima ne vidi svrhu te od neugode ili boli koje dijete osjeća radi napada na njegovu privatnost.³⁵

Kad su u pitanju žrtve mlađe od 15 godina života, nerijetko je riječ o produljenom kaznenom djelu. Budući da su žrtve djeca u osjetljivoj dobi dovoljno je da se gruba sila primjeni samo jednom da se slomi otpor djeteta i omogući počinitelju da kroz dulje razdoblje stupa u spolni kontakt sa žrtvom, a da ona ne pruža svaki put otpor jer je zastrašena prvim nasilnim lomljenjem njenog otpora i uvjerena da će proživjeti nasilje ako se bude odupirala.³⁶ Ovakve su situacije najčešće kad je počinitelj bliska osoba ili član obitelji.

Vezano uz to također je regulirana i „zlorabica odnosa zavisnosti“ koja kao počinitelje ističe roditelje, nastavnike, odgojitelje i skrbnike koji iskorištavaju činjenicu da im je maloljetna osoba povjerena radi učenja, odgoja, čuvanja ili njege kako bi izvršili spolnu radnju nad djetetom.³⁷ Ovaj oblik spolne zlorabice često je dugotrajan i redovito je posljedica poremećene dinamike međuljudskih odnosa u obitelji. Nisu rijetki ni slučajevi u kojima majka, svjesna odnosa između kćeri i oca, ili očuha, ili izvanbračnog partnera, ne podnese kaznenu prijavu jer joj je obećano da se takvi ekscesi više neće ponavljati ili ih prešutno tolerira. Situacija je još delikatnija kad je počinitelj nastavnik budući da će žrtva često pristati na spolni odnošaj radi zatečenosti autoritetom nastavnika ili zbog straha od izvjesne osвете ili ucjenjivanja.³⁸ S obzirom na ove okolnosti pri proučavanju ovog kaznenog djela valja imati na umu „tamnu brojku“ neprijavljenih kaznenih djela koja je prisutna kad je u pitanju ovaj oblik spolne zlorabice djeteta.

Prije stupanja na snagu KZ/11 sporni su bili slučajevi kad je počinitelj kaznenog djela spolne zlorabice djeteta bio tek neznatno stariji od žrtve.³⁹ Zakonodavac je uklonio svaku dilemu propisavši da nema kaznenog djela ako razlika u dobi između osoba koje vrše spolni odnošaj ili s njime izjednačenu spolnu radnju ili bludnu radnju nije veća od tri godine.⁴⁰

³⁵ Cvjetko, Singer, *op cit.*, (bilj.1.), str. 119. – 120.

³⁶ *Ibid.*

³⁷ *Ibid.*, str. 126.

³⁸ *Ibid.*, str. 127.-128.

³⁹ *Ibid.* Str. 132.

⁴⁰ Članak 158. stavak 3. KZ , *op. cit.*, (bilj. 20.)

Kad su u pitanju djeca starija od petnaest godina zakonodavac je bio precizniji pri određivanju bića kaznenog djela te je odredio da je spolni odnošaj kažnjiv kada je dijete počinitelju povjereno radi odgoja, učenja, čuvanja, dušebrižništva ili njege u stavku 1. te ako je počinitelj srodnik po krvi ili po posvojenju u ravnoj lozi, očuh, maćeha ili izvanbračni drug ili životni partner ili neformalni životni partner roditelja djeteta u stavku 2.⁴¹ Kao razlog za ovakvo određenje zakonodavac je naveo da djeca starija od petnaest godina slobodno stupaju u spolne odnose te da je potrebno kazniti osobe koje bi trebale imati specifičan odgojni i/ili emocionalni odnos s djetetom te osobe koje uživaju posebno povjerenje maloljetnika radi zaštite emocionalnog i sveukupnog razvoja djeteta te njegovog spolnog samoodređenja. Biće kaznenog djela u stavku 2. slično je nekadašnjem kaznenom djelu rodoskrvnuća (članak 198. stavak 2. KZ/97), ali prošireno uključivanjem posvojitelja i očuha/maćeha kao počinitelja.⁴²

Problematika „dječje prostitucije“ riješena je u našem zakonodavstvu propisivanjem kaznenog djela podvođenja djeteta kojim se kažnjava onaj tko radi zarade ili druge koristi dijete namamljuje, vrbuje ili potiče na pružanje spolnih usluga, ili organizira ili omogućuje pružanje spolnih usluga s djetetom kaznom od tri do dvanaest godina.⁴³ Zakonskim opisom kaznenog djela ispunjeni su svi zahtjevi iz članka 19. stavka 1. Konvencije Vijeća Europe o zaštiti djece od spolnog iskorištavanja i spolnog zlostavljanja.⁴⁴

Pri normiranju dječje pornografije zakonodavac je penalizirao sve modalitete počinjenja kaznenog djela⁴⁵ navedene u Konvenciji o zaštiti djece od spolnog iskorištavanja i spolnog zlostavljanja⁴⁶: proizvodnju dječje pornografije, nuđenje, činjenje dostupnim, distribuciju, prijenos nabavljanje, posjedovanje i svjesno ostvarivanje pristupa dječjoj pornografiji. Također, definicija dječje pornografije u članku 163. stavku 6. KZ-a⁴⁷ odgovara definicijama koje se nalaze u članku 9. Konvencije Vijeća Europe o kibernetičkom kriminalu⁴⁸ te članku 22. stavku

⁴¹ *Ibid.*, članak 159.

⁴² Cvjetko, Singer, *op cit.*, (bilj.1.), str. 138.

⁴³ Članak 162. stavak 1. KZ, *op. cit.*, (bilj. 20.)

⁴⁴ „Svaka će stranka usvojiti zakonske ili druge mjere potrebne kako bi se kaznenopravno sankcionirao namjerni čin: a. vrbovanja djeteta na prostituciju ili uzrokovanja njegovog sudjelovanja u prostituciji; b. prisiljavanja djeteta na prostituciju ili ostvarivanje dobiti iz iste ili na drugi način iskorištavanje djeteta u takve svrhe; c. korištenja dječje prostitucije.“

⁴⁵ Članak 163. KZ, *op. cit.*, (bilj. 20.)

⁴⁶ Članak 20. Konvencije, *op. cit.* (bilj. 12.)

⁴⁷ „Dječja pornografija je materijal koji vizualno ili na drugi način prikazuje pravo dijete ili realno prikazano nepostojeće dijete ili osobu koja izgleda kao dijete u pravom ili simuliranom spolno eksplicitnom ponašanju ili koji prikazuje spolne organe pravog djeteta ili realno prikazanog nepostojećeg djeteta ili osobe koja izgleda kao dijete u spolne svrhe.“

⁴⁸ „...pornografski materijal koji vizualno prikazuje maloljetnika koji sudjeluje u seksualno eksplicitnom ponašanju, osobu koja izgleda kao maloljetnik koji sudjeluje u seksualno eksplicitnom ponašanju ili stvarne slike navedenih radnji.“

2. Konvencije o zaštiti djece od spolnog iskorištavanja i zlostavljanja.⁴⁹ Veliki problem u našem sudstvu što se tiče ovog kaznenog djela predstavlja činjenica da su suci pri odmjeravanju zatvorske kazne prilično blagi te da počiniteljima, u najvećem broju predmeta, izriču minimalnu zatvorsku kaznu.⁵⁰ Budući da je ovo kazneno djelo statistički u porastu od velike je važnosti da pravni sustav postane svjestan njegove štetnosti i opsega.

Posebno rizični slučajevi su oni u kojima su i počinitelji i žrtve upravo maloljetnici. Naime, sve je prisutnija pojava *sextortiona* među mladima: seksualne ucjene u kojoj se seksualne informacije ili slike koriste za iznuđivanje seksualnih usluga i/ili novca od žrtve.⁵¹ Ovaj oblik širenja dječje pornografije ima visoku „tamnu brojku“ radi straha od reakcije okoline i srama kojeg žrtve proživljavaju. Ovo ponašanje regulirano je kaznenim djelom zlouporabe snimke spolno eksplicitnog sadržaja.⁵² Kazneni zakon, uz navedena djela, regulira još i upoznavanje djece s pornografijom u članku 165. te iskorištavanje djece za pornografske predstave u članku 164.

3.2. Kaznena djela protiv braka, obitelji i djece

Najbitnije kazneno djelo koje pripada ovoj glavi Kaznenog zakona jest povreda djetetovih prava (članak 177.). Njegov opseg veoma je širok te obuhvaća sve modalitete počinjenja povrede: zlostavljanje, zanemarivanje, prisilu na pretjerani rad, prosjačenje te čak i uzrokovanje smrti djeteta. Za razliku od kaznenih djela spolne zlouporabe djeteta međunarodne konvencije igraju sporednu ulogu u zakonodavčevoj obvezi reguliranja kaznenog djela. Naime, pravila konvencije obvezuju ugovorne stranke na poduzimanje određenih mjera i proklamiraju određena prava djeteta, ali ne uspostavljaju izravno pravne dužnosti fizičkih i pravnih osoba⁵³ usmjerene na zaštitu djece i roditeljsku skrb. Ipak, navedena pravila mogu poslužiti pri tumačenju, što osobito vrijedi za članak 18. stavak 1. Konvencije u kojem je propisano da roditelji ili zakonski skrbnici snose najveću odgovornost za odgoj i razvoj djeteta.⁵⁴ Prava djeteta i obveze roditelja regulirani su u Obiteljskom zakonu (Narodne novine 103/15, 98/19, 47/20, 49/23), u članku 87. te u člancima 91.- 93.

⁴⁹ „...bilo koji materijal koji vizualno prikazuje dijete koje sudjeluje u stvarnoj ili simuliranoj seksualno eksplicitnoj aktivnosti ili bilo koji prikaz spolnih organa djeteta u primarno seksualne svrhe.“

⁵⁰ Lucija Vejmelka, Goran Brkić, Katarina Radat, Dječja pornografija na internetu – obilježja osuđenih počinitelja, Pravni vjesnik, 2017.

⁵¹ <https://mup.gov.hr/online-prijave/online-prijava-zlostavljanja-djeteta-red-button/zlostavljanje-putem-interneta/selfies-sexting-web-kamere-iznuda-prisila/281702>

⁵² Članak 144.a. KZ-a, *op. cit.*, (bilj. 20.)

⁵³ I. Martinović: Kazneno djelo povrede djetetovih prava – aktualne materijalnopravne i procesnopravne dvojbe Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 29, broj 2/2022, str. 352.

⁵⁴ *Ibid.*

Zanemarivanje roditeljske dužnosti, regulirano u stavku 1., čini roditelj, posvojitelj, skrbnik ili druga osoba koja grubo zanemaruje svoje dužnosti podizanja, odgoja i obrazovanja djeteta. Propisana je kazna zatvora od jedne do tri godine. Radi se o kaznenom djelu konkretnog ugrožavanja, budući da zakonodavac traži da zanemarivanje dužnosti bude „grubo“. Kako bi se ovo djelo lakše prepoznalo potrebno je prepoznati što je zanemarivanje te što ga čini grubim.

Zanemariti dužnost „podizanja, odgoja i obrazovanja djeteta“ prije svega znači ne brinuti se o osnovnim potrebama djetetove egzistencije, prehrani, njezi, higijeni, zdravlju itd. Zanemarivanje ove dužnosti znači i povredu osnovne roditeljske dužnosti propisane Ustavom Republike Hrvatske u članku 64. (Narodne novine 56/90, 135/97, 8/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 76/10, 85/10, 5/14): „Roditelji su odgovorni osigurati pravo djetetu na potpun i skladan razvoj njegove osobnosti“.

Definicija zanemarivanja ovisna je o društvenim normama koje su podložne stalnim promjenama. U zemljama višeg standarda dijete će biti zanemareno ako mu se ne daje dovoljno hrane i ako hrana nije kvalitetna dok će u siromašnijim državama, u kojima se ne može voditi briga o kvaliteti ishrane, procjena o tome je li dijete zanemareno ovisiti o tome je li dijete dobilo dovoljno hrane.⁵⁵ Pri utvrđivanju je li počinjeno zanemarivanje potrebno je kao mjerodavne uzimati objektivne standarde i okolnosti. Vrhovni sud Republike Hrvatske zauzeo je shvaćanje da su mjerodavna uvriježena očekivanja roditeljskog ponašanja, a osobno je shvaćanje pojedinca o tome što je dobro za njegovu djecu ocijenio nerelevantnim.⁵⁶ Radnje zanemarivanja se moraju pojedinačno utvrditi. Nije dovoljno utvrditi općeniti nedostatak posvećenosti djetetu.⁵⁷ Dakle, pri ocjeni zanemarivanja uvijek je potrebno voditi računa o sredini u kojoj dijete živi i o konkretnom slučaju⁵⁸.

Stručnjaci su utvrdili da je zanemarivanje grubo kada od propisanih dužnosti postoje značajna odstupanja,⁵⁹ a na sudu je da ocijeni je li ta razina dosegnuta u konkretnom slučaju.⁶⁰ Pri ocjeni je li zanemarivanje grubo valja uzeti u obzir i objektivne okolnosti (posljedice, trajanje, jačina, vanjske okolnosti) i subjektivne (mržnja, bezobzirnost, egoizam, sadizam i sl.).⁶¹ Unošenjem pojma *grubosti* u biće kaznenog djela zakonodavac je htio spriječiti da se kaznenim pravom olako ne intervenira u obiteljski odgoj djeteta. Ovime je također odvojeno

⁵⁵ Cvjetko, Singer, *op cit.*, (bilj.1.), str. 296.

⁵⁶ VSRH, Kžzd-29/19

⁵⁷ Schönke, Schröder, 2019, § 171., rubni broj 4., prema: Martinović, *op. cit.* (bilj. 57.), str. 353.

⁵⁸ Martinović, *op. cit.* (bilj. 57.), str. 353.

⁵⁹ Schönke, Schröder, 2019, § 171., rubni broj 4., prema: *Ibid.*

⁶⁰ Martinović, *op. cit.* (bilj. 57.), str. 353

⁶¹ *Ibid.*, str. 353.

zanemarivanje djeteta kao kazneno djelo od ostalih oblika zanemarivanja koji zaslužuju drugu vrstu osude ili intervenciju tijela socijalne skrbi.⁶²

U stavku 2. regulirana su sljedeća ponašanja: zlostavljanje, prisila na pretjerani rad i prosjačenje, navođenje na drugo ponašanje koje je štetno za djetetov razvoj i drugi oblici povrede djetetovih prava. Propisana je kazna od jedne do pet godina. Zlostavljanje je trajno kazneno djelo. Sve radnje koje su počinjene tijekom zlostavljanja predstavljat će otegotnu okolnost i neće pretvoriti trajno kazneno djelo u realni stjecaj ili produljeno kazneno djelo. Kao trajno kazneno djelo zlostavljanje je dovršeno prestankom protupravnog stanja,⁶³ dakle, posljednjom radnjom zlostavljanja.

Pravno dobro koje se štiti propisivanjem kaznenog djela jest tjelesni i duševni integritet djeteta. Međutim, zlostavljanja neće biti u svakom slučaju zadiranja u tjelesni integritet djeteta. Naše zakonodavstvo zabranjuje svako tjelesno kažnjavanje djeteta⁶⁴ te ono predstavlja nasilje u obitelji,⁶⁵ no o zlostavljanju će se raditi samo ako tjelesno kažnjavanje ima određen intenzitet.⁶⁶ Zlostavljanje su stručnjaci opisali kao prouzročenje trajnije ili ponavljane tjelesne boli ili duševne patnje značajnijeg intenziteta.⁶⁷

Zlostavljanje može biti izvršeno psihički i fizički, a u određenim slučajevima samo zanemarivanje može biti toliko intenzivno da se može opisati kao zlostavljanje. Zlostavljanje se može počinuti i nečinjenjem (primjerice, svjesno ne poduzimanje ničega da se spriječi dugotrajno zlostavljanje koje čini drugi član obitelji).⁶⁸ Mnogi roditelji pribjegavaju tjelesnom kažnjavanju djece u odgojne i disciplinske svrhe i smatraju svoje postupke opravdanim. U kaznenom postupku zabluda u vezi s pravom kažnjavanja djeteta i o opsegu dopustivog kažnjavanja ili o dopustivosti kažnjavanja ne isključuje krivnju počinitelja u smislu zablude o biću kaznenog djela⁶⁹ niti zablude o okolnostima koje isključuju protupravnost⁷⁰. Navedena zabluda bi se eventualno mogla klasificirati kao zabluda o protupravnosti djela⁷¹ za koju bi se,

⁶² Cvjetko, Singer, *op. cit.*, (bilj.1.), str. 300.-301.

⁶³ Martinović, *op. cit.* (bilj. 57.), str. 355.-356.

⁶⁴ Članak 94. stavak 2. Obiteljskog zakona, Narodne novine 103/15, 98/19, 47/20, 49/23

⁶⁵ Članak 10. točka 2. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, Narodne novine 70/17, 126/19, 84/21, 114/22

⁶⁶ Martinović, *op. cit.* (bilj. 57.), str. 356.

⁶⁷ *Ibid.*

⁶⁸ *Ibid.*, str. 356.-357.

⁶⁹ Članak 30.. KZ , *op. cit.*, (bilj. 20.)

⁷⁰ *Ibid.*, članak 31.

⁷¹ *Ibid.*, članak 32.

ako je otklonjiva, mogla izreći blaža kazna budući da je riječ samo o pogrešnoj predodžbi o vlastitim pravima, o pogrešnim pravnim ocjenama i vrijednosnim sudovima.⁷²

U praksi su, također, kao zlostavljanje bili opisani slučajevi napada na druge osobe u prisutnosti djeteta budući da takva ponašanja mogu izazvati osjećaje straha i nesigurnosti u djetetu. U ovom će se slučaju raditi o neizravnoj namjeri, budući da počinitelj pristaje na posljedicu izazivanja straha u djetetu i emocionalnog obilježavanja djeteta koje će proizaći iz djetetovog svjedočenja nasilnom činu.⁷³ O jednom takvom slučaju bit će govora kasnije u radu prilikom analize presuda (v. *infra*).

3.3. Kaznena djela protiv života i tijela i „ostala“ kaznena djela

Iako u Kaznenom zakonu ne postoji posebna glava koja regulira kaznena djela protiv života i tijela na štetu maloljetnika, u odredbama desete glave KZ-a činjenica da je „žrtva posebno ranjiva zbog njezine dobi“ bit će kvalifikatorna okolnost radi koje se može izreći stroža kazna. Kaznena djela u kojima je će to biti slučaj su: teško ubojstvo (članak 111.), tjelesna ozljeda (članak 117.), teška tjelesna ozljeda (članak 118.) i osobito teška tjelesna ozljeda (članak 119.).

Također, iako navedena okolnost nije navedena u ostalim kaznenim djelima iz ove glave za njihov će progon svejedno biti nadležan sud za mladež ako je kazneno djelo počinjeno na štetu djeteta.⁷⁴ Isto vrijedi i za sljedeća kaznena djela: mučenje i drugo okrutno, neljudsko ili ponižavajuće postupanje ili kažnjavanje (članak 104.), ropstvo (članak 105.), trgovanje ljudima (članak 106.), protupravno oduzimanje slobode (članak 136.), otmica (članak 137.), širenje i prenošenje zarazne bolesti (članak 180.).

4. POLOŽAJ DJETETA U KAZNENOPRAVNOM SUSTAVU REPUBLIKE HRVATSKE

Dijete u kaznenom postupku ima posebna prava koja mu pružaju veću zaštitu od one koju uživaju odrasle osobe. Pri postupanju s djecom, neovisno o njihovoj ulozi u kaznenom postupku (okrivljenik ili žrtva/oštećenik/svjedok), tijela kaznenog postupka trebaju primijeniti

⁷² Cvjetko, Singer, *op cit.*, (bilj.1.), str. 308.

⁷³ Martinović, *op. cit.* (bilj. 57.), str. 357.

⁷⁴ Ovaj zaključak izveden je iz činjenice da je glava X. KZ-a navedena u članku 113. stavku 2. ZSM-a u katalogu kaznenih djela za koja su nadležni sudovi za mladež kada su počinjena na štetu djece.

viši standard pažnje i poštivati odredbe međunarodnih dokumenata koji uređuju prava djeteta u kaznenom postupku.

4.1. Dijete kao žrtva

Jedan od najbitnijih međunarodnih dokumenata o pravima žrtava je Deklaracija UN-a o pravima žrtava kaznenih djela i zlouporabi moći iz 1985. godine (A/Res./40/34). Prema Deklaraciji žrtva kaznenog djela ima sljedeća prava: da se prema njoj postupi s poštovanjem i uvažavanjem, biti obaviještena o pravu na odgovarajuću potporu, dobivati obavijesti o predmetu, sudjelovati u postupku i predlagati donošenje odluke, pravo na stručnog savjetnika, na fizičku zaštitu i zaštitu privatnosti i na naknadu štete od počinitelja djela i države.⁷⁵

Na području Europske unije donesen je niz preporuka i smjernica koje su služile kao podloga za regulaciju položaja žrtava kaznenih djela u europskim državama. Neke od najznačajnijih su: Preporuka R(85)11 o položaju žrtve u kaznenom pravu i postupku, Preporuka R(99)19 o medijaciji u kaznenim predmetima, Okvirna odluka Vijeća Europske unije (2001/220/PUP) o položaju žrtve u kaznenom postupku i Smjernice Vijeća Europske unije 2004/80/EC. Ovom cilju najviše je doprinijela Direktiva 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 25. listopada 2012. o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2001/220/PUP.⁷⁶

Cvjetko i Singer (*op.cit.*, bilj.1., str. 544.) su saželi pravila iz međunarodnih konvencija u sljedeća načela vođenja postupka: poštivanje i promicanje djetetova osjećaja dostojanstva, nediskriminacija, zaštita najboljeg interesa djeteta, djetetovo pravo na sudjelovanje u postupku i hitnost postupka. U ovom će se poglavlju procesni položaj djeteta kao žrtve proučavati uzimanjem navedenih načela u obzir, kao i pravila Direktive o zaštiti svjedoka.

4.1.1. Opća prava žrtve

U Zakonu o kaznenom postupku (Narodne novine 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 80/22; u daljnjem tekstu: ZKP) opća prava žrtava kaznenih djela nabrojana su u članku 44. Ona pripadaju svim kategorijama žrtava

⁷⁵ Cvjetko, Singer, *op cit.*, (bilj.1.), str. 549.-550.

⁷⁶ O samoj Direktivi bilo je više govora u 2. poglavlju ovog rada

bez obzira na osobna obilježja/vrstu kaznenog djela kojega su žrtve.⁷⁷ Među navedenim pravima najbitnija za kaznenopravnu zaštitu djece su:⁷⁸

- a) Pravo na lako dostupan, povjerljiv i besplatan pristup službama za potporu žrtvama kaznenih djela

Direktiva na više mjesta navodi da su države obvezne osigurati svim žrtvama pravo na pristup službama za potporu prije, za vrijeme, ali i odgovarajuće vrijeme nakon postupka.⁷⁹ Službe bi trebale biti temeljene na pristupu koji mora uzeti u obzir posebne potrebe žrtava, težine štete pretrpljene kao posljedica kaznenog djela, kao i odnos između žrtava, počinitelja, djece i njihove šire društvene okoline. Minimalne dužnosti službi iz Direktive su: pružanje informacija, savjeta i potpore o pravima žrtava, informacija o eventualno postojećim odgovarajućim specijalističkim službama za potporu ili izravno upućivanje na takve službe; emocionalne i psihološke potpore; savjete o financijskim i praktičnim pitanjima koja proizlaze iz kaznenog djela; savjete o riziku i sprečavanju sekundarne i ponovljene viktimizacije, zastrašivanja i odmazde.⁸⁰

Na području Republike Hrvatske odjeli za podršku žrtvama i svjedocima osnovani su na sedam od petnaest Županijskih sudova dok na ostatku područja djeluju nevladine udruge zbog čega se može reći da Hrvatska ima mješoviti institucionalni model podrške žrtvama (država + nevladine udruge).⁸¹ Iako u Republici Hrvatskoj odjeli uglavnom ne rade s maloljetnicima⁸² istraživanje profesorica Bezić i Šprem pokazuje da se žrtve najčešće obraćaju za pomoć i podršku u slučaju kaznenih djela protiv života tijela, spolne slobode te braka, obitelji i djece. Imajući ove podatke na umu može se reći da odjeli imaju sporednu ulogu u zaštiti žrtava maloljetnika omogućavajući njihovim bliskim osobama (najčešće majkama) da se obrate u slučajevima obiteljskog nasilja.

- b) pravo na djelotvornu psihološku i drugu stručnu pomoć i potporu tijela, organizacije ili ustanove za pomoć žrtvama kaznenih djela u skladu sa zakonom

Dužnost pružanja psihološke i druge stručne pomoći u postupcima u kojima su žrtve maloljetnici obavljaju stručni suradnici u državnim odvjetništvima i na sudovima. Stručni

⁷⁷ Bezić, Šprem, *op. cit.* (bilj. 15.), str. 610.

⁷⁸ Sistematizacija koja slijedi rađena je po uzoru na onu u radu prof. Bezić i prof. Šprem, *op. cit.* (bilj. 15.), ali prilagođena pravima djece kao žrtava i svjedoka

⁷⁹ Bezić, Šprem, *op. cit.* (bilj. 15.), str. 610

⁸⁰ Članak 9. Direktive, *op.cit.* (str. 15.)

⁸¹Bezić, Šprem, *op. cit.* (bilj. 15.), str. 618.

⁸² <https://sudovi.hr/hr/zszg/gradani/odjel-za-podrsku-zrtvama-i-svjedocima>

suradnici su osobe koje su završile sveučilišni diplomski studij iz socijalne pedagogije, socijalnog rada ili psihologije.⁸³ Iznimno, pomoć i podršku djetetu žrtvi kaznenog djela može pružiti i druga stručna osoba na teret proračunskih sredstava ako županijski, odnosno općinski sud u sjedištu županijskog suda nema stručnog suradnika.⁸⁴

Stručni suradnici u **državnom odvjetništvu** postupcima protiv punoljetnih počinitelja kaznenih djela na štetu djece imaju sljedeće dužnosti: prikupljanje informacija od službe socijalne skrbi i drugih ustanova od važnosti za donošenje odluke o primjeni odgode kaznenog progona; provođenje usmjerenih intervjua s osumnjičenikom u svrhu procjene osnovanosti primjene odredbe o odgodi kaznenog progona; obavljanje razgovora sa zakonskim zastupnikom ili skrbnikom oštećenog djeteta radi dobivanja suglasnosti za primjenu odgode kaznenog progona; izrada izvješća i davanje obrazloženog prijedloga državnom odvjetniku za mladež o mogućoj primjeni odgode kaznenog progona i obvezama koje bi bilo opravdano naložiti osumnjičeniku; praćenje izvršavanja naloženih obveza osumnjičeniku kroz suradnju s centrima za socijalnu skrb i drugim ustanovama u kojima se obveze provode; organiziranje kontrolnih ročišta u slučaju poteškoća u provođenju naloženih obveza osumnjičeniku, sudjelovanje u postupku mirenja s državnim odvjetnikom prilikom odlučivanja o kaznenoj prijavi za kazneno djelo s elementima nasilja; davanje stručnog mišljenja državnom odvjetniku za mladež prilikom postupanja po obavijestima policije ili drugih institucija i tijela u slučajevima vršnjačkog nasilja ili autoagresivnog ponašanja djece sa svrhom utvrđivanja odgovornosti roditelja ili skrbnika za ponašanje djeteta te učinkovitosti poduzeti mjera za zaštitu djeteta.⁸⁵

Na sudu stručni suradnici imaju sljedeće dužnosti: ispitivanje djeteta kao svjedoka ili oštećenika putem audio-video uređaja prema nalogu suca; pružanje stručne pomoći sucu kod ispitivanja djeteta kao svjedoka kroz pripremu djeteta za ispitivanje, davanje stručnog mišljenja o njegovoj spremnosti i sposobnosti za ispitivanje, načinu ispitivanja i sudjelovanje u ispitivanju; prikupljanje podataka o osobnim i obiteljskim prilikama djeteta svjedoka sa svrhom davanja stručnog mišljenja o daljnjem postupanju u odnosu na okolnosti koje su doprinijele ili su bile od utjecaja na izvršavanje kaznenog djela na štetu djeteta te izvještavanje centra za

⁸³ Članak 2. Pravilnika o radu stručnih suradnika izvanpravne struke na poslovima delinkvencije mladih i kaznenopravne zaštite djece u državnim odvjetništvima i na sudovima, Narodne novine 84/11 i 143/12; u daljnjem tekstu: Pravilnik

⁸⁴ Članak 116. stavak 3. ZSM-a, *op.cit.* (bilj. 17.)

⁸⁵ *Ibid.*, članak 10.

socijalnu skrb; davanje osnovnih informacija o tijeku kaznenog postupka protiv odraslih počinitelja kaznenih djela na štetu djece, roditeljima ili skrbnicima djece svjedoka.⁸⁶

Iz prethodno navedenog vidljivo je da stručni suradnici imaju ključnu ulogu u postupanju s maloljetnim žrtvama. Njihova prisutnost i pomoć potrebna je u gotovo svim radnjama postupka. Stručni suradnik kroz razgovor i informiranje o važnim obilježjima pravosudnog postupka nastoji umanjiti strah, nelagodu i tjeskobu djeteta zbog svjedočenja. Stoga mu nije dopušteno dijete uputiti kako će iskazivati, već mu samo treba objasniti zašto je važno da iskreno i detaljno ispriča stvarne događaje.⁸⁷ Ovakav pristup pomaže u sprječavanju sekundarne viktimizacije i dobivanju potpunog iskaza od djeteta.

Prema *Cvjetko i Singeru (op cit., bilj.1., str. 573.)* pružanje psihološke, pravne i druge stručne pomoći zahtijeva multidisciplinarni pristup za što je potrebna suradnja stručnjaka iz svih resora u koji bi trebale biti uključene javne ustanove, nevladine udruge i nadležna tijela kao tijela koja su dio „postupka u širem smislu“. Cvjetko i Singer smatraju da je najefikasnija pomoć djetetu žrtvi ona koja je organizirana na jednom mjestu, jednoj specijaliziranoj instituciji ili udruzi za zaštitu djece po uzoru na Austriju i Njemačku, koje surađuju s policijom, državnim odvjetništvom, sudom, odvjetništvom i drugim nadležnim ustanovama. Tvrde da je jedino na taj način moguće pružiti prikladnu podršku djetetu odmah nakon počinjenog kaznenog djela, pa i prije podnošenja kaznene prijave. Premda stručni suradnici efikasno obavljaju svoje dužnosti odvojeno od odjela za pomoć žrtvama i svjedocima autor ovog rada smatra da bi objedinjavanje funkcija u jedno tijelo ili instituciju doprinijelo rješavanju slučajeva obiteljskog nasilja u kojima su žrtve i žene i djeca, što se u praksi i u primjerima navedenim u ovom radu pokazalo kao česta pojava.

c) Pravo na zaštitu od zastrašivanja i odmazde

ZKP ne sadrži odredbe koje govore o načinu na koji bi službene osobe/tijela trebale zaštititi žrtvu od zastrašivanja i odmazde, osim što u članku 44. stavku 2. navodi da će predsjednik vijeća poduzeti prikladne mjere za zaštitu žrtve od utjecaja drugih osoba (prostorna izdvojenost prije ispitivanja i slično).⁸⁸ Ipak, što se tiče ispitivanja djeteta ZKP je bio malo precizniji. ZKP u članku 126. određuje da ispitivanje djeteta kao svjedoka provodi sudac

⁸⁶ *Ibid.*, članak 11.

⁸⁷ Lana Petö Kujundžić: Suradnja stručnjaka u radu s djecom svjedocima i žrtvama kaznenih djela, Ured UNICEF-a za Hrvatsku, 2016., str. 2.

⁸⁸ Bezić, Šprem, *op. cit.* (bilj. 15.), str. 611.

istrage. Ispitivanje se provodi bez prisutnosti suca i stranaka u prostoriji gdje se dijete nalazi putem audio-video uređaja. Ispitivanje se provodi uz pomoć psihologa, pedagoga ili druge stručne osobe. Ispitivanju mogu biti prisutni roditelji ili skrbnici ako to nije protivno interesima postupka. Ispitivanje se snima uređajem za audio-video snimanje te se snimka prilaže zapisniku. Bitno je za naglasiti da se dijete može ponovno ispitati samo iznimno, i to na isti način. Ispitivanje je za dijete težak emocionalni događaj te je potrebno izlagati ga što manjem riziku od sekundarne viktimizacije budući da je samo prepričavanje stresnog i nasilnog događaja uzrok stresa kod žrtve. S tim u vezi, u stavku 2. propisano je da će se pri ispitivanju djeteta, osobito ako je oštećeno kaznenim djelom, postupiti obzirno da ispitivanje ne bi štetno utjecalo na psihičko stanje djeteta. U ZSM-u propisano je da se djeca kao svjedoci mogu, umjesto na sudu, ispitati u svom stanu ili drugom posebno opremljenom prostoru.⁸⁹ Također, na dijete se ne primjenjuju odredbe o prisilnom dovođenju te novčanom i zatvorskom kažnjavanju zbog odbijanja svjedočenja. Poziv djetetu kao svjedoku upućuje se preko njegovih roditelja.⁹⁰

Kako bi se spriječila sekundarna viktimizacija potrebno je djetetu pristupiti s razumijevanjem i pažnjom. *Singer i Cvjetko (op.cit. (bilj. 1.), str. 600.-601.)* ističu da dijete treba ispitati što prije budući da protek vremena iskrivljuje sjećanje i dovodi do interpolacije interpretacije događaja koju dijete čuje od odraslih, a koja ne odgovara stvarnom stanju, a pritom se i potiskuju neke okolnosti izvršenja djela koje su djetetu neugodne. Djecu treba ispitivati na dijalektu kojeg razumiju i ne dopustiti im da dugo čekaju na ispitivanje ili razgovor. Dijete mora imati osjećaj sigurnosti, tj. ne smije se bojati da će biti izloženo ispitivačevu prijekoru ili kritici. Djecu stariju od šest godina je uputno ispitivati bez prisutnosti trećih osoba, osim ako nije potrebna pomoć stručne osobe.

- d) Pravo da bude saslušana bez neopravdane odgode nakon podnošenja kaznene prijave te da se daljnja saslušanja provode samo u mjeri u kojoj je to nužno za potrebe kaznenog postupka

Kao i prethodno, i ovo je pravo iznimno važno radi zaštite žrtve od ponovljene i sekundarne viktimizacije. Kroz ponovljena ispitivanja žrtva ponovno prolazi kroz okolnosti počinjenja kaznenog djela i to joj može predstaviti veliki emocionalni teret.⁹¹ O ovom se pravu, kad su u pitanju djeca, osobito treba voditi računa kad su u pitanju spolni delikti. Sudjelovanje u kaznenom postupku može dovesti do opsežnijih i dugotrajnijih oštećenja djeteta. Štetni utjecaj

⁸⁹ Članak 115. stavak 3. ZSM-a, *op. cit.* (bilj. 17.)

⁹⁰ *Ibid.*, članak 115. stavak 8.

⁹¹ Bezić, Šprem, *op. cit.* (bilj. 15.), str. 611.

kaznenog postupka može se umanjiti ako se dijete ispita samo jednom u prethodnom postupku i ako se maksimalno ubrza cijeli postupak. Bez obzira na to treba li se dijete ispitati putem audio-video uređaja ili ne, treba izbjeći susret s optuženim i njegovim braniteljem.⁹²

e) Pravo na zaštitu dostojanstva tijekom ispitivanja žrtve kao svjedoka

Posebno treba pripaziti da se dijete ne osjeća diskriminirano izjavama svjedoka i vještaka i da se obrani onemogućiti da u prisutnosti djeteta daje o njemu difamirajuće izjave.⁹³ U svrhu poštivanja ovog prava također vrijede prethodno objašnjene odredbe o ispitivanju pomoću audio-video uređaja, sprječavanju diskriminacije i ispitivanju u stanu ili na odvojenom mjestu. *Cvjetko i Singer (op.cit. (bilj. 1.), str. 599.)* smatraju da se pri ispitivanju djeteta mora ostaviti dojam da se djetetova izjava poštuje i da bi se pri razgovoru s djetetom trebao primijeniti CREDO način rada (*compassion* – sućut, *respect* – uvažavanje, *empathy* – empatija, *dignity* – dostojanstvo i *openess* – otvorenost za potrebe drugih). Autori također tvrde da bi se o ispitivanju djeteta trebao donijeti postupovnik kojim bi se regulirao i standardizirao postupak ispitivanja djeteta.

Brz i efikasan postupak najbolje je rješenje za problem sekundarne i ponovljene viktimizacije, a Republika Hrvatska se time ne može pohvaliti. Postupci za kaznena djela počinjena na štetu djece i ostalih osjetljivih skupina često traju toliko dugo da same žrtve nerijetko odustanu od samog progona i izgube povjerenje u sustav. U trenutku pisanja ovog rada na snazi je Pravilnik o načinu provedbe pojedinačne procjene žrtve (Narodne novine 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17) i Pravilnik o radu stručnih suradnika izvanpravne struke na poslovima delinkvencije mladih i kaznenopravne zaštite djece u državnim odvjetništvima i na sudovima (Narodne novine 84/11 i 143/12). Mada Pravilnici sadrže odredbe o uzimanju u obzir osobnih značajki žrtve pri donošenju procjene i postupanju s maloljetnicima, normiranje ovog problema ima i dalje puno prostora za napredak. Iako stručnjaci koji razgovaraju s djecom posjeduju potrebna znanja s područja pedagogije i psihologije donošenje postupovnika bi ubrzalo i olakšalo kazneni postupak što je od velike važnosti u radu s osjetljivim skupinama.

f) Pojedinačna procjena žrtve

Sve žrtve u kaznenom postupku imaju pravo na pojedinačnu procjenu. Pojedinačna procjena institut je koji omogućava i promiče individualan pristup svakoj žrtvi i osjetljivost za

⁹² Cvjetko, Singer, *op.cit.* (bilj. 1.), str. 602.

⁹³ *Ibid.*

njoj pripadajuće potrebe⁹⁴ pri čemu tijelo koje ju provodi mora voditi brigu o svim relevantnim subjektivnim i objektivnim okolnostima.⁹⁵ Prije provođenja ispitivanja žrtve tijelo koje provodi ispitivanje (sud/policija/državno odvjetništvo) će, u suradnji s tijelima, organizacijama ili ustanovama za pomoć i podršku žrtvama kaznenih djela provesti pojedinačnu procjenu žrtve koja uključuje utvrđivanje postoji li potreba za primjenom posebnih mjera zaštite u odnosu na žrtvu te ako postoji, koje posebne mjere zaštite bi se trebale primijeniti. Kada se radi o djetetu pretpostavit će se da postoji potreba za primjenom posebnih mjera zaštite te utvrditi koje posebne mjere zaštite treba primijeniti. Okolnosti koje se osobito uzimaju u obzir su: osobne značajke žrtve, vrsta ili narav kaznenog djela i okolnosti počinjenja kaznenog djela. Posebna se pažnja posvećuje žrtvama koje njihov odnos s počiniteljem čini posebno ranjivima, što uključuje djecu, posebno u slučajevima kada se radi o obiteljskom nasilju.⁹⁶ Za razliku od ostalih pravila, hrvatski zakonodavac je uspio zadovoljiti ključne standarde zaštite žrtve koji su propisani Direktivom i zadovoljavajuće implementirati Direktivu.⁹⁷ Međutim, u istraživanju koje su provele *Bezić i Šprem* (*op. cit.* bilj. 15., str. 633.) pokazalo se da ne provode svi odjeli postupak pojedinačne procjene. Autorice istraživanja istaknule su da odredba da pojedinačnu procjenu sastavlja tijelo koje provodi ispitivanje, a ne i odjel/organizacija koja pruža podršku žrtvama, teško provodljiva u praksi te su predložile da bi u tom dijelu tekst trebalo doraditi, barem tako da se i zakonski omogući da odjeli i organizacije također mogu provoditi pojedinačnu procjenu. Također, primijetile su da postoji pravna praznina, a u vezi s tim koje tijelo, kada i na koji način treba žrtvu o tome obavijestiti što je rezultiralo zabunom među odjelima i organizacijama budući da su odgovori na pitanje kojem tijelu žrtva upućuje takav zahtjev bili različiti. Postupak pojedinačne procjene reguliran je zadovoljavajuće Pravilnikom o načinu provedbe pojedinačne procjene žrtve (Narodne novine 106/17), ali bi mogao, prema mišljenju autora, biti precizniji unošenjem prijedloga koje su *Bezić i Šprem* izložile u svom radu. Kad je u pitanju dijete brzo postupanje je imperativno, a detaljnije određivanje postupovnih pitanja (prvenstveno pitanja nadležnog tijela za provođenje ispitivanja) bi znatno pridonijelo tom cilju.

⁹⁴ Bezić, Šprem, *op. cit.* (bilj. 15.), str. 616.

⁹⁵ Ivičević Karas, Burić, Filipović: Prva iskustva policijskih službenika u postupku provođenja pojedinačne procjene, Policija i sigurnost, broj 4, Zagreb, 2019.

⁹⁶ Članak 43.a. stavak 1. i 2. ZKP-a, *op. cit.* (str. 15.)

⁹⁷ Bezić, Šprem, *op. cit.* (bilj. 15.), str. 617.

4.1.2. Posebna prava žrtve

Uz navedena prava, dijete kao žrtva ima posebna prava u kaznenom postupku. To su pravo na: opunomoćenika na teret proračunskih sredstava, tajnost osobnih podataka i isključenje javnosti.⁹⁸

Dijete će imati pravo na opunomoćenika na teret proračunskih sredstava u sljedeća dva slučaja. Ako sudac istrage za mladež ili predsjednik vijeća za mladež utvrdi da je to potrebno radi zaštite prava i interesa djeteta oštećenika ili žrtve kaznenog djela. U tom se slučaju podnosi prijedlog predsjedniku suda. Ako se radi o kaznenom djelu za koja je propisana kazna zatvora pet godina ili teža te ako je počinitelj spolnog delikta djetetov srodnik u uspravnoj lozi/pobočnoj lozi do trećeg stupnja ili posvojitelj djetetu, ako već nema opunomoćenika, sud postavlja opunomoćenika po službenoj dužnosti. Za opunomoćenika je bitno da ima izraženu sklonost za odgoj, potrebe i probitke mladeži i da vlada osnovnim znanjima s područja kriminologije, socijalne pedagogije, psihologije mladih i socijalnog rada za mlade osobe. Opunomoćenici se biraju s liste odvjetnika za mladež Hrvatske odvjetničke komore.⁹⁹ Dr. sc. Lana Petö Kujundžić (Dijete u pravosudnom postupku, Primjena Europske konvencije o ostvarivanju dječjih prava; Zbornik priopćenja sa stručnih skupova pravobraniteljice za djecu, Zagreb, 2012., str. 67.) smatra da je u Hrvatskoj odvjetničkoj komori nužno omogućiti posebnu edukaciju i specijalizirati odvjetnike kako bi se angažirali kao opunomoćenici djece, branitelji maloljetnika i mladih punoljetnika ili punomoćnici djece pri rješavanju obiteljskih odnosa te da bi lista takvih odvjetnika trebala biti objavljena na svakom sudu kako bi se omogućilo postavljanje specijaliziranih odvjetnika u predmetima pred sudom.

Pravo na tajnost osobnih podataka znači da svi sudionici kaznenog postupka, policijski službenici, državni odvjetnici, suci, svjedoci vještaci i drugi koji su eventualno sudjelovali u kaznenom postupku, ne smiju nikome davati osobne podatke djeteta koji bi mogli otkriti djetetov identitet niti druge osobne podatke.¹⁰⁰ Budući da djeca pripadaju ranjivim skupinama, obveza tajnosti osobnih podataka, osim u ZSM-u, svoj temelj nalazi i u Općoj uredbi o zaštiti podataka koja propisuje da rizik za prava i obveze pojedinaca može proizaći iz obrade osobnih podataka osjetljivih pojedinaca, osobito djece.¹⁰¹

⁹⁸ Članak 44. stavak 1. ZKP-a, *op. cit.* (str. 15.)

⁹⁹ Članak 116. stavak 1. i 2. ZSM-a, *op. cit.* (bilj. 17.)

¹⁰⁰ Preuzeto sa web-stranice Ministarstva pravosuđa i uprave na sljedećem linku:

<https://mpu.gov.hr/print.aspx?id=24853&url=print>

¹⁰¹ Točka 75. recitala uvoda Opće uredbe o zaštiti podataka (EU) 2016/679, Službeni list Europske Unije, L 119/2, 2016.

Sudsko će Vijeće uvijek isključiti javnost kad je u pitanju zaštita osobe mlađe od osamnaest godina.¹⁰² Isključenje se ne odnosi na stranke, žrtvu, oštećenika, njihove zastupnike i branitelja. Također, Vijeće može dopustiti da raspravi prisustvuju pojedine službene osobe, znanstveni i javni radnici i osobe od povjerenja¹⁰³ što znači da nema zapreke da raspravi prisustvuju stručni suradnici suda i osoblje Zavoda za socijalni rad. Navedena odredba u skladu je s člankom 36. stavkom 2. Konvencije Vijeća Europe o zaštiti djece od spolnog iskorištavanja i spolnog zlostavljanja (*op. cit.*, bilj. 49.): „Svaka će stranka usvojiti zakonodavne ili druge mjere potrebne kako bi se osiguralo da, u skladu s pravilima koje uređuje njezino unutarnje pravo sudac može naložiti da se ročište održi uz isključenje javnosti“.

Tko prekrši prethodno navedena dva prava može biti kazneno odgovoran. Naime, za kazneno djelo povrede tajnosti osobnih podataka odgovara tko bez dozvole suda objavi tijekom postupka koji je po zakonu tajan ili je odlukom suda proglašen tajnim, ili tko bez dozvole suda objavi tijekom kaznenog postupka prema djetetu, kaznenog postupka za kazneno djelo počinjeno na štetu djeteta ili postupka u kojem se odlučuje o zaštiti prava i interesa djeteta ili objavi odluku u tom postupku. Za ovo je kazneno djelo propisana kazna do tri godine.¹⁰⁴ Obveza poštivanja djetetovog prava na privatnost odnosi se i na medije. U odredbama kojima se uređuju medijska načela i obveze nalazi se pravilo da su mediji dužni poštovati privatnost, dostojanstvo, ugled i čast građana, a osobito djece. Zabranjeno je objavljivanje informacija kojima se otkriva identitet djeteta, ukoliko se time ugrožava dobrobit djeteta. Također, mediji su dužni poštovati pravo na zaštitu identiteta svjedoka i oštećenika kaznenih djela, i bez njihova znanja i pristanka ne smiju otkriti njihov identitet.¹⁰⁵

4.1.3. Nasilje na štetu djeteta – prekršajnoppravna ili kaznenopravna odgovornost?

Sankcioniranje nasilja u obitelji specifično je po tome što je regulirano dvama zakonima: Kaznenim zakonom, za kršenje čijih odredbi su počinitelji kazneno odgovorni i Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji (NN 70/17, 126/19, 84/21, 114/22) koji propisuje prekršajnu odgovornost. Također, nasilje u obitelji može biti i kvalificirani oblik pojedinih kaznenih djela.¹⁰⁶ Mnoge su polemike vođene oko pitanja treba li uopće postojati prekršajna odgovornost kad je u pitanju nasilje u obitelji. Nasilje u obitelji razlikuje se od ostalih nasilnih

¹⁰² Članak 388. stavak 1. točka 1. ZKP-a, *op. cit.* (str. 15.)

¹⁰³ *Ibid.*, članak 389. stavak 1. i 2.

¹⁰⁴ Članak 307. stavak 2. KZ, *op. cit.* (bilj. 20.)

¹⁰⁵ Članak 16. stavak 1. i 2. Zakona o medijima, Narodne novine 59/04, 84/11, 81/13, 114/22

¹⁰⁶ Npr. teško ubojstvo, sakaćenje ženskih spolnih organa, tjelesna ozljeda, teška tjelesna ozljeda, osobito teška tjelesna ozljeda, protupravno oduzimanje slobode, otmica, prisila, prijetnja, nametljivo ponašanje, kaznena djela protiv spolne slobode, Kazneni zakon, NN 84/21.

djela po tome što je razina interakcije između žrtve i počinitelja visoka jer uključuje socijalnu i osobnu ovisnost žrtve i počinitelja¹⁰⁷ te su navedena djela nerijetko dugotrajna. Obiteljsko nasilje često je skriveno i nevidljivo što ga čini opasnijim od ostalih oblika nasilja. Djeca su često premlada ili nemoćna obraniti se od nasrtaja zlostavljača.¹⁰⁸ Također, radi osjećaja srama i straha od društvene osude kod žrtava ova djela često ostanu neprijavljena. Radi ovih obilježja intenzitet i kontinuitet često su navedeni kao glavni elementi za razgraničenje kaznenog djela od prekršaja.¹⁰⁹ Međutim, pokazalo se da je da je praksa po ovom pitanju neujednačena i da je ovo razgraničenje teško postići.

Uz prethodno objašnjena kaznena djela protiv braka, obitelji i djece nasilje u obitelji regulirano je i člankom 179.a. KZ-a koji propisuje kaznu zatvora od jedne do tri godina za svakog tko teško krši propise o zaštiti od nasilja u obitelji i time kod člana obitelji ili bliske osobe izazove strah za njezinu sigurnost ili sigurnost njoj bliskih osoba ili je dovede u ponižavajući položaj ili stanje dugotrajne patnje, a time nije počinjeno teže kazneno djelo. Kao i s brojnim drugim djelima formulacija koju je zakonodavac izabrao u određenim je mjestima preopćenita. Izraz „tko teško krši propise“ problematičan je zato što po svojoj naravi predstavlja blanketnu dispoziciju, odnosno nepotpuno biće kaznenog djela pozivajući se na drugi zakon (ZZNO). Problem izlazi iz činjenice što policija/državni odvjetnik/sudac mora odlučiti kolika je težina počinjenog nasilja te hoće li se, na temelju utvrđenog stupnja težine, podnijeti kaznena prijava/optužnica ili prekršajni nalog. VSRH je zauzeo shvaćanje da se poimanje težine kršenja propisa očituje kroz visok stupanj nasilja, surovosti ili bešćutnosti počinitelja te posebno izraženom poniženju ili patnji žrtve.¹¹⁰ Navedeno objašnjenje pomaže, ali ipak je na nadležnom tijelu da procijeni što je to „visok stupanj nasilja“ što cijeloj klasifikaciji daje neizbježan element subjektivnosti. Također, ako se radi o djetetu, stupanj nasilja koji se ne bi opisao kao visok da je počinjen na štetu odrasle osobe mogao bi se smatrati visokim kad je primijenjen na djetetu budući da su djeca ranjivija i osjetljivija od odraslih osoba. Ključ pravilnog razgraničenja leži u pravilnoj procjeni, što nije nimalo lako, i baš zato su potrebni što precizniji zakonski opisi kako bi raspravi i dvojabama bilo što manje mjesta. S ovim ciljem na umu zakonodavac je 2020. godine uveo formulaciju „stanje dugotrajne patnje“ u zakonski opis ovog

¹⁰⁷ Shoham, E. (2010). *The Dark Side of the Sun*. Be'er Sheva: Ben-Gurion University Press, str. 1., prema: D. Martinjak, H. Filipović: *Prekršajna ili kaznena odgovornost u slučaju nasilja u obitelji*, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 26, broj 2/2019, str. 621.

¹⁰⁸ V. Grozdanić, M. Škorić, I. Vinja: *Nasilje u obitelji u svjetlu promjena Kaznenog zakona*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 17, broj 2/2010, str. 670

¹⁰⁹ Martinjak i Filipović, *op.cit.* (bilj. 108.) str. 621.

¹¹⁰ VSRH I Kž 579/2017

djela. Kao i s prethodnim elementom stručnjaci su bili podijeljeni pri određivanju okolnosti na strani žrtve koje bi se mogle opisati kao stanje dugotrajne patnje ili ponižavajući položaj, a samim time i ponašanja počinitelja koja dovode do takvih stanja. Iz sudske prakse vidljivo je da su razne okolnosti bile klasificirane kao dovođenje u ponižavajući položaj: uskraćivanje odnosno ograničavanje financijskih sredstava,¹¹¹ zlostavljanje žrtve na javnom mjestu,¹¹² bezdušno, nečovječno i zlorado ponašanje optuženika u nazočnosti djece,¹¹³ vrijeđanje žrtve s pozicije autoriteta.¹¹⁴ Budući da je ovaj dodatak zakonskom opisu djela relativno nov na sudskoj praksi je da odredi koje će se okolnosti karakterizirati kao dugotrajna patnja i ponižavajući položaj.

Korištenjem izraza „ako time nije počinjeno teže kazneno djelo“ ovo se djelo označava kao supsidijarno kazneno djelo što još dodatno otežava kvalifikaciju nasilnih događaja u obitelji.¹¹⁵

Kad su u pitanju djeca, prema mišljenju autora, najbolji način za utvrđivanje je li dijete proživjelo dugotrajnu patnju jest kroz razgovor sa stručnim suradnikom koji posjeduje potrebna znanja iz psihologije i pedagogije. Nakon traumatičnog događaja dijete će često biti zatvoreno i nepristupačno te će nadležna osoba koja ne posjeduje potrebna stručna znanja teško moći procijeniti koliko je teška povreda koja je nastala počinjenjem kaznenog djela. Iz ovog razloga je od velike važnosti da stručni suradnik bude prisutan u svim stadijima postupka. Ova se tvrdnja može primijeniti i na utvrđivanje ostalih spornih okolnosti iz zakonskog opisa.

ZZNO propisuje sljedeće modalitete počinjenja djela nasilja u obitelji: primjena fizičke sile uslijed koje nije nastupila tjelesna ozljeda; tjelesno kažnjavanje ili drugi načini ponižavajućeg postupanja prema djeci; psihičko nasilje koje je kod žrtve prouzročilo povredu dostojanstva ili uznemirenost; spolno uznemiravanje; ekonomsko nasilje; zanemarivanje potreba osobe s invaliditetom ili osobe starije životne dobi.¹¹⁶

Formulacija „primjena fizičke sile uslijed koje nije nastupila tjelesna ozljeda“ uvedena je 2020. godine i zamijenila je nespretnu formulaciju „tjelesno nasilje“ s ciljem jasnijeg razgraničenja prekršaja od kaznenog djela. Pod ovu bi odredbu spadali svi oblici fizičkog

¹¹¹ Općinski sud u Virovitici, broj: 2 K-161/2019-40, prema: P. Šprem: Normativna i empirijska analiza obiteljskog nasilja u Hrvatskoj: kaznenopravni koncepti, kriminološki fenomeni, praktični izazovi i moguća rješenja, Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet, 2023., str. 111.

¹¹² Općinski sud u Pazinu, broj: K-317/2020, prema: *Ibid.*

¹¹³ Županijski sud u Bjelovaru, KŽ-175/05, prema: *Ibid.*

¹¹⁴ VSRH, I KŽ-577/04-3, prema: *Ibid.*

¹¹⁵ Šprem, *op. cit.* (bilj. 111.), str. 112.

¹¹⁶ Članak 10. Zakona o zaštiti od nasilja od obitelji, NN 70/17., 126/19., 84/21., 114/22

nasrtaja na žrtvu kojim kod iste nisu nastupile posljedice u vidu tjelesne ozljede u sudskomedicinskom smislu.¹¹⁷ Ipak, ni ovo rješenje nije bez svojih mana. U praksi se često događa da se fizičko nasilje isprepliće sa psihičkim pri čemu fizičko nasilje nije rezultiralo štetom „dovoljnom“ da bi djelo bilo predmet kaznenog postupka.¹¹⁸ Djeca dublje i intimnije proživljavaju nasilje koje dožive što znači da bi fizički nasrtaj na dijete mogao uzrokovati duboke traume koje na površini nisu vidljive. Iako je nova formulacija korak u dobrom smjeru zakonski opis bi trebao biti još precizniji i uz objektivnu uključivati i subjektivnu komponentu. Bilo bi svrsishodno osvrnuti se na tjelesni i duševni integritet umjesto na samu tjelesnu ozljedu, ako ne prema svim žrtvama, onda barem kad su u pitanju djeca. Analiziranjem i raščlanjivanjem ove odredbe dobiva se dojam da je zakonodavac htio ishitreno doskočiti kritikama stručnjaka na prethodnu formulaciju bez temeljitog i konstruktivnog pristupanja problemu.

Formulacija „tjelesno kažnjavanje ili drugi načini ponižavajućeg postupanja prema djeci“ potiče na postavljanje istih pitanja kao i „stanje dugotrajne patnje ili ponižavajućeg položaja“ u članku 179.a. KZ-a budući da su dva zakona međusobno povezana. Pravilna procjena težine povrede određuje hoće li se voditi kazneni ili prekršajni postupak. Formulacija „psihičko nasilje koje je kod žrtve prouzročilo povredu dostojanstva ili uznemirenost“ preciznije navodi svoje elemente i omogućuje lakše prepoznavanje bića djela, ali uvjet težeg kršenja propisa iz članka 179.a. KZ-a i dalje predstavlja problem pri procjeni. Također je i problematična činjenica da je u članku 10. ZZNO-a spomenuto i spolno uznemiravanje. U Kaznenom zakonu su svi modaliteti neprihvatljivog spolnog ponašanja regulirani u XVI. i XVII. glavi tako da se spominjanje spolnog uznemiravanja u ovom zakonu na prvi pogled doima suvišnim. Vlada RH je u Prijedlogu zakona navela da će određena neprimjerna ponašanja spolne naravi koja nemaju takav intenzitet da bi bila obuhvaćena kaznenom zonom odgovornosti moći podvesti pod prekršaj nasilja u obitelji.¹¹⁹ Pitanje koje se mora postaviti je hoće li zadiranje u spolni integritet djeteta ikada biti toliko blago da bude temelj za prekršajnopravnu odgovornost?

Martinjak i Filipović (op.cit., bilj. 108. str. 638.) za razgraničenje kaznenog djela od prekršaja smatraju iznimno važnim da policija prilikom poduzimanja mjera i radnji potrebnih za razjašnjenje vrste kažnjive radnje utvrdi sve relevantne okolnosti događaja, kao što su kontekst i kronologija nasilja u obitelji, kontinuitet nasilja, modalitete nasilja, namjeru

¹¹⁷ Žigante Živković, Oset, Kikić, Gašparac Orlić 2020, str. 25, prema: Šprem, *op.cit.* (bilj. 111.), str. 112.

¹¹⁸ *Ibid.*

¹¹⁹ Vlada RH, Ministarstvo pravosuđa, Prijedlog Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, Zagreb, srpanj 2015., str. 22., prema: Martinjak, Filipović, *op.cit.* (bilj.108.), str. 633.

počinitelja, intenzitet, posljedice za žrtvu, prisutnost djece, recidivizam počinitelja te ranije eventualne mjere nadležnih tijela. U svom doktorskom radu dr. sc. Šprem (*op. cit.* (bilj. 111.), str. 265) analizirala je razne kriterije razgraničenja (imajući na umu izmjene nastale nakon 1.siječnja 2020.) i došla do zaključka da normativni okvir nije na optimalan način pružio jasne i nedvojbene kriterije postupanja u praksi i da je ostavio prevelik opseg tumačenja razgraničenja. Kao veliki problem istaknula je nedovoljno često izricanje zaštitnih mjera. Međutim, dugotrajnost obiteljskoga nasilja, život u zajedničkom kućanstvu, prisutnost maloljetne djece te recidiv počinitelja, pokazala su se kao statistički značajna obilježja u smislu kvalifikacije predmeta kao kaznenog djela odnosno prekršaja.¹²⁰ U svom prijedlogu izmjena normativnog okvira navela je sljedeće prijedloge koji su značajni za kaznenopravnu zaštitu djece: unošenje prisutnosti djece kao otegotne okolnosti u članak 47. KZ-a, onemogućavanje izricanja novčanih kazni počiniteljima obiteljskog nasilja, podizanje zakonskog maksimuma za 1/3 propisane kazne ako je kazneno djelo počinjeno s namjerom prema bliskoj osobi, brisanje članaka 179.a (obiteljsko nasilje) i 140. KZ-a (nametljivo ponašanje) i mijenjanje naslova glave XIII. u „Kaznena djela protiv osobne slobode i psihičkog integriteta“ pri čemu bi se psihičko nasilje prema djetetu kažnjavalo kaznom do 3 godine.¹²¹

Imajući sve navedene informacije na umu treba se postaviti pitanje ima li smisla propisivati prekršajnopravnu odgovornost kad su u pitanju djeca? Iz istraživanja je vidljivo da je prisutnost djece jedan od najčešćih kriterija razgraničenja te bi bilo logično normirati ga i strože kažnjavati sva djela obiteljskog nasilja počinjena na štetu djeteta i u prisutnosti djeteta. U prijedlozima izmjena kao argument protiv novčanog kažnjavanja počinitelja navedeno je da je žrtva obiteljskog nasilja nerijetko ekonomski ovisna o svom počinitelju te da izricanjem novčane kazne počinitelju ona i sama biva kažnjena.¹²² Ova tvrdnja najistinitija je kad su u pitanju djeca. Nasilje prema djeci nerijetko proizlazi iz ekonomske frustriranosti i loše životne situacije počinitelja te bi dovođenje nasilnika u još goru ekonomsku situaciju moglo rezultirati ponovnim nasiljem u obitelji (ovu tezu podupiru i fenomenološka istraživanja u ovom radu, v. *infra*). Mala je vjerojatnost da bi novčana kazna u ovom slučaju djelovala odvraćajuće prema počinitelju. Puno je korisnije umjesto nje izreći zaštitnu mjeru koja bi, za razliku od novčane kazne, mogla uspješno zaštititi dijete i spriječiti nasilnika da ponovi djelo nasilja. Glavna prednost prekršajnog postupka je mogućnost izricanja zaštitnih mjera prije pokretanja postupka, za razliku od sigurnosnih mjera u kaznenom pravu koje počinju djelovati tek nakon što presuda

¹²⁰ Šprem, *op. cit.* (bilj. 111.), str. 270.

¹²¹ *Ibid.*, str. 272.-274.

¹²² *Ibid.*, str. 274.

postane izvršna.¹²³ Sukladno navedenom, idealni pristup kažnjavanju obiteljskog nasilja na štetu djece bio bi kaznenopravni (kazne zatvora i sigurnosne mjere) uz mogućnost izricanja zaštitnih mjera po uzoru na prekršajni zakon.

4.2. Dijete kao okrivljenik

Kao i u sustavu kaznenopravne zaštite djece dijete kao okrivljenik ima prava kojima je cilj zaštititi ga i očuvati njegov najbolji interes. Kažnjavanje i progon djece osjetljivo je pitanje. Pri analizi ove problematike moraju se uzeti u obzir socioekonomski, institucionalni i drugi faktori te predmetima pažljivo pristupiti s pedagoške i odgojne strane. Bitno je imati na umu da su kod djeteta glavni motivi počinjenja kaznenog djela egzogeni poput pritiska vršnjaka i loše obiteljske situacije. Navedeni su argumenti vidljivi u samom zakonskom opisu svrhe maloljetničkih sankcija koje su podijeljene na odgojne mjere i maloljetnički zatvor. Prema članku 6. ZSM-a svrha odgojnih mjera je „da se pružanjem zaštite, brige, pomoći i nadzora te osiguranjem opće i stručne naobrazbe maloljetnog počinitelja kaznenog djela utječe na njegov odgoj, razvijanje njegove cjelokupne ličnosti i jačanje njegove osobne odgovornosti radi suzdržavanja od ponovnog činjenja kaznenih djela“, a u odredbi o maloljetničkom zatvoru u stavku 2. spominje se još i poduzimanje mjera odgoja, obrazovanja i stručnog osposobljavanja. U usporedbi člankom 41. KZ-a („svrha kažnjavanja“), prema kojemu je svrha kažnjavanja „izraziti društvenu osudu zbog počinjenog kaznenog djela, jačati povjerenje građana u pravni poredak utemeljen na vladavini prava, utjecati na počinitelja i sve druge da ne čine kaznena djela kroz jačanje svijesti o pogibeljnosti činjenja kaznenih djela i o pravednosti kažnjavanja te omogućiti počinitelju ponovno uključivanje u društvo“, vidljivo je da je zakonodavac blaži i empatičniji prema maloljetnom nego prema punoljetnom počinitelju. Samo ispuštanje naziva „okrivljenik“ i „optuženik“ te zamjena istih pojmom „maloljetnik“ govori o odmaku od optužujućeg i diskriminirajućeg stava.¹²⁴ Maloljetna je osoba u manjoj mjeri sposobna shvatiti značenje svojih postupaka od punoljetne te, radi njezine dobi, postoji veća šansa da bude resocijalizirana i rehabilitirana. U ovu svrhu Republika Hrvatska je 2019. godine u svoje zakonodavstvo implementirala Direktivu 2016/800/EU o postupovnim jamstvima za djecu koja su osumnjičenci ili optuženici u kaznenim predmetima. Cilj Direktive je uspostaviti minimalna postupovna jamstva u svim državama članicama kojima će se osigurati da djeca koja su

Ibid., str. 121.

¹²⁴ S. Lechner: Najbolji interes maloljetnika u kaznenom pravu, završni specijalistički rad, Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet, 2021., str. 52.

osumnjčenicima ili optuženicima u kaznenom postupku mogu razumjeti i pratiti taj postupak te ostvariti pravo na pošteno suđenje, uz ostvarenje specijalne prevencije.¹²⁵

Postupak protiv maloljetnog okrivljenika uređen je tako da se što je više moguće smanje negativne posljedice proizašle iz činjenice pojavljivanja mladog okrivljenika pred sudom.¹²⁶ U tu svrhu donesen je niz pravila u ZSM-u kojima je cilj ublažiti negativan učinak vođenja kaznenog postupka na mentalni i društveni razvoj maloljetnika.

Kao prvo, svi postupci prema maloljetniku su hitni.¹²⁷ Ovaj zahtjev proizlazi iz spoznaje da je pedagoški utjecaj na maloljetnog delinkventa jači i učinkovitiji što je vrijeme od počinjenja kaznenog djela do izricanja maloljetničke sankcije i početka njezina izvršenja kraće.¹²⁸ Hitnost se očituje u postupovnim odredbama ZSM-a koje propisuju kratke rokove za radnje u postupku. Obveza hitnosti propisana je i svim tijelima koja sudjeluju u postupku prema maloljetniku kao i drugim tijelima i ustanovama od kojih se traže obavijesti, izvješća i mišljenja s ciljem što ranijeg okončanja postupka.¹²⁹

Direktiva 2016/800/EU maloljetniku jamči pravo na pomoć odvjetnika i pravo na pratnju roditelja što je od velikog značaja za zaštitu maloljetnika budući da on ne mora birati između pravne pomoći i emocionalne podrške svojih roditelja.¹³⁰ ZSM propisuje da maloljetnik ima pravo na pratnju roditelja ili skrbnika tijekom ispitivanja pred sudom i sudskog postupka. Prisutnost roditelja/skrbnika dozvoljena je i tijekom drugih radnji ako je to u najboljem interesu maloljetnika i ako nazočnost roditelja ili skrbnika neće ugroziti kazneni postupak. Ako nije moguće osigurati pratnju roditelja maloljetnik uz sebe može imati drugu odgovarajuću osobu ili posebnog skrbnika.¹³¹ Ovo je pravilo uvedeno kako bi se maloljetniku omogućila emocionalna podrška, smanjenje prestrašenosti, usmjeravanje i praktična pomoć.¹³² *Dragičević Prtenjača, Radić i Rizvić (op.cit., bilj. 124., str. 392.-394.)* primijetile su da je ovo pravilo

¹²⁵ M. Dragičević Prtenjača, I. Radić, D. Rizvić: Maloljetničko kazneno pravo – Quid Accidit?... Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 29, broj 2/2022, str. 379.

¹²⁶ Rittossa, Božičević Grbić, *op.cit.* (bilj. 5.), str. 638.

¹²⁷ Članak 4. ZSM-a, *op. cit.* (bilj. 17.)

¹²⁸ Dr. sc. Ante Carić, Ivana Kustura: Kamo ide hrvatsko maloljetničko kazneno zakonodavstvo? Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 47, 3/2010., str. 619.

¹²⁹ Članak 59. ZSM-a, *op. cit.* (bilj. 17.)

¹³⁰ Rap, S. E., Zlotnik, D., The Right to Legal and Other Appropriate Assistance for Child Suspects and Accused, *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, vol. 26, 2018, str. 125–129., prema: Dragičević Prtenjača, Radić, Rizvić, *op.cit.* (bilj. 124.), str. 388.

¹³¹ Članak 53.b stavci 1.-4. ZSM-a, *op. cit.* (bilj. 17.)

¹³² White Paper on the EU Directive 2016/800 on procedural safeguards for children who are suspects or accused persons in criminal proceedings. Key aspects, priorities and challenges for implementation in the EU Member States., 2018, str. 21, dostupno na: <https://scholarlypublications.universiteitleiden.nl/access/item%3A2904837/view>, prema: Dragičević Prtenjača, Radić, Rizvić, *op.cit.* (bilj. 124.), str. 388.

problematično u praksi radi preopterećenosti Centra za posebno skrbništvo i kratkog roka (12 sati) u kojem je sudac za mladež obvezan postupati te su predložile uvođenje pravila da sudac za mladež imenuje odgovarajuću osobu sukladno svojoj diskrecijskoj ocjeni i procjeni uz mogućnost direktnog imenovanja bez posredstva Zavoda za socijalni rad. U našem je zakonodavstvu, za razliku od Direktive, pružena mogućnost maloljetnika da se odrekne prava na pratnju.¹³³ Budući da su maloljetnici često nezreli i nesvjesni težine svojih postupaka postoji velika mogućnost da bi odricanjem od ovog prava mogli sebi nanijeti štetu i izložiti se psihičkim neugodnostima koje bi mogle biti spriječene prisustvom roditelja ili bliske osobe. Veliki problem pri primjeni ove odredbe jest upoznavanje maloljetnika sa značenjem prava na pratnju i posljedicama odricanja od tog prava.¹³⁴ Pokazalo se da sud često ne zna kako maloljetnika informirati o pravu na odricanje od pratnje te da u velikom broju slučajeva u kojima bi do odricanja došlo nije bilo uneseno u zapisnik da je maloljetnik upozoren na mogućnost i posljedice odricanja. Također, ni u jednom slučaju kada je maloljetnik bio bez pratnje roditelja ili druge odgovarajuće osobe i nije se odrekao tog prava nije bilo zatraženo postavljanje posebnog skrbnika putem CZSS-a.¹³⁵ Jedno od mogućih rješenja za ovaj problem bi bilo donošenje postupovnika po uzoru na prethodno naveden prijedlog (v. *supra*). Reguliran i standardiziran način postupanja u ovom problemu uvelike bi pomogao osoblju suda i uklonio postojeće nedoumice u praksi. Uz postupovnik detaljniji zakonski opis odredbe o pravu na pratnju, a pogotovo o pravu na odricanje, znatno bi pomogao i ubrzao proces.

U kaznenom postupku maloljetnik ima pravo na obveznu obranu. On mora imati branitelja od prve radnje poduzete zbog postojanja osnova sumnje da je počinio kazneno djelo sve do pravomoćnog okončanja kaznenog postupka, kod donošenja odluke o zamjeni odgojne mjere zavodskom odgojnom mjerom i kod naknadnog izricanja maloljetničkog zatvora. Ako maloljetnik ili osobe ovlaštene za uzimanje branitelja ne uzmu branitelja, postavit će mu ga po službenoj dužnosti sudac za mladež. Branitelj maloljetnika mora biti odvjetnik koji ima praksu od najmanje pet godina kao odvjetnik ili kao dužnosnik u pravosudnom tijelu, a ako se radi o postupku za kazneno djelo za koje je propisana kazna dugotrajnog zatvora, branitelj po službenoj dužnosti može biti samo odvjetnik koji ima praksu od najmanje osam godina. Branitelj se postavlja iz reda odvjetnika koji moraju imati izraženu sklonost za odgoj, potrebe i probitke mladeži te vladati osnovnim znanjima s područja kriminologije, socijalne pedagogije, psihologije mladih i socijalnog rada za mlade osobe, s liste odvjetnika za mladež Hrvatske

¹³³ Članak 53.b stavak 7. ZSM-a, *op. cit.* (bilj. 17.)

¹³⁴ Dragičević Prtenjača, Radić, Rizvić, *op.cit.* (bilj. 124.), str. 395.

¹³⁵ *Ibid.*, str. 397.-398.

odvjetničke komore.¹³⁶ U postupku protiv maloljetnika ovlašteni tužitelj može biti samo državni odvjetnik,¹³⁷ a za razliku od kaznenog postupka prema punoljetnom počinitelju, oštećenik ne može stupiti na mjesto tužitelja.¹³⁸ Maloljetnika se poziva putem roditelja ili zakonskog zastupnika,¹³⁹ a roditelji ili skrbnici mogu biti prisutni uz njega tijekom postupka.¹⁴⁰ U maloljetničkom kaznenom pravu suđenje u odsutnosti je zabranjeno.¹⁴¹ Navedena pravila specifično su prilagođena maloljetniku i zaštiti njegovog najboljeg interesa.¹⁴² Odredbe o branitelju i o ovlaštenom tužitelju dovode do zaključka da u postupku prema maloljetniku smiju sudjelovati samo profesionalci s potrebnim stručnim znanjem. Postupak prema maloljetniku pod većom je kontrolom pravosudnog sustava od ostalih vrsta parničnog i kaznenog postupka. Pitanje dobrobiti djeteta „javno“ je pitanje koje zahtijeva efikasnu reakciju samog sustava, što podrazumijeva rad stručnih i za tu svrhu posebno obrazovanih ljudi u svakom stadiju postupka. U istraživanju koje je proveo *Lechner (op. cit., bilj. 128, str. 76–78.)* pokazalo se da su u proučenim slučajevima branitelji zaista bili prisutni od prve poduzete radnje do okončanja postupka, ali da je pravo maloljetnika da na sudskom ročištu izrazi svoje mišljenje o predloženim sankcijama bilo nešto lošije zastupljeno.

Pri donošenju odluke o sankciji potrebno je prema maloljetniku provesti postupak pojedinačne procjene. U tu svrhu uz činjenice koje se odnose na kazneno djelo, pribavit će se podatci potrebni za ocjenu njegove psihofizičke razvijenosti i podatci o osobnim i obiteljskim prilikama. Podatci se prikupljaju kroz ispitivanje roditelja, skrbnika i drugih osoba koje mogu dati potrebne podatke te se pribavlja i izvješće od Zavoda za socijalni rad. Podatke prikuplja državni odvjetnik koji svoju dužnost može povjeriti stručnom suradniku ili Zavodu za socijalni rad. Po potrebi će se zatražiti i mišljenje liječnika, psihologa ili pedagoga radi utvrđivanja maloljetnikova zdravstvenog stanja ili psihofizičke razvijenosti.¹⁴³ Pojedinačna procjena trebala bi se obaviti u najranijim fazama postupka¹⁴⁴ kako bi se nadležna tijela mogla lakše orijentirati u ostalim stadijima postupka. Uz državno odvjetništvo pojedinačnu procjenu provodi i sud pri odlučivanju o maloljetničkoj sankciji. U članku 8. ZSM-a (koji se odnosi na

¹³⁶ Članak 54. stavci 1.-3. ZSM-a, *op. cit.* (bilj. 17.)

¹³⁷ *Ibid.* članak 50. stavak 1.

¹³⁸ *Ibid.*, članak 51.

¹³⁹ *Ibid.*, članak 55. stavak 1.

¹⁴⁰ *Ibid.*, članak 53.b., stavak 1. i 2.

¹⁴¹ *Ibid.*, članak 53. stavak 1.

¹⁴² *Lechner, op. cit.* (bilj. 128), str. 54.

¹⁴³ Članak 78. ZSM-a, *op. cit.* (bilj. 17.)

¹⁴⁴ Children as Suspects or Accused Persons in Criminal Proceedings – Procedural Safeguards, FRA, 2022, str. 15–23. Dostupno na: <https://fra.europa.eu/hr/publication/2022/children-criminal-proceedings>, prema: Dragičević Prtenjača, Radić, Rizvić, *op. cit.* (bilj. 124.), str. 400.

odgojne mjere, ali se analogno može primijeniti i na odlučivanje o sankcijama općenito¹⁴⁵) propisane su okolnosti koje sud uzima u obzir pri odlučivanju o sankciji: maloljetnikova dob, psihofizička razvijenost, težinu i narav počinjenog djela, je li maloljetnik pokušao spriječiti nastupanje štetne posljedice ili nastojao popraviti počinjenu štetu, odnos prema oštećeniku i žrtvi, osobne i obiteljske prilike te je li mu prethodno već bila izrečena maloljetnička sankcija. U provedenim istraživanjima pokazalo se da je i po ovom pitanju praksa manjkava. Kao glavni problemi istaknute su činjenice da se u obzir ne uzimaju svi zakonom navedeni podaci pri donošenju procjene i da je prikupljanje kao takvo neujednačeno, što rezultira nedostacima u procjeni, što podredno utječe i na rad institucija u kojima se izvršavaju odgojne mjere budući da onda one same moraju prikupljati potrebne podatke. Pokazalo se također da ne postoji nikakav podzakonski propis ili priručnik kojim bi bilo definirano koju bi vrstu podataka centri trebali prikupljati niti kako bi trebao izgledati obrazac izvješća koji bi bio valjana osnova za donošenje pravilne odluke o sankciji.¹⁴⁶ Veliki je problem također i činjenica da procjenu provode i državni odvjetnik i sud te da se njihove procjene često razlikuju. Naime, procjena državnog odvjetništva temelji se na mišljenju njihova stručnog suradnika čije se mišljenje nerijetko razlikuje od mišljenja stručnog suradnika suda. Stručni suradnici državnog odvjetništva svoju procjenu uglavnom temelje na podacima Zavoda za socijalni rad, dok stručni suradnici suda provode neposredan razgovor s maloljetnikom. Česta je i pojava da su mišljenja stručnih suradnika suda drugačija od mišljenja stručnih suradnika državnog odvjetništva iako se oba mišljenja temelje na istom mišljenju Zavoda za socijalni rad.¹⁴⁷ Jedno od mogućih rješenja za ovaj problem jest uvođenje multidisciplinarnog pristupa po uzoru na pravila Direktive. Stručne osobe u postupku prema maloljetnicima najčešće su socijalni pedagozi, a u praksi bi trebala postojati veća raznolikost u stručnoj pomoći što bi uključivalo suradnju suda sa socijalnim radnicima, defektolozima, psiholozima i ostalim stručnjacima.¹⁴⁸ Kao i po pitanju prava na pratnju i ovom bi području koristilo donošenje postupovnika/priručnika/podzakonskog propisa koji uređuje sam postupak i metode pojedinačne procjene, bolja reguliranost samog pitanja i precizniji zakonski opis koji ostavlja manje mjesta tumačenju i interpretaciji.

¹⁴⁵ Dragičević Prtenjača, Radić, Rizvić, *op.cit.* (bilj. 124.), str. 399.

¹⁴⁶ Vučić Blažić, M.; Mikšaj-Todorović, Lj.; Rizvić, D., Jednakost u postupovnom pristupu prema svakom maloljetniku u kaznenom postupku radi osiguranja pravičnog suđenja i jednakosti svih pred zakonom, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 42, br. 3, 2021., str. 631–656., prema: *Ibid.*, str. 401.

¹⁴⁷ *Ibid.*, str. 402.

¹⁴⁸ *Ibid.*, str. 403.

4.3. Najbolji interes djeteta u kaznenom pravu

Pojam najboljeg interesa djeteta prvi je put spomenut u Općoj Deklaraciji o pravima djeteta iz 1959. godine te potom detaljnije obrađen Konvencijom UN-a o pravima djeteta iz 1989. Doneseni su još brojni dokumenti koji su regulirali najbolji interes djeteta u pravnom postupku, ali još nigdje nije precizirano što sve obuhvaća najbolji interes djeteta u kaznenom pravu i kaznenom postupku. U ZSM-u pojam najboljeg interesa djeteta nije reguliran odredbama zakona, ali je primjetan utjecaj međunarodnih standarda zaštite djece. U ovom su poglavlju objašnjena prava djeteta kao okrivljenika i žrtve. Pri propisivanju tih prava nedvojbeno je da se zakonodavac trudio imati najbolji interes djeteta na umu. Međutim, taj najbolji interes još nije definiran u sferi kaznenog prava. U svom specijalističkom radu *Lechner* (*op. cit.* bilj. 128., str. 88.) definirao je, nakon detaljnog proučavanja položaja djeteta u kaznenom pravu, najbolji interes djeteta kao zadovoljavanje individualne potrebe počinitelja utvrđene multidisciplinarnom obradom od strane stručnjaka specijalista za maloljetničku delinkvenciju sa zahtjevima žrtve odnosno društva, a sve uz vođenje pravičnog postupka u najkraćem mogućem trajanju u kojemu maloljetnik ima besplatnu pravnu, stručnu i drugu pomoć, pravo na pristup informacijama i izražavanje mišljenja u svim fazama kaznenog postupka. Iako je u ovoj definiciji u središtu maloljetnik kao okrivljenik pojmovi iz nje se mogu primijeniti pri definiranju najboljeg interesa djeteta kao žrtve. Svakako bi se zahtjev multidisciplinarne obrade trebao unijeti u definiciju budući da je pri komunikaciji s maloljetnikom tijekom postupka potreban niz stručnjaka kako bi mu olakšali taj postupak i uspješno postigli da se postupak vodi sukladno djetetovom najboljem interesu. Zahtjevi hitnosti, informiranja i izražavanja mišljenja također su bitni te su u našem zakonodavstvu pokriveni odredbama o općim i posebnim pravima žrtve. Sukladno svemu navedenom najbolji bi interes djeteta kao žrtve trebao obuhvaćati provođenje multidisciplinarnog stručnog pristupa kako bi se djetetu osigurala što bolja zaštita u kaznenom postupku na brz i efikasan način uz poštivanje djetetovih prava i potreba i, koliko je god to moguće, izbjegavanje nastanka sekundarne i ponovljene viktimizacije. Autor ovog rada smatra da bi se uvođenjem ovih (ili po mogućnosti preciznijih i kvalitetnijih) definicija u zakonodavstvo pružio orijentir tijelima kaznenog postupka pri postupanju s djecom. Uvođenje najboljeg interesa djeteta u zakon kao definiciju ili čak kao načelo također bi pomoglo pri postupanju po pravnim lijekovima ako bi stranka smatrala da je djetetu prekršeno kakvo pravo prilikom postupka ili je stupanj sekundarne viktimizacije/nelagode/straha bio prevelik. Također bi svrsishodno bilo normirati

sekundarnu viktimizaciju kao pojam i detaljno propisati njene modalitete te ponašanja i postupanja koja bi se trebala izbjeđavati pri postupanju s djecom.

5. ULOGA POLICIJE I ZAVODA ZA SOCIJALNI RAD U KAZNENOPRAVNOJ ZAŠTITI DJECE

Pravilno ostvarivanje kaznenopravne zaštite djece podrazumijeva interdisciplinarnu i međuresornu suradnju kako bi se zaštitio ne samo tjelesni, već i duševni integritet djeteta. Kako bi ovaj cilj bio postignut potrebno je da sva tijela koja sudjeluju u postupku pravilno ispune svoje dužnosti poštujući pritom najbolji interes djeteta. Kaznenopravna zaštita djeteta ne obuhvaća samo radnje poduzete u kaznenom postupku, nego i one poduzete prije i izvan samog postupka. Za te radnje zaduženi su policija i Zavod za socijalni rad.

5.1. Policija

Pri postupanju sa žrtvama osnovna obveza policije je da sa žrtvom postupa s posebnim obzirom poštujući njeno pravo na privatnost i vodeći brigu o njenim pravima i obvezama. Prilikom upoznavanja žrtve s njenim pravima policijski službenik treba voditi računa o pojedinoj kategoriji žrtve čija su prava posebno propisana, a to uključuje djecu.¹⁴⁹ U postupku prema djeci i u predmetima kaznenopravne zaštite djece policijsku ovlast provodi posebno osposobljen policijski službenik za mladež koji je dužan voditi računa o zaštiti najboljeg interesa maloljetnika i o zaštiti njegove privatnosti.¹⁵⁰ Uz njega postupaju i državni odvjetnici za mladež i istražitelji za mladež. Samo iznimno umjesto njih mogu postupati drugi policijski službenici i istražitelji.¹⁵¹ Specijalizirani službenik za mladež osoba je educirana za rad s najmlađom dobnom skupinom, a ta edukacija može biti stečena kroz visoku naobrazbu društvenog usmjerenja (pedagogija, psihologija, pravo, socijalni rad...) ili završavanjem specijalističkog Tečaja za poslove koji uključuju rad s maloljetnim osobama i za kaznenopravnu zaštitu djece i maloljetnika. Pri Ravnateljstvu policije djeluje Odjel za maloljetničku delinkvenciju i kriminalitet na štetu mladeži i obitelji, kao i unutar većih policijskih uprava.¹⁵² Iz svega navedenog vidljivo je da policija prema maloljetnicima treba postupati s višim stupnjem pažnje i primjenjivati multidisciplinarni pristup. Međutim, zbog kroničnog

¹⁴⁹ Članak 170. stavak 1. i 2. Pravilnika o načinu postupanja policijskih službenika, Narodne novine 20/22, 37/23

¹⁵⁰ Članak 18. stavak 1. Zakona o policijskim poslovima i ovlastima, Narodne novine 76/09, 92/14, 70/19; u daljnjem tekstu: ZOPO

¹⁵¹ Članak 114. stavak 2. ZSM-a, *op. cit.* (bilj. 17.)

¹⁵² Preuzeto s web-stranice MUP-a: <https://mup.gov.hr/gradjani-281562/savjeti-281567/nasilje-281582/djeca-i-maloljetnici-741/specijalizirani-policijski-sluzbenici-za-mladez/752>

nedostatka financijskih sredstava edukacije policijskih službenika su reducirane, a prisutni su i problemi poput nemogućnosti formiranja obrazovne grupe, odabira nastavnog sadržaja, predavača i nastavnih metoda.¹⁵³

Policija svoju funkciju najviše ispunjava u prethodnom postupku provođenjem izvida. Neophodno je da u prethodnom postupku policija savjesno ispuni svoje dužnosti kako bi se efikasnije vodio daljnji postupak. Budući da se u predmetima nasilja nad djecom radi o slučajevima u kojima je počinitelj osoba poznata djetetu zadatak policije je da prikupljanjem obavijesti od građana¹⁵⁴ ostvari što bolji uvid u okolnosti počinjenja kaznenog djela. Dijete kao žrtva je u tom slučaju primarni izvor informacija i potrebno mu je pristupiti s velikim stupnjem pažnje i strpljenja. U članku 14. ZOPO-a propisana je obveza poštivanja dostojanstva, ugleda i časti svake osobe uz posebno obzirno postupanje prema djeci. U pravilu, policijski službenik svoje ovlasti nad djetetom provodi uz prisustvo roditelja ili skrbnika, ali ako je roditelj ili skrbnik sumnjiv kao počinitelj kaznenog djela ili prekršaja njega će zamijeniti stručna osoba Zavoda za socijalni rad.¹⁵⁵ Uloga roditelja ili stručne osobe nije sudjelovanje u razgovoru, ni pružanje pravne pomoći; već nastojanje da roditelj (i/ili stručna osoba) bude u tijeku radnji koje se poduzimaju prema djetetu, da može poduzeti sve mjere zaštite i pomoći djetetu.¹⁵⁶ Prema Protokolu o postupanju u slučaju nasilja u obitelji (Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, Vlada Republike Hrvatske, 2019.) policija je dužna pribaviti podatke i prikupiti obavijesti na način kojim će se žrtvi nasilja omogućiti da policijskom službeniku neometano i bez straha odnosno u odvojenim prostorijama i bez prisutnosti počinitelja nasilja, priopći sve obavijesti relevantne za utvrđivanje počinjenog nasilja. U Protokolu je propisana i obveza provođenja pojedinačne procjene žrtve, a i obveza suradnje s ostalim tijelima i ustanovama kako bi se ostvarila međuresorna suradnja. Ako je s djetetom žrtvom potrebno razgovarati ili ga izdvojiti i zbrinuti, policijski službenici će zatražiti dolazak i intervenciju stručnog radnika nadležnog zavoda za socijalni rad. Ako se utvrdi da je dijete žrtva nasilja ili svjedok nasilnog događaja kriminalističko istraživanje se nastavlja u smjeru utvrđivanja kaznenih djela iz članka 113. ZSM-a, a ta će postupanja provoditi specijalizirani policijski službenici za mladež. Policija neće biti ovlaštena ispitivati maloljetnika ako se radi o spolnim deliktima i kaznenim djelima protiv braka, obitelji i djece jer će u tom slučaju, sukladno članku

¹⁵³ S. Kikić, R. Odeljan, M. Šuperina, *Obrazovanje policijskih službenika u području nasilja u obitelji*, *Andragoški glasnik*, Vol. 18, br. 2, 2014., str. 73.-75.

¹⁵⁴ Članak 36. ZOPO-a, *op.cit.* (bilj. 148.)

¹⁵⁵ *Ibid.* Članak 18. stavak 4. i 5.

¹⁵⁶ Kikić, Martinjak, Šoronda: *Policijsko prikupljanje obavijesti od žrtava nasilja u obitelji*, *Policijska i. sigurnost*, godina 30., broj 2, Zagreb, 2021., str. 302.

115. stavku 1. ZSM-a, državni odvjetnik za mladež, nakon što ga policija obavijesti da je počinjeno kazneno djelo, sucu istrage za mladež staviti prijedlog za održavanje dokaznog ročišta, radi ispitivanja djeteta kao svjedoka. Policija također ima dužnost obavještanja državnog odvjetnika za mladež i o ostalim kaznenim djelima nabrojanim u članku 113. ZSM-a, ali za ta djela nije izričito propisano da je za provođenje ispitivanja nadležan sudac istrage za mladež koji mora održati dokazno ročište, što dovodi do zaključka da u tim slučajevima policija smije provesti ispitivanje. Ispitivanje se, u pravilu, provodi u posebno opremljenim prostorijama za obavljanje razgovora s djecom.¹⁵⁷ To su prostorije koje u sebi sadrže namještaj i igračke prilagođene djeci te ostale predmete koji pomažu da se dijete opusti i ne osjeća ugroženo. Razgovor treba biti što kraći, a djecu ne treba zadržavati u prostorijama policije nakon što se ispune svrhe njihova dolaska.¹⁵⁸

Policijski službenici često utječu na kvalifikaciju djela kao prekršaja ili kaznenog djela. Nakon procjene okolnosti počinjenja djela službenici odlučuju hoće li podnijeti optužni prijedlog za prekršaj ili će temeljem kaznene prijave podnijeti optužnicu nadležnom općinskom ili županijskom sudu. Kriteriji koje policija koristi za donošenje odluke su dugotrajnost kaznenog djela, recidiv počinitelja i intenzitet protupravnog ponašanja osumnjičenika.¹⁵⁹ Kako bi donijeli odluku o kvalifikaciji bitno je da policijski službenici što je bolje moguće utvrde činjenično stanje. Uz ispitivanje i obavijesne razgovore ovoj svrsi pomaže i prikupljanje podataka od tijela i ustanova poput Zavoda za socijalni rad, Centra za posebno skrbništvo te Državnog odvjetništva i suda radi provjeravanja prethodne osuđivanosti osumnjičenika i postupcima koji se vode protiv njega.

Što se tiče postupanja policije prema maloljetnom počinitelju kaznenog djela ZSM u brojnim odredbama propisuje pravila kojima je cilj zaštita najboljeg interesa djeteta. Izvide prema maloljetnicima provode policijski službenici za mladež, a ako oni nisu u mogućnosti njihove će dužnosti preuzeti drugi policijski službenici. Izvidi uključuju i prikupljanje podataka o obiteljskim prilikama maloljetnika.¹⁶⁰ Maloljetnika u pravilu ispituje policija i to se ispitivanje snima audio-video uređajem.¹⁶¹ Kada je maloljetnika potrebno dovesti u stanicu/pritvor/na sud, dovest će ga policajci u civilnoj odjeći i u vozilu bez oznaka. Vezivanje maloljetnika primjenjuje se kao krajnje sredstvo u slučaju da maloljetnik predstavlja opasnost za vlastiti ili

¹⁵⁷ Članak 67. stavak 2. Pravilnika, *op. cit.* (bilj. 147.)

¹⁵⁸ Cvjetko, Singer, *op.cit.* (bilj. 1.), str. 588.

¹⁵⁹ Šprem, *op. cit.* (bilj. 111.), str. 94.-95.

¹⁶⁰ Članak 69. ZSM-a, *op. cit.* (bilj. 17.)

¹⁶¹ *Ibid.*, članak 76. stavak 1. i 4.

tuđi život i sigurnost.¹⁶² Ako je policija uhitila maloljetnika, mora ga u roku od 24 sata¹⁶³ dovesti pritvorskom nadzorniku ili ga pustiti na slobodu. Pritvorski će nadzornik potom obavijestiti suca za mladež, državnog odvjetnika, maloljetnikove roditelje, odnosno skrbnika i Zavod za socijalni rad. Sudac za mladež dužan je ispitati uhićenog maloljetnika u roku od dvanaest sati od predaje pritvorskom nadzorniku, a ispitivanju moraju prisustvovati državni odvjetnik i branitelj.¹⁶⁴ Najbitnija uloga policije u postupku prema maloljetniku je pribavljanje podataka i prikupljanje obavijesti kako bi državni odvjetnik mogao podnijeti prijedlog za primjenu maloljetničke sankcije,¹⁶⁵ od čega su od najveće važnosti podatci o osobnim i obiteljskim prilikama maloljetnika.¹⁶⁶

5.2.Zavod za socijalni rad

Sustav socijalne skrbi ima bitnu ulogu u kaznenopravnoj zaštiti djece. Državni odvjetnik za mladež i sudovi za mladež imaju obvezu obavješćivanja Zavoda radi poduzimanja mjera zaštite prava i dobrobiti djece.¹⁶⁷ Ako utvrdi da roditelj zlorabi ili grubo krši roditeljsku odgovornost, dužnosti i prava, državni odvjetnik je dužan zatražiti od zavoda pokretanje izvanparničnog postupka protiv roditelja radi lišenja prava na roditeljsku skrb ili oduzimanja prava na život s djetetom.¹⁶⁸ Lišenjem roditelj gubi sva prava iz roditeljske skrbi, ali mu sud može u iznimnim okolnostima dopustiti ostvarivanje osobnih odnosa s djetetom. Roditelj koji je lišen prava na roditeljsku skrb ima i dalje dužnost plaćati uzdržavanje za dijete.¹⁶⁹ Prije poduzimanja bilo koje mjere, sukladno Protokolu o postupanju u slučaju nasilja u obitelji, stručni tim Zavoda dužan je stupiti u kontakt s djetetom i obitelji i napraviti specifičnu procjenu ugroženosti djeteta. U tu svrhu primjenjuju se odgovarajući instrumenti socijalnog rada te pribavljaju podatci i mišljenja drugih tijela. Ako se u procjeni utvrdi da su interesi roditelja i djeteta suprotni djetetu će biti dodijeljen posebni skrbnik. Zavod je u neprestanom kontaktu s ostalim tijelima te se u svrhu zaštite djeteta može obratiti sudu radi izricanja zaštitne mjere počinitelju ili mjere zaštite dobrobiti djeteta. Podatke prikupljene tijekom procjene ugroženosti djeteta Zavod donosi ostalim tijelima kako bi se uspješno proveo postupak pojedinačne procjene. Najbitniji kriteriji koje stručni tim mora uzeti u obzir prilikom provođenja stručne

¹⁶² *Ibid.*, članak 55. stavak 1.-3.

¹⁶³ Članak 109. stavak 1. ZKP-a, *op. cit.* (str. 15.)

¹⁶⁴ Članak 64. stavak 1. i 2. ZSM-a, *op. cit.* (bilj. 17.)

¹⁶⁵ J. Strmotić: Uloga policije prema novom Zakonu o sudovima za mladež, *Policija i Sigurnost*, godina 21., broj 2, Zagreb, 2012. str. 420.

¹⁶⁶ Članak 69. stavak 2. ZSM-a, *op. cit.* (bilj. 17.)

¹⁶⁷ *Ibid.*, članak 117.

¹⁶⁸ *Ibid.*, članak 118.

¹⁶⁹ <https://www.iusinfo.hr/aktualno/u-sredistu/napustanje-djeteta-kao-razlog-lisenja-roditeljske-skrbi-44925>

procjene su: stupanj ugroženosti i sigurnosti djetetova života i zdravlja, razvojni rizici djeteta (niska, umjerena, visoka razina rizika) te karakterne i psihološke karakteristike i roditelja i djeteta.¹⁷⁰ Uz procjenu ugroženosti stručni tim obavezan je provesti i obiteljsku procjenu kako bi se utvrdili rizični čimbenici i okolnosti na razini cijele obitelji.¹⁷¹

Zavod može samostalno donositi određene mjere za zaštitu prava i dobrobiti djeteta. Najprikladnija i najefektivnija mjera koju zavod može poduzeti u slučaju nasilja nad djetetom jest žurna mjera izdvajanja i smještaja djeteta izvan obitelji.¹⁷² Izdvajanje djeteta intenzivna je mjera koja se poduzima samo ako niti jednom blažom mjerom nije moguće zaštititi prava i dobrobit djeteta. Dijete u tom slučaju može biti smješteno kod osobe koja zadovoljava pretpostavke za skrbnika, u udomiteljskoj obitelji, u ustanovi socijalne skrbi ili kod druge fizičke ili pravne osobe koja obavlja djelatnost socijalne skrbi.¹⁷³ Zavod je dužan u roku od sedamdeset i dva sata obratiti se sudu radi odlučivanja o privremenom povjeravanju skrbi o djetetu.¹⁷⁴ Sud svoju odluku mora donijeti u roku od deset dana. Ova mjera je privremena te može trajati najviše petnaest dana, a može se iznimno produžiti ako sud ne donese svoju odluku u roku, a dalje postoji opasnost za život, zdravlje ili dobrobit djeteta, za dodatnih osam dana.¹⁷⁵ U izvršavanju ove mjere zavod može tražiti pomoć policije.¹⁷⁶ Zahtjev za pomoć se traži pismeno, a o njemu odlučuje Policijska uprava.¹⁷⁷ Intervencija policije se u praksi pokazala kao česta pojava budući da roditelji često odbijaju postupiti po nalogima zavoda.¹⁷⁸

Dijete kao žrtva nasilja korisnik je socijalne skrbi¹⁷⁹ te ima, sukladno ZSS-u, pravo na sljedeće naknade: zajamčena minimalna naknada (članak 24.), naknada za troškove stanovanja (članak 41.), pomoć roditelja njegovatelja/njegovatelja (članak 64.), usluga psihosocijalne podrške (članak 91.), usluga organiziranog stanovanja (članak 106.), usluga smještaja u kriznim situacijama (članak 112.), pravo na pomoć Obiteljskog centra (članak 187.). Radi prevencije nasilničkog ponašanja počinitelju može biti omogućena usluga psihosocijalnog tretmana pod uvjetom da mu nije izrečena sudska mjera upućivanja u obvezni psihosocijalni tretman, ali

¹⁷⁰ Članak 4. stavak 1. Pravilnika o mjerama zaštite osobnih prava i dobrobiti djeteta, Narodne novine 123/15, 87/22

¹⁷¹ *Ibid.* članak 5. stavak 1. i 2.

¹⁷² Članak 134. OBZ-a, *op. cit.* (bilj. 68.)

¹⁷³ *Ibid.* članak 129. stavak 1. i 2.

¹⁷⁴ *Ibid.* članak 137. stavak 5.

¹⁷⁵ *Ibid.* članak 138. stavak 1. i 2.

¹⁷⁶ *Ibid.* članak 137. stavak 1.

¹⁷⁷ B. Sladović Franz, Đ. Mujkanović: Izdvajanje djece iz obitelji kao mjera socijalne skrbi, Pravni fakultet Sveučilište u Zagrebu, Studijski centar socijalnog rada, 2003., str. 5.

¹⁷⁸ *Ibid.*, str. 9.

¹⁷⁹ Članak 18. stavak 1. točka 2. Zakona o socijalnoj skrbi, Narodne novine 18/22, 46/22, 119/22, 71/23

svejedno postoji rizik od uzajamnog nasilničkog ponašanja i rizik za dobrobit i razvoj djeteta, bez uspostavljenog odnosa žrtva - zlostavljač.¹⁸⁰ Kao i s ostalim mjerama, za određivanje psihosocijalnog tretmana zadužen je stručni tim Zavoda¹⁸¹ koji mora procijeniti kolika je vjerojatnost da će potencijalni korisnik usluge počinuti djelo nasilja u obitelji. Svrha ove usluge je naučiti korisnika drugačijim oblicima rješavanja sukoba od onih koje je do tada primjenjivao. Za izvođenje su zaduženi psiholozi, socijalni radnici i socijalni pedagozi.¹⁸² Dijete i drugi članovi obitelji, s druge strane, imaju pravo na psihosocijalnu podršku kojoj je cilj kroz stručnu pomoć poboljšati odnose u obitelji.¹⁸³ Navedene dvije mjere jedne su od rijetkih kod kojih je naglasak na prevenciji umjesto na sankciji obiteljskog nasilja. Nasilje u obitelji djelo je koje nerijetko postaje sve izraženije protekom vremena. Počinitelji često počinju s uvredama, prijetnjama i izljevima bijesa te nakon nekog vremena prelaze na fizičko iskaljivanje svojih frustracija nad svojim bližnjima. Ove je slučajeve potrebno uočiti što ranije i spriječiti prije nego što prerastu u ozbiljna kaznena djela s obilježjem nasilja. Neizbježno je pitanje koja je granica nakon koje više nema smisla pomagati počinitelju već je potrebno započeti prekršajni/kazneni postupak. Zakonska formulacija „postojanje rizika od nasilničkog ponašanja i kojeg je zbog sigurnosti članova obitelji i/ili rizika za dobrobit i razvoj djeteta potrebno uključiti u tretman“ ostavlja mnogo mjesta interpretaciji, kako čitatelju tako i samom stručnom timu zavoda. Također se nameće i pitanje može li se uopće potencijalnim nasilnicima pomoći kroz razgovor i savjetovanje. U Republici Hrvatskoj usluge psihosocijalnog tretmana i psihosocijalne podrške provode tijela poput raznih centara i Crvenog križa. Centralizacija djelatnosti psihosocijalne podrške mogla bi dovesti do bržeg i efikasnijeg postupanja. Kao i s mnogim drugim institutima obrađenima u ovom radu nedoumice oko ove djelatnosti mogle bi biti riješene detaljnijom i opsežnijom regulacijom.

6. FENOMENOLOGIJA

U ovom će se poglavlju analizirati pojavni oblici kaznenih djela počinjenih na štetu djece, osobne značajke počinitelja i žrtava te njihove životne okolnosti i osobine. U ovu svrhu koristit će se podatci Ministarstva unutarnjih poslova (u daljnjem tekstu: MUP) i Državnog zavoda za statistiku (u daljnjem tekstu: DZS). Budući da u Republici Hrvatskoj ne postoji standardiziran način praćenja podataka o kaznenim djelima u ovom će radu biti analizirani

¹⁸⁰ *Ibid.*, članak 89.

¹⁸¹ *Ibid.*

¹⁸² <https://www.duga-zagreb.hr/docs/PSIHOSOCRETETMAN.pdf>

¹⁸³ Članak 94. i 95. ZSS-a, *op. cit.* (bilj. 184.)

podatci koji su prikupljeni po različitim kriterijima. Glavna razlika između podataka DZS-a i MUP-a je ta što baza podataka DZS-a dijeli počinitelje na prijavljene, optužene i osuđene, a izvješća MUP-a spominju samo prijavljena i razriješena (utvrđen identitet počinitelja) kaznena djela. Cilj ovog istraživanja nije davanje kompletne slike nasilja nad djecom (što trenutno, nažalost, nije moguće) već okvirnog pregleda prevladavajućih fenomenoloških obilježja kaznenih djela počinjenih na štetu djece. Naglasak će biti stavljen na sljedeća kaznena djela: nasilje u obitelji (članak 179.a KZ-a), povreda djetetovih prava (članak 177. KZ-a) i spolna zlouporaba djeteta mlađeg od 15 godina (članak 158. KZ-a). Iako će se najviše proučavati trenutno stanje (podatci će se uglavnom odnositi na 2022. godinu) također će ukratko biti predstavljeno kretanje ovih kaznenih djela u zadnjih šest godina u svrhu proučavanja utjecaja koronavirusa i financijske krize na učestalost počinjenja ovih kaznenih djela te utjecaja implementacije Direktive o zaštiti žrtava i svjedoka na efikasnost prevencije i sankcije počinjenja ovih kaznenih djela.

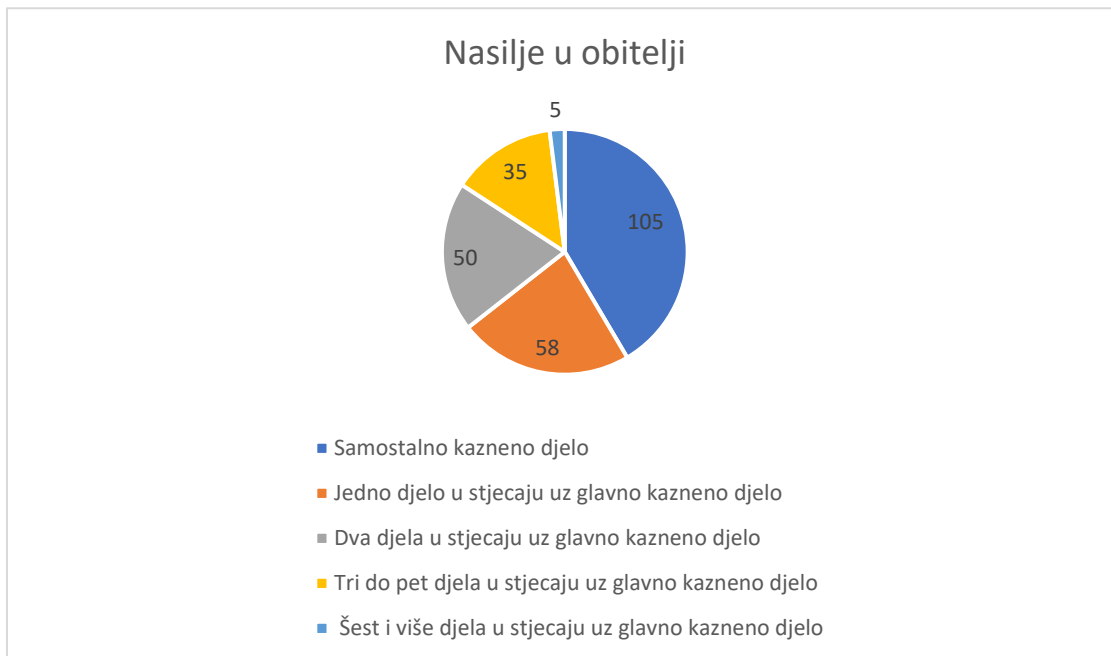
6.1. Nasilje u obitelji

6.1.1. Podatci DZS-a

Grafikon 1: Osuđeni počinitelji kaznenog djela nasilja u obitelji prema spolu u 2022. godini

Počinitelji kaznenog djela nasilja u obitelji velikom su većinom muškarci (95,65%) što, nažalost, samo opravdava stereotipe i uvriježeno mišljenje javnosti o muškarcima kao najčešćim obiteljskim nasilnicima.¹⁸⁴

Grafikon 2: Osuđeni počinitelji kaznenog djela nasilja u obitelji prema stjecaju u 2022. godini

¹⁸⁴ Podatci preuzeti iz PC-Axis baze podataka DZS-a na web-lokaciji: https://web.dzs.hr/PXWeb/Selection.aspx?layout=&px_tableid=T0301_2022.px&px_path=Pravosudje_kaznena_punoljetni&px_language=hr&px_db=Pravosudje&rxid=4b233727-1341-40b8-8a07-5dade919bd48, 14. listopada 2023. godine

Prema prikazanom grafikonu nasilje u obitelji kazneno je djelo koje se najčešće čini samostalno (41,5%). Međutim, to ne znači da se radi o samo jednoj radnji. Zakonski opis djela sadržava formulaciju „tko teško krši propise o zaštiti od nasilja u obitelji“ što znači da se biće kaznenog djela ostvaruje kršenjem odredbi ZZNO-a koji propisuje različite kažnjive oblike ponašanja. Uz glavno djelo često dolazi i do počinjenja drugog kaznenog djela (22,29%). Vrlo vjerojatno se radi o kaznenom djelu prijetnje (članak 139. KZ-a), ali taj podatak nažalost nije dostupan u bazi podataka pa je nemoguće sa sigurnošću donijeti zaključak o kojem se točno kaznenom djelu najčešće radi. Česti su i slučajevi počinjenja dva kaznena djela u stjecaju uz glavno kazneno djelo (19,76%). Imajući na umu formulaciju „a da time nije počinjeno teže kazneno djelo“ vjerojatno se radi o kaznenim djelima za koje se može izreći niža kazna poput spomenute prijetnje (članak 139. KZ-a), i tjelesne ozljede (članak 117. KZ-a). Odluka o tome je li uopće došlo do stjecaja ili do inkluzije (podvrsta konsumpcije; paralelno ostvarivanje nekog drugog djela koje se tipično pojavljuje uz glavno djelo čiji je stupanj neprava zanemariv u odnosu na glavno djelo zbog čega ne postoji potreba za njegovim kažnjavanjem)¹⁸⁵ leži na sudu koji donosi ocjenu te se navedena odluka pokazala kao sporno pitanje u praksi.¹⁸⁶ Također, u mnoštvu se slučajeva može raditi i o homogenom idealnom stjecaju do kojeg dolazi počinjenjem kaznenog djela na štetu više od jedne osobe (u slučaju obiteljskog nasilja najvjerojatnije prema drugom roditelju i djetetu ili prema dvoje i više djece), no odluka o tome radi li se o stjecaju i u ovom slučaju ovisi o procjeni suda. Nerijetki su i slučajevi počinjenja tri do pet djela u stjecaju uz glavno kazneno djelo (13,38%), a počinjenje šest i više djela uz glavno djelo izrazito je rijetka pojava (0,19%).¹⁸⁷

¹⁸⁵ Grozdanić, V., Škorić, M., Martinović, I., *Kazneno pravo, opći dio*, Rijeka, 2013, str. 201.; prema: M. Škorić, D. Rittossa: Nova kaznena djela nasilja u Kaznenom zakonu Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 22, broj 2/2015, str. 496.

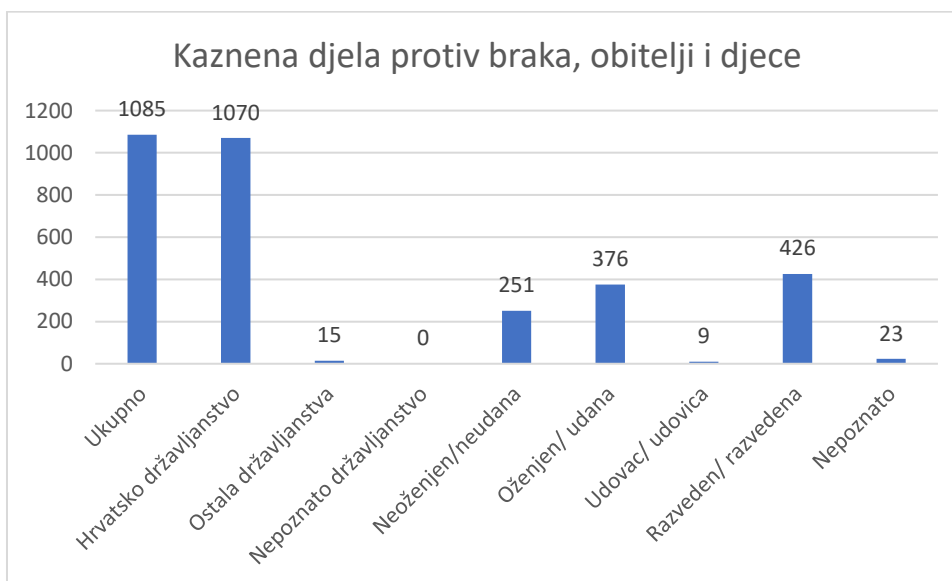
¹⁸⁶ *Ibid.*

¹⁸⁷ Podatci preuzeti iz PC-Axis baze podataka DZS-a na web-lokaciji: https://web.dzs.hr/PXWeb/Selection.aspx?px_path=Pravosudje_kaznena_punoljetni&px_tableid=T0303_2022.px&px_language=hr&px_db=Pravosudje&rxid=4b233727-1341-40b8-8a07-5dade919bd48, 14. listopada 2023.

Grafikon 3: Osuđeni počinitelji prema sudioništvu i samostalnom počinjenju u 2022. godini

Na ovom je grafikonu vidljivo da počinitelji kaznenog djela nasilja u obitelji u velikoj većini djeluju samostalno (96,83%). Moguće je čak da maleni broj sudionika obuhvaća slučajeve u kojima član obitelji ne čini ništa da spriječi nasilna djela počinitelja te da mu se zato sudilo za sudioništvo.¹⁸⁸

Grafikon 4.: Osuđeni počinitelji kaznenih djela protiv braka, obitelji i djece prema državljanstvu i bračnom statusu u 2022. godini

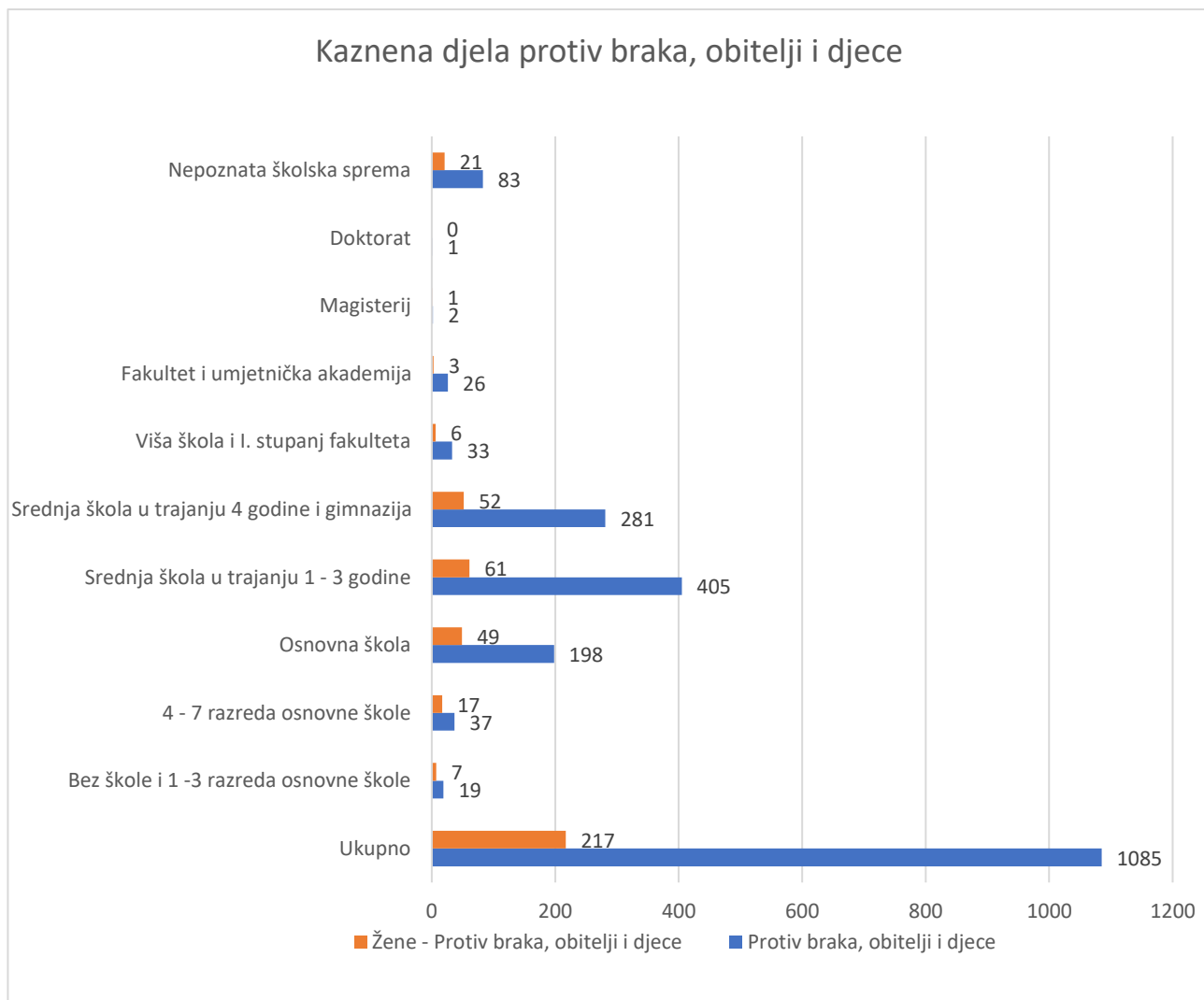
Baza podataka DZS-a nažalost ne nudi podatke o državljanstvu i bračnom statusu počinitelja pojedinih kaznenih djela, već su navedeni podatci sistematizirani samo po grupama kaznenih djela. Počinitelji ove grupe kaznenih djela velikom su većinom hrvati. Statistiku

¹⁸⁸ Podatci preuzeti iz PC-Axis baze podataka DZS-a na web-lokaciji: https://web.dzs.hr/PXWeb/Selection.aspx?px_path=Pravosudje_kaznena_punoljetni&px_tableid=T0303_2022.px&px_language=hr&px_db=Pravosudje&rxid=eb6e7d3c-af46-4b99-9afb-7d94eb232f82, 15. listopada 2023.

državljanstva u području obiteljskog nasilja i nasilja nad djecom valjalo bi pomno pratiti u nadolazećim godinama budući da u Republiku Hrvatsku dolazi sve više migranata koji će osnivati obitelji u Republici Hrvatskoj i potencijalno utjecati na demografsku sliku Republike Hrvatske.

Udio neoženjenih/neudatih osoba među počiniteljima kaznenih djela protiv braka, obitelji i djece (23,13%) nije zanemariv, ali se pouzdano može reći da se najvjerojatnije radi o ostalim djelima iz te grupe poput neprovođenja odluke za zaštitu dobrobiti djeteta i drugih ranjivih skupina ili postupanja protivno pravilima struke (članak 173. KZ-a) i povrede privatnosti djeteta (članak 178. KZ-a) budući da je teško zamisliti da djelo nasilja u obitelji ili povrede djetetovih prava zanemarivanjem ili zlostavljanjem počini netko tko nije u braku ili razveden. Razvedene osobe (39,26%) češći su počinitelji kaznenih djela iz ove grupe od osoba u braku (34,65%). No, vrlo je moguće da se brojni slučajevi iz te statistike odnose na djela poput povrede dužnosti uzdržavanja (članak 172. KZ-a). Svejedno, česta je pojava u praksi da se obiteljski nasilnici čak i nakon razvoda nasilno ponašaju prema svojim bivšim suprugama i djeci te da ih sami razvod učini još nasilnijima. Također, udio od 34,65% počinitelja u braku nije zanemariv što samo daje dodatne indicije o činjenici da su za povredu djetetovih prava i nasilje nad djecom zaslužni upravo najbliži članovi obiteljske zajednice.¹⁸⁹

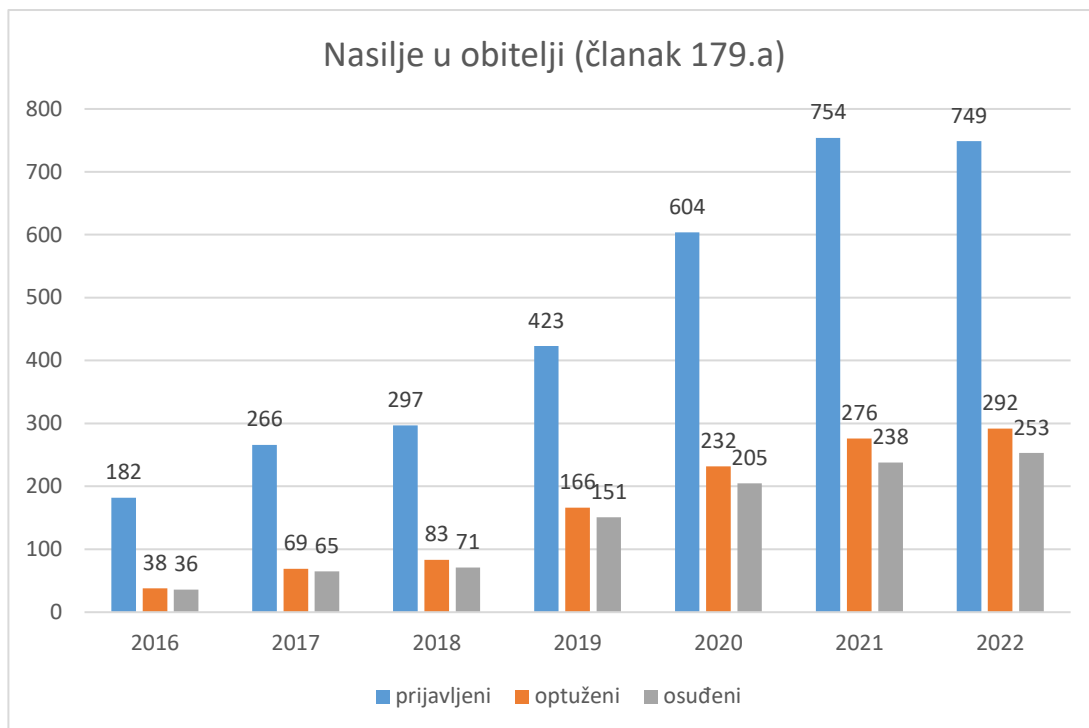
¹⁸⁹ Podatci preuzeti iz PC-Axis baze podataka DZS-a na web-lokaciji: https://web.dzs.hr/PXWeb/Selection.aspx?layout=&px_tableid=T0307_2022.px&px_path=Pravosudje_kaznena_punoljetni&px_language=hr&px_db=Pravosudje&rxid=aa422ed7-00eb-4dd0-8bc5-297f353039c1, 15. listopada 2023.

Grafikon 5.: Osuđeni počinitelj kaznenih djela protiv braka, obitelji i djece prema spolu i školskoj spremi u 2022.

Počinitelji ove skupine kaznenih djela su pretežito muškarci (80%) s nižim stupnjem obrazovanja (osnovna škola – 18,24%, trogodišnja srednja škola – 37,32%, četverogodišnja srednja škola ili gimnazija – 25,89%). Počinitelja sa fakultetskim obrazovanjem više je nego kod počinitelja spolnih delikata. Ženski počinitelji zastupljeniji su nego kod spolnih delikata (20%), ali nemoguće je utvrditi školsku spremu ženskih počinitelja za kaznena djela iz članaka 177. i 179.a KZ-a što je bitan podatak za ovo istraživanje. Koristeći dostupne podatke može se utvrditi da su osuđene počiniteljice djela protiv braka, obitelji i djece također osobe nižeg obrazovanja u čemu prevladavaju počiniteljice za završenom osnovnom (22,58%) i srednjom školom (do 3 godine- 28,11%, četverogodišnja srednja škola ili gimnazija – 23,96%). Udio fakultetski obrazovanih žena među počiniteljicama također je malen.¹⁹⁰

¹⁹⁰ Podatci preuzeti iz PC-Axis baze podataka DZS-a na web-lokaciji: https://web.dzs.hr/PXWeb/Selection.aspx?layout=&px_tableid=T0306_2022.px&px_path=Pravosudje_kaznena

Grafikon 6: Prijavljeni, optuženi i osuđeni počinitelji kaznenog djela nasilja u obitelji od 2016. do 2022. godine

Na ovom grafikonu prikazano je kretanje prijavljenih, optuženih i osuđenih slučajeva kaznenog djela nasilja u obitelji (članak 179.a KZ-a). U svakoj je godini prisutan znatno veći broj prijavljenih slučajeva naspram optuženih i osuđenih, s vrhuncem u 2021. godini u kojoj je prijavljeno čak 754 potencijalnih počinitelja nasilja u obitelji (porast od 314%). U sve tri kategorije primjetan je porast, a broj optuženih i osuđenih je, za razliku od broja prijavljenih, najveći bio u 2022. godini (porast od 668% na strani optuženih i 602 % na strani osuđenih). Porast stope u sve tri kategorije vjerojatno je uzrok koronavirusa, financijske krize i potresa: događaja koji su bili aktualni u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 2020. do 2022. godine. Izoliranost od vanjskog svijeta tijekom samoizolacije i gubitak radnih mjesta vrlo je vjerojatno potaknuo nasilne impulse kod pojedinaca otprije sklonih nasilju. Također, veća količina vremena koju su članovi obitelji provodili u zajedničkom kućanstvu tijekom tog perioda zasigurno je igrala ključnu ulogu. Relativno malen broj prijavljenih slučajeva u 2016. i 2017. godini vezan je uz činjenicu da je kazneno djelo nasilja u obitelji uvedeno tek 2015. godine.¹⁹¹ Moguće je da javnost, sudovi i policija još nisu bili upoznati sa mogućnošću kaznenog kvalificiranja djela nasilja u obitelji. Zanimljiva je činjenica da je u 2016. i 2017. godini broj optuženih i osuđenih počinitelja bio gotovo jednak što dovodi do zaključka da je u kasnijim

[punoljetni&px_language=hr&px_db=Pravosudje&rxid=aa422ed7-00eb-4dd0-8bc5-297f353039c1](#), preuzeto: 15. listopada 2022.

¹⁹¹ <https://www.iusinfo.hr/aktualno/u-sredistu/povratak-nasilja-u-obitelji-kao-samostalnog-kaznenog-djela-21954>

godinama ili došlo do usporenja postupaka ili do postroženja kriterija po kojima sudovi odlučuju o krivnji optuženika. Ipak, većina optuženih počinitelja na kraju bivaju i osuđeni. Puno je veći problem razlika između broja prijavljenih naspram broja optuženih i osuđenih svake godine. Navedene brojke dovode do zaključka da se predmeti presporo rješavaju, a da ih ima sve više i više.¹⁹²

6.1.2. Podatci MUP-a

Glava/ Članak	Zakonski naziv kaznenog djela	Ukupno prijavljena kd u RH 2022.	% udio kd na štetu djece u ukupnom broju kd	Prijavljena kaznena djela na štetu djece do 18 godina		Trend + - %	Žrtve do 18 godina ¹⁵ (jedinstvene fizičke osobe)		UKUPNO	Počinitelji ¹⁶ (jedinstvene fizičke osobe)		UKUPNO
				2021.	2022.		M	Ž		M	Ž	
179.a	Nasilje u obitelji	1.879	2,3	36	43	+19,4	20	23	43	28	3	31

Tablica 1: Nasilje u obitelji u odnosu na ukupni broj kaznenih djela, broj prijavljenih djela, jedinstvenih žrtava i počinitelja u 2022. godini

Prema podacima MUP-a broj kaznenih djela nasilja u obitelji u odnosu na ukupan broj kaznenih djela iznosio je 2,3%. U odnosu na 2021. godinu porastao je broj prijavljenih počinitelja za 19,4%. Ženskih žrtava bilo je malo više nego muških (53,48%), a počinitelji su bili uglavnom muškarci (90,32%).¹⁹³

Glava/ Članak	Zakonski naziv kaznenog djela	Ukupno kaznenih djela RH	Kaznena djela među bliskim osobama		Bliske osobe					
			2022.	Udio %	Žrtva		Žrtve do 18 godina	Počinitelj		
					M	Ž		M	Ž	
179.A	Nasilje u obitelji	1.879	1.879	100,0	252	1.627	43	211	17	

Tablica 2.: Kazneno djelo nasilja u obitelji počinjeno među bliskim osobama u 2022. godini

Nasilje u obitelji kazneno je djelo čije su žrtve uvijek bliske osobe, a statistika iz 2022. godine je to potvrdila. Udio maloljetnih žrtava malen je (0,22%), ali svejedno u porastu kad se uzme u obzir prethodna tablica. Postoji mogućnost da su mnoge od radnji počinjene tijekom nasilničkog ponašanja u obitelji kvalificirane kao kazneno djelo povrede djetetovih prava. Tablica pokazuje da je najčešća žrtva ovog kaznenog djela žena (86,58%), a kad se uzme u obzir priroda ovog kaznenog djela dolazi se do zaključka da su to uglavnom supruge i majke.¹⁹⁴

¹⁹² Podatci preuzeti iz PC Axis baza podataka DZS-a na web-lokaciji:

https://web.dzs.hr/PXWeb/Menu.aspx?px_tableid=T0303_2022.px&px_path=Pravosudje_kaznena_punoljetni&px_language=hr&px_db=Pravosudje&rxid=eb6e7d3c-af46-4b99-9afb-7d94eb232f82, 15. listopada, 2023.

¹⁹³ Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Služba za strateško planiranje, statistiku i unaprjeđenje rada, Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada u 2022. godini, str. 72.

Napomena: u ovoj su tablici prikazane jedinstvene oštećene žrtve, dakle samo jedanput za kazneno djelo kojim je oštećena, neovisno o tome koliko puta je bila žrtva istovrsnog kaznenog djela. Isto vrijedi i za počinitelje.

¹⁹⁴ *Ibid.*, str. 74.

Glava/ Članak	Naziv kaznenog djela	UKUPNO POČINITELJA	Pravne osobe	Fizičke osobe	Muški	Ženski	Djeca do 14	14-16	16-18	18-21	21-25	25-29	29-39	39-49	49-59	59-	Od toga stranci
179.a	Nasilje u obitelji	228		228	211	17	1		5	5	11	14	41	58	48	45	11

Tablica 3: Počinitelji kaznenog djela nasilja u obitelji prema spolu, dobi i državljanstvu u 2022. godini

Počinitelji nasilja u obitelji uvijek su fizičke osobe. Statistika MUP-a odgovara podacima DZS-a o spolu počinitelja (velikom većinom muškarci – 92,54%). Što se tiče dobi počinitelja, najviše ih je u dobi od 39-49 godina (25,43%), a i velik broj u ostalim dobnim skupinama starijim od 29 godina. Iz ove se statistike može izvesti zaključak da je počinitelj ovog djela uglavnom stariji muškarac u braku.¹⁹⁵

Glava/ Članak	Naziv kaznenog djela	UKUPNO OŠTEĆENE OSOBE	Pravne osobe	Fizičke osobe	Muški	Ženski	Djeca do 14	14-16	16-18	18-22	22-26	26-30	30-40	40-50	50-60	preko 60-	Od toga strani državljeni
179.A	Nasilje u obitelji	1.879		1.879	252	1.627	19	10	14	69	132	130	481	400	243	381	51

Tablica 4: Oštećene osobe kaznenog djela nasilja u obitelji prema spolu, dobi i državljanstvu u 2022. godini

Najviše djece oštećeno nasiljem u obitelji mlađe je od 14 godina (44,18% svih maloljetnih žrtava), a nešto je manje djece u starosti od 14 do 16 godina (23,25%) i djece u starosti do 16 do 18 godina (32,55%).¹⁹⁶

Glava/ Članak	Zakonski naziv kaznenog djela	Prijavljena kaznena djela			Razriješena kaznena djela		Naknadno razriješena kaznena djela		2021. u % od ukupno prijavljenih KD
		Ukupno	Zatečen	Nepoznat	Broj djela	u %	Broj djela	u %	
179.a	Nasilje u obitelji	1.879	1	227	1.879	100,0	227	100,0	3,41

Tablica 5: Prijavljena i razriješena kaznena djela nasilja u obitelji u 2022. godini

Od ukupno 1.879 prijavljenih kaznenih djela nasilja u obitelji 227 njih (12,08%) počinila je nepoznata osoba koja je kasnije bila otkrivena. Nasilje u obitelji činilo je 3,41% od svih kaznenih djela u 2022. godini.¹⁹⁷

6.1.3. Zaključak

Kazneno djelo nasilja u obitelji doživjelo je značajan porast po broju počinitelja od svog osnivanja do danas. Velik broj slučajeva biva prijavljeno svake godine, a malo ih biva osuđeno. Budući da se ovo djelo često čini na štetu bliskih osoba i djece problematično je što su postupci toliko spori, a praksa toliko neujednačena. O prosječnom počinitelju ovog kaznenog djela može se reći da je Hrvat, muškarac sa nižim stupnjem obrazovanja, u tridesetim ili četrdesetim godinama života. Ovo kazneno djelo uvijek čini na štetu svojih bliskih osoba, samostalno i često u stjecaju s drugim kaznenim djelima. Činjenica da navedena saznanja nisu nimalo

¹⁹⁵ Ibid., str. 85.

¹⁹⁶ Ibid., str. 92.

¹⁹⁷ Ibid., str. 80.

iznenađujuća trebala bi potaknuti državu da ozbiljnije shvati ovaj problem budući da promjene koje su se događale u zakonodavstvu u zadnjih 10 godina još nisu urodile plodom.

6.2. Povreda djetetovih prava

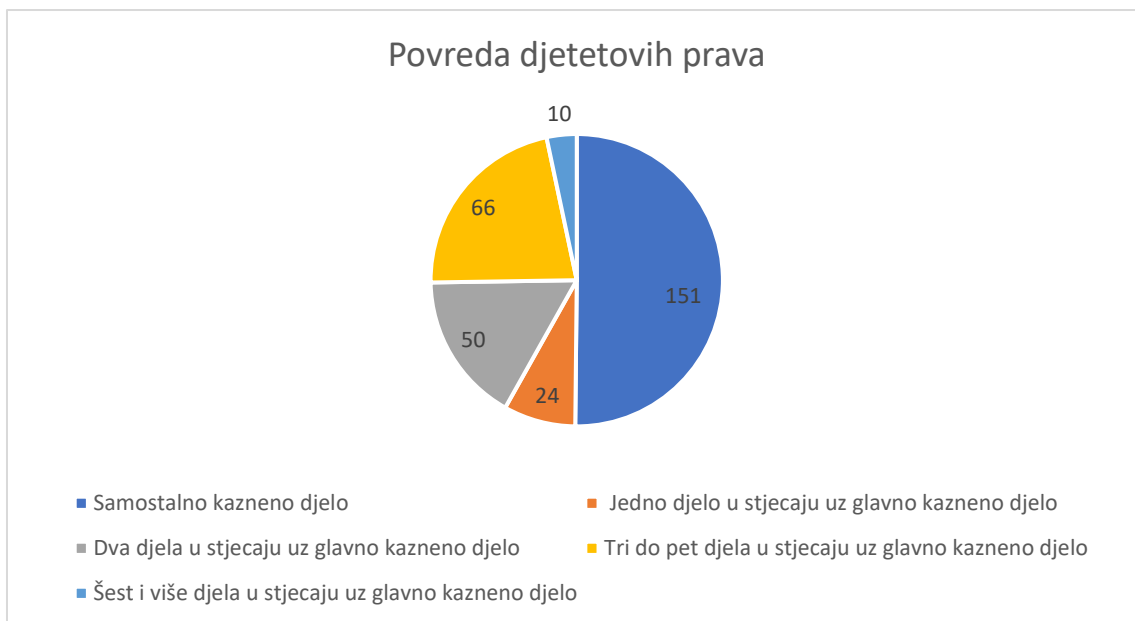
6.2.1. Podatci DZS-a

Grafikon 7.: Osuđeni počinitelji prema spolu u 2022. godini

U usporedbi s kaznenim djelom nasilja u obitelji razlika između broja počinitelja muškog i ženskog spola je manja. Iako su u 2022. godini muškarci većinom (204 počinitelja - 67,77% ukupnog broja počinitelja) bili osuđeni kao počinitelji ovog kaznenog djela, broj ženskih počinitelja (97 počiniteljica - 32,22%) nije zanemariv. Za razliku od djela obiteljskog nasilja, povreda prava djeteta ne zahtijeva primjenu fizičke sile (koja nije nužna za ostvarivanje, ali je najčešća pri ostvarivanju bića kaznenog djela nasilja u obitelji) već je njezino biće, u obliku zanemarivanja, zlostavljanja i prisile na pretjerani rad, ostvarivo primjenom psihičke sile i emocionalnim zlostavljanjem što može biti svojstveno i počiniteljima ženskog spola.¹⁹⁸

¹⁹⁸ Podatci preuzeti iz PC-Axis baze podataka DZS-a na web-lokaciji: https://web.dzs.hr/PXWeb/Selection.aspx?layout=&px_tableid=T0301_2022.px&px_path=Pravosudje_kaznena_punoljetni&px_language=hr&px_db=Pravosudje&rxid=4b233727-1341-40b8-8a07-5dade919bd48, 15. listopada 2023. godine

Grafikon 8: Osuđeni počinitelji kaznenog djela nasilja u obitelji prema stjecaju u 2022. godini

Približno polovica svih osuđenih počinitelja u 2022. godini (151 počinitelj - 50,16% od ukupnog broj počinitelja) ovo je djelo počinilo samostalno. Malen je udio jednog počinjenog djela u stjecaju (24 počinitelja - 0,79%) dok su slučajevi počinjenja dvaju djela (50 počinitelja - 6,61%) te tri ili više djela (66 počinitelja - 21,92%) uz glavno djelo češći. Počinjenje šest i više djela uz glavno djelo (10 počinitelja - 0,33%) iznimno je rijetko.¹⁹⁹ Do pravog stjecaja u praksi uglavnom dolazi nanošenjem tjelesne ozljede (članak 117. KZ-a) i počinjenjem seksualnih delikata uz glavno kazneno djelo.²⁰⁰ Kao i s kaznenim djelom nasilja u obitelji pravu sliku o djelima o kojima je odlučeno da se radi o stjecaju teško je dobiti.

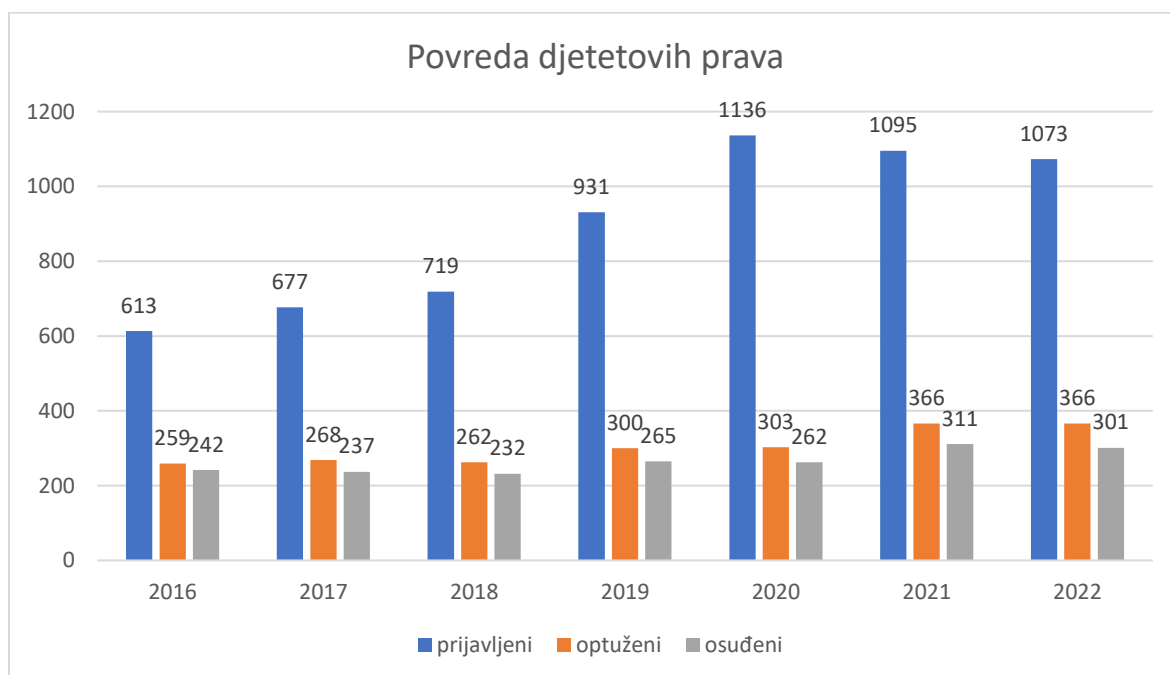
¹⁹⁹ Podatci preuzeti iz PC-Axis baze podataka DZS-a na web-lokaciji: https://web.dzs.hr/PXWeb/Selection.aspx?px_path=Pravosudje_kaznena_punoljetni&px_tableid=T0303_2022.px&px_language=hr&px_db=Pravosudje&rxid=4b233727-1341-40b8-8a07-5dade919bd48, 15. listopada 2023.

²⁰⁰ Martinović, *op. cit.* (bilj. 57.), str. 363. i 364.

Grafikon 9: Osuđeni počinitelji kaznenog djela povrede djetetovih prava prema sudioništvu u 2022. godini

Za razliku od kaznenog djela nasilja u obitelji udio slučajeva u kojima je prisutno sudioništvo (81 počinitelja osuđenih za sudioništvo - 26,91% naspram 220 samostalnih počinitelja - 73,08%) značajan je.²⁰¹ Zanemarivanje i prisila oblici su ponašanja koji su prisutniji kod oba roditelja u usporedbi s nasilničkim ponašanjem koje je često svojstveno ocu.

Grafikon 10: Prijavljeni, optuženi i osuđeni počinitelji kaznenog djela povrede djetetovih prava od 2016. do 2022. godine

²⁰¹ Podatci preuzeti iz PC-Axis baze podataka DZS-a na web-lokaciji: https://web.dzs.hr/PXWeb/Selection.aspx?px_path=Pravosudje_kaznena_punoljetni&px_tableid=T0303_2022.px&px_language=hr&px_db=Pravosudje&rxid=eb6e7d3c-af46-4b99-9afb-7d94eb232f82, 15. listopada 2023.

U usporedbi s 2016. godinom broj prijavljenih počinitelja povrede prava djeteta izrazio je narastao s vrhuncem u 2020. godini. Zanimljivo je da broj optuženih i osuđenih počinitelja nije značajno narastao u proteklih šest godina dok se broj prijavljenih slučajeva znatno povećao.²⁰² Budući da je zakonski opis ovog djela veoma općenit moguće je da se radi o velikom broju pogrešnih prijavi kojima je kasnije bila promijenjena kvalifikacija, ali moguće je također da se radi i o sporom i neučinkovitom rješavanju zaprimljenih predmeta.

6.2.2. Podatci MUP-a

Glava/ Članak	Zakonski naziv kaznenog djela	Ukupno prijavljena kd u RH	% udio kd na štetu djece u ukupnom broju kd	Prijavljena kaznena djela na štetu djece do 18 godina		Trend + - %	Žrtve do 18 godina ¹⁵ (jedinstvene fizičke osobe)		UKUPNO	Počinitelji ¹⁶ (jedinstvene fizičke osobe)		UKUPNO
		2022.		2021.	2022.		M	Ž		M	Ž	
177.	Povreda djetetovih prava	2.609	95,0	2.312	2.479	+7,2	1.065	988	2053	954	392	1346

Tablica 6: Povreda djetetovih prava u odnosu na ukupni broj kaznenih djela, broj prijavljenih djela, jedinstvenih žrtava i počinitelja u 2022. godini

Kazneno djelo povrede djetetovih prava velikom se većinom čini na štetu djece (95%), a za razliku od nasilja u obitelji (v. *supra*) muških je žrtava (51,87%) malo više od ženskih (48,12%). I za ovo djelo MUP je zabilježio porast (7,2%).²⁰³

Glava/ Članak	Zakonski naziv kaznenog djela	Ukupno kaznenih djela RH	Kaznena djela među bliskim osobama		Bliske osobe				
			2022.	Udio %	Žrtva		Žrtve do 18 godina	Počinitelj	
					M	Ž		M	Ž
177.	Povreda djetetovih prava	2.609	2.530	97,0	1.283	1.250	2.403	346	276

Tablica 7: Kazneno djelo povrede djetetovih prava počinjeno među bliskim osobama u 2022. godini

Kao i nasilje u obitelji, ovo kazneno djelo je velikim djelom počinjeno na štetu bliske osobe (97%). Ovo djelo je, neiznenađujuće, u 2022. godini uglavnom bilo počinjeno na štetu maloljetnih osoba (92,1%).²⁰⁴

Glava/ Članak	Naziv kaznenog djela	UKUPNO POČINITELJA	Pravne osobe	Fizičke osobe	Muški	Ženski	Djeca do 14	14-16	16-18	18-21	21-25	25-29	29-39	39-49	49-59	59-	Od toga stranci
177.	Povreda djetetovih prava	641		641	358	283	1	4	1	3	27	40	229	238	70	28	20

Tablica 8.: Počinitelji kaznenog djela povrede djetetovih prava prema spolu, dobi i državljanstvu u 2022. godini

Počinitelji ovog kaznenog djela uvijek su fizičke osobe, ali je, za razliku od ostala dva djela obrađena u ovom radu razmjernost između muških (55,85%) i ženskih počinitelja (44,14)

²⁰² Podatci preuzeti iz PC Axis baza podataka DZS-a na web-lokaciji:

https://web.dzs.hr/PXWeb/Menu.aspx?px_tableid=T0303_2022.px&px_path=Pravosudje_kaznena_punoljetni&px_language=hr&px_db=Pravosudje&rxid=eb6e7d3c-af46-4b99-9afb-7d94eb232f82, 15. listopada, 2023.

²⁰³ Izvješće MUP-a, *op.cit.* (bilj. 193.), str. 72.

²⁰⁴ *Ibid.*, str. 74.

manji. Najviše je počinitelja u dobi između 29 i 39 godina (35,72%) te između 39 i 49 godina (37,12%).²⁰⁵

Glava/ Članak	Naziv kaznenog djela	UKUPNO OŠTEĆENE OSOBE	Pravne osobe	Fizičke osobe	Muški	Ženski	Djeca do 14	14-16	16-18	18-22	22-26	26-30	30-40	40-50	50-60	preko 60-	Od toga strani državljeni
177.	Povreda djetetovih prava	2.614		2.614	1.329	1.285	1.944	296	244	121	9						39

Tablica 9: Oštećene osobe kaznenog djela povrede djetetovih prava prema spolu, dobi i državljanstvu u 2022. godini

Žrtve ovog kaznenog djela uvijek su fizičke osobe sa približno jednakim brojem muških i ženskih žrtava. Najviše oštećenih maloljetnika mlađe je od 14 godina (74,36%), a nešto je manje oštećenika u starosti od 14 do 16 godina (11,32%) i od 16 do 18 godina (9,33%).²⁰⁶

Glava/ Članak	Zakonski naziv kaznenog djela	Prijavljena kaznena djela			Razriješena kaznena djela		Naknadno razriješena kaznena djela		2021. u % od ukupno prijavljenih KD
		Ukupno	Zatečen	Nepoznat	Broj djela	u %	Broj djela	u %	
177.	Povreda djetetovih prava	2.609	6	694	2.609	100,0	694	100,0	4,73

Tablica 10: Prijavljena i razriješena kaznena djela nasilja u obitelji u 2022. godini

U 2022. godini prijavljenih je počinitelja povrede djetetovih prava bilo 2.609 što čini 4,73% od ukupnog broja prijavljenih kaznenih djela. Svi nepoznati počinitelji bili su naknadno identificirani.²⁰⁷

6.2.3. Zaključak

Kao i nasilje u obitelji ovo je kazneno djelo poraslo od 2016. godine. Iako podatci DZS-a pokazuju pad prijavljenih slučajeva između 2021. i 2022. godine, izvješće MUP-a prikazuje porast. Radi ove neujednačenosti teško je spoznati istinu o stvarnom stanju kretanja počinjenja ovog kaznenog djela. Počinitelj ovog kaznenog djela u prosjeku je hrvat, uglavnom muškarac u tridesetima i četrdesetima, koji ovo kazneno djelo čini uglavnom sam u stjecaju s ostalim kaznenim djelima. Njegove su žrtve gotovo uvijek bliske osobe, najčešće mlađe od 14 godina. Ni za ovo kazneno djelo statistika nije iznenađujuća.

²⁰⁵ Ibid., str. 85

²⁰⁶ Ibid., str. 92.

²⁰⁷ Ibid., str. 80.

6.3. Spolna zlouporaba djeteta mlađeg od 15 godina

6.3.1. Podatci DZS-a

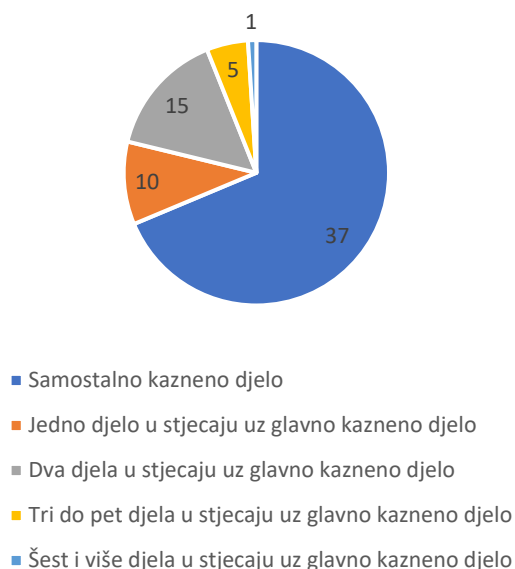

Grafikon 11: Osuđeni počinitelji kaznenog djela spolne zlouporabe djeteta mlađeg od 15 godina prema spolu u 2022. godini

Muškarci su u velikoj većini bili osuđeni kao počinitelji ovog kaznenog djela (65 počinitelja - 95,58%) u 2022. godini. Kao i sa kaznenim djelom nasilja u obitelji statistika i u ovom slučaju podupire stereotipe i mišljenje javnosti o muškarcima kao primarnim počiniteljima spolnih delikata na štetu djece.²⁰⁸

²⁰⁸ Podatci preuzeti iz PC-Axis baze podataka DZS-a na web-lokaciji: https://web.dzs.hr/PXWeb/Selection.aspx?layout=&px_tableid=T0301_2022.px&px_path=Pravosudje_kaznena_punoljetni&px_language=hr&px_db=Pravosudje&rxid=4b233727-1341-40b8-8a07-5dade919bd48, 16. listopada 2023. godine

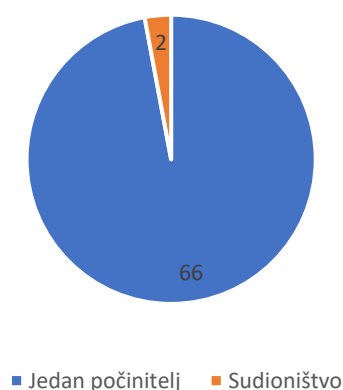
Spolna zlouporaba djeteta mlađeg od 15 godina

Grafikon 12: Osuđeni počinitelji prema stjecaju u 2022. godini

Spolna zlouporaba djeteta mlađeg od 15 godina djelo je koje se uglavnom čini samostalno (37 osuđenih počinitelja - 54,41%). U stjecaju se pojavljuje najčešće uz jedno (10 osuđenih počinitelja - 14,7%) ili dva druga djela (15 osuđenih počinitelja - 22,05%) dok su slučajevi počinjenja tri djela i više (pet osuđenih počinitelja za tri do pet i jedan za šest i više djela - ukupno 0,8%) uz glavno djela veoma rijetki.²⁰⁹

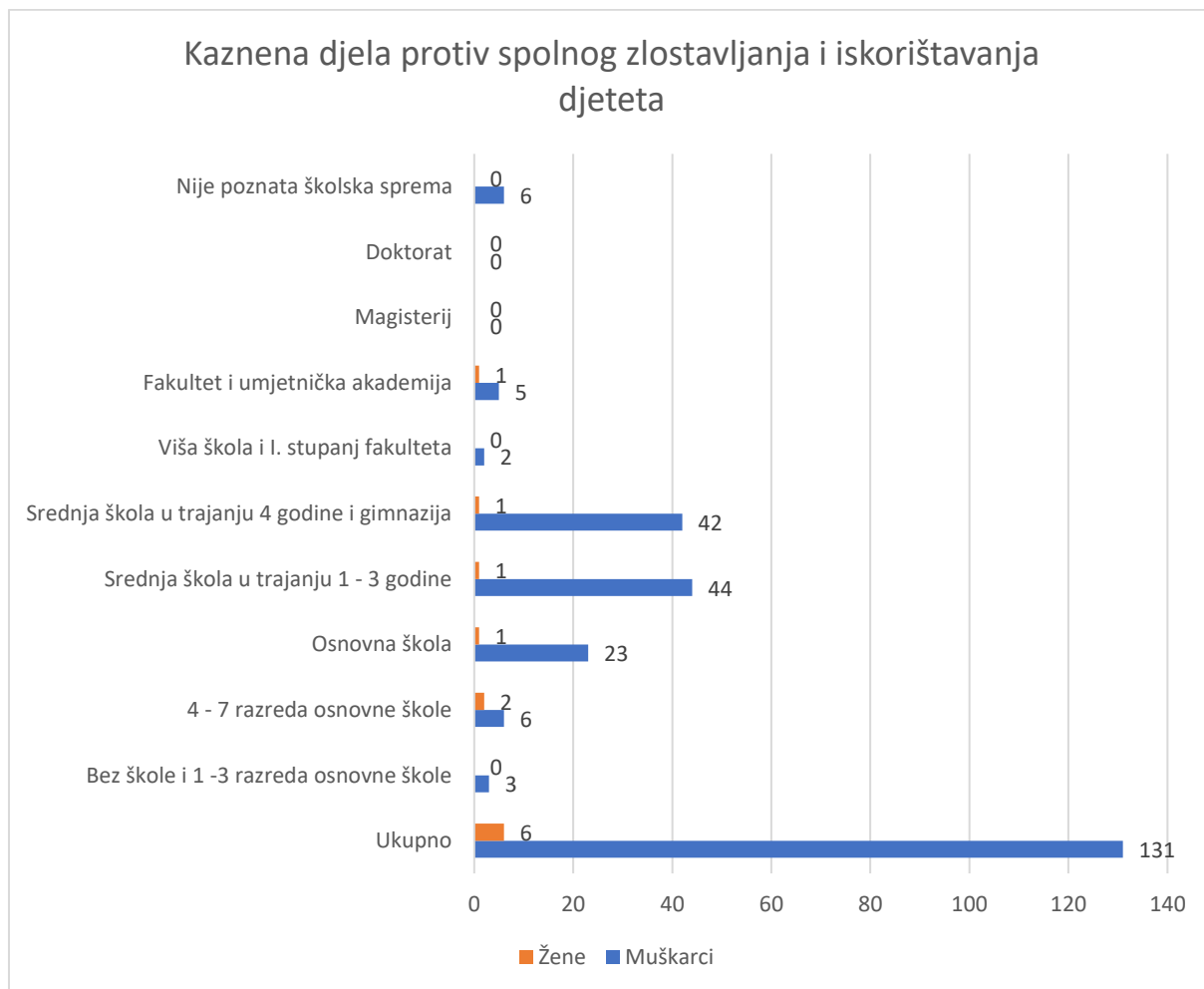
Spolna zlouporaba djeteta mlađeg od 15 godina

Grafikon 13: Osuđeni počinitelji prema sudioništvu u 2022. godini

²⁰⁹ Podatci preuzeti iz PC-Axis baze podataka DZS-a na web-lokaciji: https://web.dzs.hr/PXWeb/Selection.aspx?px_path=Pravosudje_kaznena_punoljetni&px_tableid=T0303_2022.px&px_language=hr&px_db=Pravosudje&rxid=4b233727-1341-40b8-8a07-5dade919bd48, 16. listopada 2023

Velika većina počinitelja ovog djela djeluju samostalno (66 počinitelja - 97,05%). U 2022. godini osuđena su samo dva počinitelja za sudioništvo (dva počinitelja - 0,29%).²¹⁰

Grafikon 14: Osuđeni počinitelji kaznenih djela protiv spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta prema spolu i školskoj spremi u 2022. godini

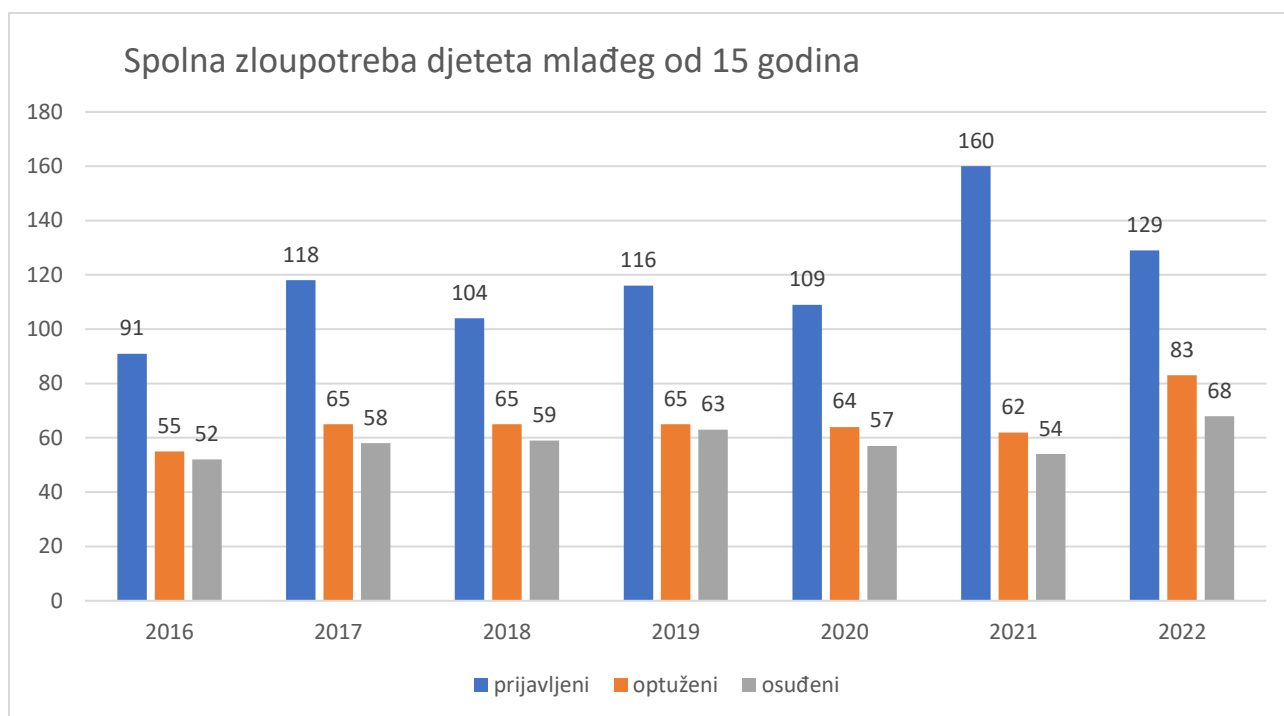
Iz baze podataka DZS-a nažalost nije moguće dobiti podatke o školskoj spremi počinitelja i počiniteljica kaznenog djela spolne zloporabe djeteta mlađeg od 15 godina pa će se umjesto toga analizirati školska sprema počinitelja svih kaznenih djela iz grupe kaznenih djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta.

Iz prikazanog je grafikona vidljivo da su osuđeni počinitelji kaznenih djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta većinom muškarci (95,62%). Velikim dijelom imaju završenu srednju školu u trajanju do 3 godine (32,11%) dok je samo malo manje onih koji imaju

²¹⁰ Podatci preuzeti iz PC-Axis baze podataka DZS-a na web-lokaciji: https://web.dzs.hr/PXWeb/Selection.aspx?px_path=Pravosudje_kaznena_punoljetni&px_tableid=T0303_2022.px&px_language=hr&px_db=Pravosudje&rxid=eb6e7d3c-af46-4b99-9afb-7d94eb232f82, 16. listopada 2023.

završenu četverogodišnju srednju školu ili gimnaziju (30,65%). Broj počinitelja s višom i visokom stručnom spremom je malen s dva počinitelja koja su završila višu školu ili prvi stupanj fakulteta (0,14%) i petero počinitelja sa završenim fakultetom ili umjetničkom akademijom (0,36%). Iz prethodnog grafikona (v. *supra*) vidljivo je da 65 počinitelja kaznenog djela spolne zlouporabe djeteta mlađeg od 15 godina čini skoro polovicu svih počinitelja kaznenih djela iz ove skupine (49,61%). Udio ženskih počinitelja svih spolnih delikata na štetu djece ne razlikuje se mnogo od udjela žena među počiniteljima kaznenog djela spolne zlouporabe djeteta mlađeg od 15 godina. U 2022. godini osuđeno je ukupno šest počiniteljica (0,43%) od čega dvije imaju završena 4-7 razreda osnovne škole (0,14%), a po jedna počiniteljica (0,7%) prisutna je u sljedećim kategorijama: osnovna škola, srednja škola u trajanju 1 - 3 godine, srednja škola u trajanju 4 godine i gimnazija te jedna počiniteljica sa završenim fakultetom ili umjetničkom gimnazijom. Iz prethodnog grafikona (v. *supra*) vidljivo je da su tri od navedenih šest počiniteljica osuđene za kazneno djelo spolne zlouporabe djeteta mlađeg od 15 godina.²¹¹ Iz navedenog se može zaključiti da su počinitelji spolnih delikata na štetu djece najčešće muškarci sa završenim srednjoškolskim obrazovanjem što je razumljivo, budući da su obrazovanije osobe sposobnije uskladiti svoje ponašanje i nagone sa zahtjevima pravnog poretka. Radi malenog broja ženskih počinitelja teško je dobiti točnu sliku o obrazovnom statusu prosječne počiniteljice.

²¹¹ Podatci preuzeti iz PC-Axis baze podataka DZS-a na web-lokaciji: https://web.dzs.hr/PXWeb/Selection.aspx?layout=&px_tableid=T0306_2022.px&px_path=Pravosudje_kaznena_punoljetni&px_language=hr&px_db=Pravosudje&rxid=aa422ed7-00eb-4dd0-8bc5-297f353039c1, preuzeto: 16. listopada 2022.

Grafikon 15: Prijavljeni, optuženi i osuđeni počinitelji kaznenog djela spolne zloporabe djeteta mlađeg od 15 godina od 2016. do 2022. godine

Nalik na prethodna dva djela spolna zloporaba djeteta mlađeg od 15 godina narasla je po broju počinitelja u proteklih šest godina. Najviše prijavljenih slučajeva zabilježeno je u 2021. godini sa 160 prijavljenih počinitelja (porast od 75,82% u odnosu na 2016.), a 2022. bilježi najveći broj optuženih (porast od 50,9%) i osuđenih počinitelja (porast od 30,76%) što se najvjerojatnije odnosi na počinitelje prijavljenih kaznenih djela u 2021. godini.²¹² Kao sa prethodna dva analizirana kaznena djela (v. *supra*) i ovdje je prisutan porast s vrhuncem u 2021. godini, što upućuje na zaključak da su uz zlostavljanje, zanemarivanje i nasilničko ponašanje djeca bila izloženija i napadima na njihov spolni integritet u razdoblju koronavirusa i ekonomske krize. Uz povećanje nasilnih impulsa izolacija i ekonomska kriza vjerojatno su utjecale i na seksualnu frustriranost počinitelja ovog djela.

²¹² Podatci preuzeti iz PC Axis baza podataka DZS-a na web-lokaciji: https://web.dzs.hr/PXWeb/Menu.aspx?px_tableid=T0303_2022.px&px_path=Pravosudje_kaznena_punoljetni&px_language=hr&px_db=Pravosudje&rxid=eb6e7d3c-af46-4b99-9afb-7d94eb232f82, 16. listopada, 2023.

6.3.2. Podatci MUP-a

Glava/ Članak	Zakonski naziv kaznenog djela	Ukupno prijavljena kd u RH 2022.	% udio kd na štetu djece u ukupnom broju kd	Prijavljena kazna djela na štetu djece do 18 godina		Trend + - %	Žrtve do 18 godina ¹⁵ (jedinственe fizičke osobe)		UKUPNO	Počinitelji ¹⁶ (jedinственe fizičke osobe)		UKUPNO
				2021.	2022.		M	Ž		M	Ž	
158.	Spolna zlouporaba djeteta mlađeg od petnaest godina	261	92,7	359	242	-32,6	12	144	156	139	3	142

Tablica 11: Spolna zlouporaba djeteta mlađeg od 15 godina u odnosu na ukupni broj kaznenih djela, broj prijavljenih djela, jedinstvenih žrtava i počinitelja u 2022. godini

Ovo kazneno djelo uglavnom je počinjeno na štetu djeteta (92,7%). Većina žrtava ženskog je spola (92,3%), a kao i u podacima DZS-a primjetan je pad prijavljenih kaznenih djela (-32,6%).²¹³

Glava/ Članak	Zakonski naziv kaznenog djela	Ukupno kaznenih djela RH	Kaznena djela među bliskim osobama		Bliske osobe				
			2022.	Udio %	Žrtva		Žrtve do 18 godina	Počinitelj	
					M	Ž		M	Ž
158.	Spolna zlouporaba djeteta mlađeg od petnaest godina	261	92	35,2	6	86	84	46	3

Tablica 12: Kazneno djelo povrede djetetovih prava počinjeno među bliskim osobama u 2022. godini

Za razliku od prethodna dva djela počinitelji spolne zlouporabe djeteta mlađeg od 15 godine uglavnom su djetetu nepoznate osobe (35,2% počinitelja bliskih djetetu). Udio žrtava bliskih počinitelju također je manji (32,18%).²¹⁴

Glava/ Članak	Naziv kaznenog djela	UKUPNO POČINITELJA	Pravne osobe	Fizičke osobe	Muški	Ženski	Djeca do 14	14-16	16-18	18-21	21-25	25-29	29-39	39-49	49-59	59-	Od toga stranci
158.	Spolna zlouporaba djeteta mlađeg od petnaest godina	130		130	127	3	1	4	9	20	18	1	24	21	8	24	6

Tablica 13: Počinitelji kaznenog djela spolne zlouporabe djeteta mlađeg od 15 godina prema spolu, dobi i državljanstvu u 2022. godini

Počinitelji ovog djela uvijek su fizičke osobe, pretežito muškarci (97,69%). Počinitelji su rasprostranjeni po različitim dobnim skupinama. Počinitelja u dobi od 29 do 39 i onih u dobi od 59 i starijih ima jednako (18,46%), a nešto je malo manje onih u dobi od 39 do 49 godina (16,15%). Iznenadjujuć je broj mladih počinitelja, sa značajnim brojem počinitelja u dobi od 18 do 21 godine (15,38%) i onih u dobi od 21 do 25 godina (13,84%).²¹⁵

²¹³ Izvješće MUP-a, *op.cit.* (bilj. 193.), str. 72.

²¹⁴ *Ibid.*, str. 74

²¹⁵ *Ibid.*, str. 85.

Glava/ Članak	Naziv kaznenog djela	UKUPNO OŠTEĆENE OSOBE	Pravne osobe	Fizičke osobe	Muški	Ženski	Djeca do 14	14-16	16-18	18-22	22-26	26-30	30-40	40-50	50-60	preko 60-	Od toga strani državljeni
158.	Spolna zlorporaba djeteta mlađeg od petnaest godina	261		261	19	242	99	111	32	11		2	5	1			13

Tablica 14: Oštećene osobe kaznenog djela spolne zlorporabe djeteta mlađeg od 15 godina prema spolu, dobi i državljanstvu u 2022. godini

Za razliku od prethodna dva djela većina žrtava ovog djela starije su od 14 godina. Najviše ih je u dobi od 14 do 16 godina (42,52%). Budući da su većina žrtava ovog djela ženskog spola, ova brojka ne čudi budući da u razdoblju od 14 do 16 godine djevojčice počinju spolno sazrijevati što, nažalost, privlače pažnju spolnih delinkvenata koji nisu u stanju obuzdati svoje nagone.²¹⁶

Glava/ Članak	Zakonski naziv kaznenog djela	Prijavljena kaznena djela			Razriješena kaznena djela		Naknadno razriješena kaznena djela		2021. u % od ukupno prijavljenih KD
		Ukupno	Zatečen	Nepoznat	Broj djela	u %	Broj djela	u %	
158.	Spolna zlorporaba djeteta mlađeg od petnaest godina	261		77	252	96,6	68	88,3	0,47

Tablica 15: Prijavljena i razriješena spolne zlorporabe djeteta mlađeg od 15 godina u 2022. godini

Ovo se kazneno djelo pokazalo rjeđe od prethodna dva (0,47% od ukupno prijavljenih kaznenih djela). Prijavljena kaznena djela su uglavnom bila razriješena (96,6%).²¹⁷

6.3.3. Zaključak

Za razliku od prethodna dva djela spolna zlorporaba djeteta mlađeg od 15 godina pokazuje znakove smanjenja, ali je, kao i druga dva kaznena djela, poraslo u usporedbi s 2016. godinom. Prosječni počinitelj ovog kaznenog djela je muškarac, hrvat sa završenim srednjoškolskim obrazovanjem, a prosječnu starost nema smisla utvrđivati budući da su počinitelji prisutni u svim dobnim skupinama starijim od 18 godina. Žrtva prosječnog počinitelja su djevojčice, uglavnom u razdoblju puberteta. Iako se broj slučajeva smanjio u proteklih godinu dana i dalje je primjetan porast u usporedbi s 2016. godinom te bi zato trebalo nešto hitno poduzeti, kao i s prethodna dva djela.

7. STUDIJA SLUČAJA

U ovom će poglavlju biti analizirane tri presude. Budući da se radi o maloljetnim žrtvama svi će podatci biti anonimizirani radi zaštite njihovog integriteta i privatnosti. Analizirat će se presude počiniteljima kaznenih djela spolne zlorporabe djeteta mlađeg od 15 godina, povrede djetetovih prava i nasilja u obitelji.

²¹⁶ Ibid., str. 92.

²¹⁷ Ibid., str. 80.

7.1.Presuda 1. - Spolna zlouporaba djeteta mlađeg od 15 godina

Tijekom ljetnih praznika okrivljenik je u toplicama ucijenio maloljetnika da pođe za njim rekavši mu da će među njegovim prijateljima proširiti glasinu da je homoseksualac. U zahodu toplica počinitelj je u tri navrata neprimjereno dirao maloljetnika po stražnjici i spolovilo pritom ga ljubivši i grlivši te mu je trećom prilikom stavio ukrućeno spolovilo u usta u kojem ga je držao nekoliko sekundi nakon čega je masturbirao pred njim i ejakulirao na pod. Nakon svakog čina spolne zlouporabe počinitelj je maloljetniku dao 10 kuna. Nakon trećeg puta majka maloljetnika pronašla je 10 kuna kod svog sina i, nakon što ga je ispitala tko mu ih je dao što joj je maloljetnik otkrio zapisavši na papir, obratila se policiji.

Rasprava nije tekla glatko. Okrivljenik se branio tvrdivši da uopće ne poznaje maloljetnika ni njegove roditelje, a da sam ide na kupanje u toplice radi opuštanja. Na pitanje gdje se nalazio na datum njegovog trećeg susreta s maloljetnikom odgovorio je da je bio kući sa suprugom te da su se dopisivali sa svojim sinom koji je bio na momačkoj večeri okrivljenikovog nećaka. Veliki problem u raspravi predstavljala je činjenica da je maloljetnik bio nerazvijen te da dolazi iz problematične obitelji. Obrana se tvrdila da je oštećenik izmislio čitavu priču i isticala glasine koje se šire o maloljetnikovoj obitelji. Većina pozvanih svjedoka bili su stanovnici sela iz kojeg potječu žrtva i okrivljenik (žrtvin brat i majka, voditelj kupališta, radnik na bazenu, redar u toplicama i ostali mještani) koji su uglavnom svjedočili o karakteru okrivljenika i glasinama vezanim uz obitelj oštećenika umjesto o činjenicama. Svjedoci su tvrdili da je okrivljenik uzorna i druželjubiva osoba prepoznata po svom radu s djecom (okrivljenik je radio kao nogometni trener), a za oštećenika su tvrdili da je poznat po noćnim krađama predmeta iz okolnih kuća. Usprkos navodima svjedoka, sud je zaključio da činjenica da je okrivljenik društveno cijenjeni obiteljski čovjek ne znači da isti nije počinio kazneno djelo za koje ga se tereti. Sud je odlučio da je najpravednije usredotočiti se na ocjenu vjerodostojnosti iskaza okrivljenika i oštećenika pri čemu je zaključio da je tijekom postupka oštećenik iskazivao vjerodostojno i istinito, a da je obrana okrivljenika neistinita. Vijeće je okrivljeniku za kazneno djelo iz članka 158. stavka 1. KZ-a utvrdilo kaznu zatvora u trajanju od jedne godine, za dva kaznena djela iz članka 158 stavka 2. kaznu zatvora u trajanju od šest mjeseci za svako²¹⁸ te ga osudilo na jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od jedne godine i dva mjeseca.

²¹⁸ Svaka od ove tri kazne odnosi se na jedan od susreta oštećenika i okrivljenika. Najstroža kazna odnosi se na treći susret prilikom kojeg je okrivljenik stavio svoje spolovilo u oštećenikova usta i kasnije masturbirao. U druge dvije prilike oštećenik je izvršio bludne radnje nad maloljetnikom, ali nije došlo ni do kakve penetracije.

U ovom je primjeru počinitelj kaznenog djela bio počinitelj koji je otprije bio poznat djetetu. Počinitelj je iskoristio naivnost i razvojne probleme maloljetnika u svoju korist vjerujući da maloljetnik nikome neće reći što se dogodilo te da, čak i ako kaže, da mu nitko neće povjerovati. Radi okrutnog i lukavog načina počinjenja ovog kaznenog djela, koji je zasigurno uključivao određen predumišljaj i planiranje, autor ovog rada smatra da je vijeće moglo izreći i strožu kaznu počinitelju. Iako djelo nije ostavilo značajne posljedice na djetetu (u svjedočenjima njegovih bližnjih bilo je govora o tome kako je oštećenik zaboravio na incident i da ga se ne želi prisjećati ni razmišljati o njemu) način na koji je počinjeno bio je veoma grub, podmukao i ponižavajuć. U konkretnom slučaju, počinitelj nije bio osoba koja je posebno bliska maloljetniku, ali svejedno ga je poznavao i bio je svjestan da će moći iskoristiti maloljetnikovu neprilagođenost i zbunjenost protiv njega. Činjenično stanje odaje dojam da se radi o pojedincu koji je dugo prikrivao svoje želje te ih ispunio kad je uvidio priliku u kojoj to može napraviti sa što manje posljedica. Problematična je također činjenica da okrivljenik radi s djecom kao nogometni trener. Kad se ova okolnost uzme u obzir neizbježno je postaviti pitanje je li oštećenik bio jedina žrtva okrivljenika te je li okrivljenik ranije činio ova djela prema dječacima koji se nikad nisu obratili policiji ili bližnjima radi straha od društvene osude.

U obrazloženju presude navedeno je da su nad oštećenikom i okrivljenikom provedena psihološka i psihijatrijska vještačenja. Kroz razgovor s psihologom utvrđeno je da maloljetnik govori istinu te da je njegova ispodprosječna inteligencija, emocionalna nezrelost i emocionalna udaljenost razlog zašto je okrivljenik uspio sa svojim naumom da manipulira njime i iskoristi ga. Činjenica da je rad psihologa bio jedan od presudnih faktora u donošenju osuđujuće presude u ovom slučaju samo ukazuje da su stručni suradnici neophodni pri radu s maloljetnicima u kaznenom pravu. Bez stručnog mišljenja psihologa, pogotovo kad se uzme niz svjedočenja koja su podupirala alibi okrivljenika, moguće je da bi rasprava, ali i odluka suda otišla u sasvim drugom smjeru te da bi okrivljenik mogao biti nepravedno oslobođen.

7.2. Presuda 2. - Nasilje u obitelji; Povreda djetetovih prava; Prijetnja

Okrivljenik se redovito dovodio u alkoholizirano stanje i u prisustvu djece vrijeđao njihovu majku i fizički je napadao u više navrata. Nakon što je doznao da je pokrenula postupak razvoda u nekoliko je navrata prijetio da će ju ubiti.

Okrivljeniku su utvrđene dvije kazne zatvora u trajanju od šest mjeseci za kazneno djelo iz članka 177. stavka 2. KZ-a, kazna zatvora u trajanju od osam mjeseci za kazneno djelo iz članka 179.a KZ-a, kazna zatvora u trajanju od četiri mjeseca za kazneno djelo iz članka 139.

KZ-a te je osuđen na jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od deset mjeseci, a kasnije mu je izrečena uvjetna osuda u trajanju deset mjeseci s vremenom provjeravanja od tri mjeseca. Na temelju članka 541. stavka 1. ZKP-a protiv okrivljenika izdan je kazneni nalog.

Presuda je veoma kratka te u njoj nije navedeno po kojim je kriterijima donesena odluka o izricanju uvjetne osude. Navedena je odluka iznenađujuća budući da je činjenični opis djela veoma brutalan i počinitelj se pokazao kao veoma nasilna osoba koja je terorizirala svoju obitelj u više navrata. U samoj presudi je navedeno da je okrivljenik teško prekršio propise o zaštiti od nasilja u obitelji i izazvao strah za vlastitu sigurnost svojih članova i doveo ih u ponižavajuć položaj. Autoru ovog rada teško je shvatljivo kako bi uvjetna osuda mogla u ovom slučaju djelovati odvraćajuće na počinitelja koji se pokazao kao višestruki nasilnik.

7.3.Presuda 3. – Bludne radnje; Povreda djetetovih prava

Okrivljenik je umirovljenik koji živi sa svojom kćeri i unukom. U nekoliko navrata prijetio je svojoj kćeri i ucjenjivao je zahtijevajući da na njemu vrši spolne radnje. Rekavši joj svaki put da će je ubiti okrivljenik je žrtvu natjerao da ga oralno spolno zadovolji i da ga dira po spolovilu. Jednom prilikom je u prisustvu svoje unuke grubo vrijeđao žrtvu i fizički nasrtao na nju što je u djetetu izazvalo osjećaj tuge i straha koji ju je nastavio pratiti u nadolazećim mjesecima.

Tijekom rasprave okrivljenik se izjašnjavao da nije kriv te da nije bio u Zagrebu u vrijeme počinjenja kaznenih djela. Tvrdio je da je njegova kći osoba s posebnim potrebama te da krade novac od njega i koristi ga za nabavljanje droge. Međutim, kroz razgovore sa svjedocima bilo je utvrđeno da je okrivljenik bio u Zagrebu za vrijeme počinjenja djela. Jedini problem predstavljala je baka oštećenice koja je svjedočila u korist okrivljenika budući da se on o njoj brinuo i financijski je podupirao. Sud je pri analiziranju njenog svjedočenja uzeo u obzir činjenicu da je veoma stara i da je ovisna o počinitelju. Oštećenica je ispitana pomoću audio-video uređaja. Pri razgovoru s djetetom utvrđeno je da je u djevojčici pristan strah i tuga te da će svjedočenje nasilju i prijetnjama moći rezultirati problemima u odrastanju. Psihijatrijskim vještačenjem okrivljenika utvrđeno je da se radi o iznadprosječno inteligentnoj osobi sa izraženim narcisoidnim osobinama ličnosti koja je bila svjesna svojih postupaka te posljedica koje će one ostaviti na njegovoj kćeri i unuci. Sud je prema okrivljeniku utvrdio kaznu zatvora u trajanju šest mjeseci za kazneno djelo iz članka 155. stavka 2. KZ-a, tri kazne zatvora u trajanju od jedne godine i šest mjeseci za kazneno djelo iz članka 154. stavka 2. KZ-a i kaznu zatvora u trajanju od šest mjeseci za kazneno djelo iz članka 51. stavka 2 i osudio ga

na jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od četiri godine i deset mjeseci. Pritom su u obzir uzete olakotne okolnosti: bolest okrivljenika i njegova dob, a djetetova je prisutnost kao posebno otegotna okolnost.

U obrazloženju presude poštivana su prava žrtve time što je oštećenica ispitana pomoću auto-video uređaja, a s maloljetnicom su razgovarali stručni suradnici suda, a veliku je ulogu u cijelom postupku igrao Centar za socijalnu skrb. Postupak se odveo relativno brzo te je između optužnice i pravomoćne presude prošlo otprilike godinu dana. Uzevši u obzir sve činjenice o zdravstvenom stanju i dobi počinitelja, autor ovog rada smatra da je vijeće ispravno odlučilo o visini kazne. Budući da će nakon izdržavanja kazne okrivljenik biti još stariji i nemoćniji izgledno je da će kazna zatvora na njega djelovati preventivno i spriječiti ga da ponovno počini kazneno djelo.

8. ZAKLJUČAK

Usprkos implementaciji raznih međunarodnih standarda u svoje zakonodavstvo hrvatski pravni sustav i dalje nije dorastao zadatku kaznenopravne zaštite djece.

Što se tiče materijalnog prava, zakonski opisi su uglavnom zadovoljavajući i u skladu s međunarodnim standardima, ali problem leži u samoj regulaciji. Prevelik je broj zakonskih djela čiji se opisi preklapaju i dovode do velikih dvojbi vezanih uz pitanje kvalifikacije kaznenog djela. Ovo se zapažanje ponajviše odnosi na razliku između prekršajnopravne i kaznenopravne odgovornosti. Veliki problem također predstavljaju pretjerano općenite formulacije poput „tko teško krši propise“ ili „tko grubo zanemaruje dužnosti“. Takav način reguliranja ostavlja previše mjesta interpretaciji i dovodi do neujednačene prakse. Autor ovog rada smatra da bi dio četvrti ZSM-a (Kaznenopravna zaštita djece) trebalo proširiti i u njemu točno i koncizno odrediti kriterije po kojima će se pri odlučivanju o kvalifikaciji kaznenog djela moći odrediti stupanj povrede koju je doživjela maloljetna žrtva. Ovaj bi se problem također mogao riješiti donošenjem podzakonskog propisa, pravilnika ili postupovnika. Stručni suradnici su se u raznim poglavljima obrađenim u ovom radu pokazali kao ključni sudionici kaznenog postupka u kojem je dijete žrtva te bi njihovu djelatnost valjalo poticati i kvalitetnije regulirati. Iz financijskih je razloga to teško, što je autoru ovog rada itekako jasno, ali činjenica jest da Republici Hrvatskoj nedostaje stručnih osoba za rad s djecom u ovim situacijama te da bi se trebalo nešto poduzeti po tom pitanju. Stručni suradnici najbolje mogu utvrditi stupanj povrede te bi uz kvalitetniju regulaciju i više sredstava usmjerenih prema njima Republika Hrvatska

mogla efikasnije i brže rješavati slučajeve kaznenih djela počinjenih na štetu djece i nasilja nad djecom.

S postupovne strane, stanje je još problematičnije. Brojna istraživanja ukazuju na činjenicu da pravila Direktive o zaštiti žrtava i svjedoka nisu kvalitetno provedena kad su u pitanju djeca. Također, problemi su primijećeni i kod postupanja prema maloljetnom okrivljeniku, posebice kad je u pitanju pratnja roditelja i postupak pojedinačne procjene. Kako bi se postupak brže odvio potrebno je strogo odrediti koje će tijelo obavljati koju radnju te tom tijelu omogućiti što bolji kontakt sa sudom i uvid u postupak koji traje. Jedino bi se tako, po mišljenju autora, mogli riješiti problemi vezani uz ostvarivanje prava na psihološku potporu, potporu žrtvama, pojedinačnu procjenu i brojni ostali. Također, bilo bi korisno detaljnije propisati pravila vezana uz sam način na koji treba pristupati djetetu. Iako se na prvi pogled taj zahtjev ne doima pravno relevantnim, on to postaje kad se u obzir uzme činjenica da se Republika Hrvatska obvezala poštivati najbolji interes djeteta kojeg bi trebalo poštivati u svakom stadiju postupka i prilikom svih radnji poduzetih prema djetetu.

Zbunjujuć zakonski okvir, neujednačena praksa i neorganiziranost tijela zaduženih za postupanje s djecom veliki su problemi s kojima se Republika Hrvatska treba pozabaviti. Trenutni sustav kaznenopravne zaštite djece nije dosljedan samom sebi, a ni međunarodnim standardima koje bi trebao primjenjivati. Postupci predugo traju, a statistika pokazuje velik razmjer između prijavljenih počinitelja kaznenih djela u usporedbi s optuženim i osuđenim. Predmeti u kojima su djeca žrtve zahtijevaju hitnost, efektivnost i visok stupanj interdisciplinarnе suradnje. Djeca su najranjivija skupina građana. Stresan i traumatičan događaj poput kaznenog djela zasigurno će obilježiti život bilo kojeg djeteta bez obzira na to koliko snažno ono bilo. Na pravnom je sustavu da, koliko je god to moguće, spriječi takve događaje, učinkovito ih i brzo sankcionira te da cijeli taj postupak učini što lakšim djetetu koje je proživjelo sudbinu koju nitko ne bi smio proživjeti. Država, njezini pravnici i ostali stručnjaci s područja kaznenopravne zaštite djece moraju učiniti sve što je u njihovoj moći da učine život sigurnijim onima na kojima svijet ostaje, a u tome ne bi smjelo biti mjesta pogreškama i nedosljednosti.

9. LITERATURA

KNJIGE:

- B. Cvjetko, M. Singer, Kaznenopravna zaštita djece, Zagreb, 2013.
- Schönke, Schröder, Strafgesetzbuch, München, 2009.

STRUČNI ČLANCI I RADOVI:

- D. Rittossa, M. Božićević Grbić: Zakon o sudovima za mladež – reformski zahvati i praktične dileme, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 19, broj 2/2012
- R. Bezić, P. Šprem: Zaštita žrtava u kaznenom postupku - praktična implementacija direktive 2012/29/EU, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 27, broj 2/2020
- A. Carić, I. Kustura: Sudovi za mladež: ustrojstvo, sastav i nadležnost prema Zakonu o sudovima..., Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 16, broj 2/2009
- Lucija Vejmelka, Goran Brkić, Katarina Radat, Dječja pornografija na internetu – obilježja osuđenih počinitelja, Pravni vjesnik, 2017.
- I. Martinović: Kazneno djelo povrede djetetovih prava – aktualne materijalnopravne i procesnopravne dvojbe, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 29, broj 2/2022
- Lana Petö Kujundžić: Suradnja stručnjaka u radu s djecom svjedocima i žrtvama kaznenih djela, Ured UNICEF-a za Hrvatsku, 2016.
- Lana Petö Kujundžić, Dijete u pravosudnom postupku, Primjena Europske konvencije o ostvarivanju dječjih prava, Zbornik priopćenja sa stručnih skupova pravobraniteljice za djecu, Zagreb, 2012.
- Ivičević Karas, Burić, Filipović: Prva iskustva policijskih službenika u postupku provođenja pojedinačne procjene, Policijska i sigurnost, broj 4, Zagreb, 2019.
- D. Martinjak, H. Filipović: Prekršajna ili kaznena odgovornost u slučaju nasilja u obitelji, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 26, broj 2/2019
- V. Grozdanić, M. Škorić, I. Vinja: Nasilje u obitelji u svjetlu promjena Kaznenog zakona, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 17, broj 2/2010
- Shoham, E. (2010). The Dark Side of the Sun. Be'er Sheva: Ben-Gurion University Press

- P. Šprem: Normativna i empirijska analiza obiteljskog nasilja u Hrvatskoj: kaznenopravni koncepti, kriminološki fenomeni, praktični izazovi i moguća rješenja, Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet, 2023.
- Žigante Živković, Oset, Kikić, Gašparac Orlić, 2020.
- S. Lechner: Najbolji interes maloljetnika u kaznenom pravu, završni specijalistički rad, Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet, 2021.
- M. Dragičević Prtenjača, I. Radić, D. Rizvić: Maloljetničko kazneno pravo – Quid Accidit?..., Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 29, broj 2/2022
- Dr. sc. Ante Carić, Ivana Kustura: Kamo ide hrvatsko maloljetničko kazneno zakonodavstvo?, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 47, 3/2010.
- Rap, S. E., Zlotnik, D., The Right to Legal and Other Appropriate Assistance for Child Suspects and Accused, European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice, vol. 26, 2018., White Paper on the EU Directive 2016/800 on procedural safeguards for children who are suspects or accused persons in criminal proceedings. Key aspects, priorities and challenges for implementation in the EU Member States., 2018.
- Children as Suspects or Accused Persons in Criminal Proceedings – Procedural Safeguards, FRA, 2022.
- Vučić Blažić, M.; Mikšaj-Todorović, Lj.; Rizvić, D., Jednakost u postupovnom pristupu prema svakom maloljetniku u kaznenom postupku radi osiguranja pravičnog suđenja i jednakosti svih pred zakonom, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 42, br. 3, 2021.
- S. Kikić, R. Odeljan, M. Šuperina, Obrazovanje policijskih službenika u području nasilja u obitelji, Andragoški glasnik, Vol. 18, br. 2, 2014.
- Kikić, Martinjak, Šoronda: Policijsko prikupljanje obavijesti od žrtava nasilja u obitelji, Policija i sigurnost, godina 30., broj 2, Zagreb, 2021.
- J. Strmotić: Uloga policije prema novom Zakonu o sudovima za mladež, Policija i Sigurnost, godina 21., broj 2, Zagreb, 2012
- B. Sladović Franz, Đ. Mujkanović: Izdvajanje djece iz obitelji kao mjera socijalne skrbi, Pravni fakultet Sveučilište u Zagrebu, Studijski centar socijalnog rada, 2003.
- Grozdanić, V., Škorić, M., Martinović, I., *Kazneno pravo, opći dio*, Rijeka, 2013, str. 201.; prema: M. Škorić, D. Rittossa: Nova kaznena djela nasilja u Kaznenom zakonu Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 22, broj 2/2015

- Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Služba za strateško planiranje, statistiku i unaprjeđenje rada, Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada u 2022. godini

ZAKONODAVSTVO:

- Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine 56/90, 135/97, 8/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 76/10, 85/10, 5/14
- Zakon o sudovima za mladež, Narodne novine 84/11, 143/12, 148/13, 56/15, 126/19
- Kazneni zakon, Narodne novine 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22
- Obiteljski zakon, Narodne novine 103/15, 98/19, 47/20, 49/23
- Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, Narodne novine 70/17, 126/19, 84/21, 114/22
- Zakon o kaznenom postupku, Narodne novine 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 80/22
- Zakon o medijima, Narodne novine 59/04, 84/11, 81/13, 114/22
- Zakon o policijskim poslovima i ovlastima, Narodne novine 76/09, 92/14, 70/19
- Zakon o socijalnoj skrbi, Narodne novine 18/22, 46/22, 119/22, 71/23
- Pravilnik o radu stručnih suradnika izvanpravne struke na poslovima delinkvencije mladih i kaznenopravne zaštite djece u državnim odvjetništvima i na sudovima, Narodne novine 84/11 i 143/12
- Pravilnik o načinu provedbe pojedinačne procjene žrtve, Narodne novine 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17
- Pravilnik o radu stručnih suradnika izvanpravne struke na poslovima delinkvencije mladih i kaznenopravne zaštite djece u državnim odvjetništvima i na sudovima, Narodne novine 84/11 i 143/12
- Pravilnik o načinu provedbe pojedinačne procjene žrtve, Narodne novine 106/17
- Pravilnik o načinu postupanja policijskih službenika, Narodne novine 20/22, 37/23
- Pravilnik o mjerama zaštite osobnih prava i dobrobiti djeteta, Narodne novine 123/15, 87/22
- Vlada RH, Ministarstvo pravosuđa, Prijedlog Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, Zagreb, srpanj 2015.

MEĐUNARODNI PROPISI:

- Konvencija Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja, Odbor ministara Vijeća Europe, 2007.
- Deklaracija UN-a o pravima žrtava kaznenih djela i zlouporabi moći iz 1985. godine (A/Res./40/34)
- Direktiva 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća od o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2001/220/PUP, 2012.
- Opća uredba o zaštiti podataka, (EU) 2016/679, Službeni list Europske Unije, L 119/2, 2016.
- Direktiva 2016/800/EU o postupovnim jamstvima za djecu koja su osumnjičeni ili optuženi u kaznenim predmetima

SUDSKA PRAKSA:

- VSRH, I Kž-662/03
- VSRH, Kžzd-29/19
- VSRH, I Kž-577/04-3
- VSRH, I Kž-662/03
- VSRH, I Kž 579/2017
- Općinski sud u Virovitici, broj: 2 K-161/2019-40
- Općinski sud u Pazinu, broj: K-317/2020
- Županijski sud u Bjelovaru, Kž-175/05

INTERNET STRANICE:

- <https://mup.gov.hr/online-prijave/online-prijava-zlostavljanja-djeteta-red-button/zlostavljanje-putem-interneta/selfies-sexting-web-kamere-iznuda-prisila/281702>
- <https://sudovi.hr/hr/zszg/gradani/odjel-za-podrsku-zrtvama-i-svjedocima>
- <https://mpu.gov.hr/print.aspx?id=24853&url=print>
- <https://mup.gov.hr/gradjani-281562/savjeti-281567/nasilje-281582/djeca-i-maloljetnici-741/specijalizirani-policijski-sluzbenici-za-mladez/752>

- <https://www.iusinfo.hr/aktualno/u-sredistu/napustanje-djeteta-kao-razlog-lisenja-roditeljske-skrbi-44925>
- <https://www.iusinfo.hr/aktualno/u-sredistu/povratak-nasilja-u-obitelji-kao-samostalnog-kaznenog-djela-21954>
- <https://www.duga-zagreb.hr/docs/PSIHOSOCTRETMAN.pdf>
- https://web.dzs.hr/PXWeb/Selection.aspx?layout=&px_tableid=T0301_2022.px&px_path=Pravosudje_kaznena_punoljetni&px_language=hr&px_db=Pravosudje&rxid=4b233727-1341-40b8-8a07-5dade919bd48
- https://web.dzs.hr/PXWeb/Selection.aspx?px_path=Pravosudje_kaznena_punoljetni&px_tableid=T0303_2022.px&px_language=hr&px_db=Pravosudje&rxid=4b233727-1341-40b8-8a07-5dade919bd48
- https://web.dzs.hr/PXWeb/Selection.aspx?px_path=Pravosudje_kaznena_punoljetni&px_tableid=T0303_2022.px&px_language=hr&px_db=Pravosudje&rxid=4b233727-1341-40b8-8a07-5dade919bd48
- https://web.dzs.hr/PXWeb/Selection.aspx?px_path=Pravosudje_kaznena_punoljetni&px_tableid=T0303_2022.px&px_language=hr&px_db=Pravosudje&rxid=eb6e7d3c-af46-4b99-9afb-7d94eb232f82
- https://web.dzs.hr/PXWeb/Selection.aspx?layout=&px_tableid=T0307_2022.px&px_path=Pravosudje_kaznena_punoljetni&px_language=hr&px_db=Pravosudje&rxid=aa422ed7-00eb-4dd0-8bc5-297f353039c1
- https://web.dzs.hr/PXWeb/Selection.aspx?layout=&px_tableid=T0306_2022.px&px_path=Pravosudje_kaznena_punoljetni&px_language=hr&px_db=Pravosudje&rxid=aa422ed7-00eb-4dd0-8bc5-297f353039c1
- https://web.dzs.hr/PXWeb/Menu.aspx?px_tableid=T0303_2022.px&px_path=Pravosudje_kaznena_punoljetni&px_language=hr&px_db=Pravosudje&rxid=eb6e7d3c-af46-4b99-9afb-7d94eb232f82